

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARLARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AK PARTİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI:
KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI

Havvanur LİVAOĞLU

2501120987

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Havvanur LİVAOĞLU Numarası : 2501120987
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Siyasal) Anabilim Dalı Danışmanı : Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 22.07.2019 Saati : 14.00
Tez Başlığı : Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası: Kamu Diplomasisi Uygulamaları

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU		KABUL
2- Dr. Öğr. Üyesi Bahadır KAYNAK		KABUL
3- Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çağatay ASLAN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Hilal AKGÜL		
2- Dr. Öğr. Üyesi İlker AKTÜKÜN		

ÖZ

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI: KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI

HAVVANUR LİVAOĞLU

Kamu diplomasisi, yumuşak güce dayalı ve devlet dışı aktörlerin içerisinde yer alabildiği, kamuoyunun özne olduğu bir diplomasi tarzıdır. Türkiye, 2000’li yılların başlangıcından itibaren yumuşak gücün yaratılması ve aktarılması amacıyla kamu diplomasisini etkin bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Bu çalışmada Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası gelişmelerin kamu diplomasisini gündeme getirdiğini, konstrüktivist (inşacılık) teorinin bu gelişmeleri toplumsal boyutta incelemeye olanak sağlayan yapısı dolayısıyla kamu diplomasisinin kuramsal çerçevesini oluşturduğu ve kamu diplomasisi tekniklerini önem kazandığı tartışılmaktadır. Çalışmanın merkezinde Soğuk Savaş’ın ardından Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminde Türkiye’nin kamu diplomasisi uygulamalarında yaşanan gelişmeleri incelenecek ve örnek olarak Türkiye’nin kalkınma yardımları politikası değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, Kalkınma Yardımları, Acil ve İnsani Yardımlar, Adalet ve Kalkınma Partisi

ABSTRACT

TURKISH FOREIGN POLICY AT JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY'S ERA: PUBLIC DIPLOMACY PRACTICES HAVVANUR LİVAOĞLU

Public diplomacy, a form of diplomacy in which the public is an important actor, depends on soft power and non-state actors. Turkey, starting with 2000's, tried to use public diplomacy effectively in order to transfer and creation of soft power. In this study, it is argued that the international developments in the post-Cold War period have brought public diplomacy to the agenda and that constructivist theory constitutes the theoretical framework of public diplomacy with the effect of social dimension gaining importance. Specific topic of the thesis, after the Cold War, especially in the Justice and Development Party (JDP) period, examines the developments in Turkey's public diplomacy practices. As an example of public diplomacy, applications will be assessed Turkey's development aids policy.

Keywords: Soft Power, Public Diplomacy, Development Aids, Emergency and Humanitarian Aid, Justice and Development Party.

ÖNSÖZ

Kamu diplomasisinin uluslararası ilişkiler disiplini açısından kimlik ve toplumsal boyutun öneminin arttığı Soğuk Savaş döneminin ardından etkin olarak kullanıldığı bilinmektedir. Konstrüktivist teorinin kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesini oluşturduğu ise bu tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Türkiye'nin uluslararası ilişkileri algılamasında ve dış politika süreçlerinde, 2000'lerle birlikte yumuşak güç olmanın dış politika açısından gereklilik olarak görüldüğü, kamu diplomasisi uygulamalarına başvurmanın değişen vizyona uygun olarak araçsallaştırıldığı, insani diplomasi vurgusuyla birlikte kalkınma yardımlarına ağırlık verildiği iddia edilmektedir.

Tez oluşturulurken kamu diplomasisi literatürüne dair kapsamlı bir inceleme yapılmaya, kurumsal çerçevesini oluşturulduğu düşünülen konstrüktivist teori ile ilişkisi kurulmaya, kamu diplomasisi türleri ve uygulama alanları anlatılmaya çalışılacaktır. Kamu diplomasisinin küresel sistemde farklı bir boyuta ulaşmasını ifade eden internet diplomasisi ve bilim diplomasisi gibi yeni türleri, tezin temel iddiasına uygun olarak Türkiye tarafından aktif olarak kullanılmadığı düşünülerek tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bu tezin konusu Türkiye'nin etki alanını ve lider rolünü geliştirmek ve desteklemek için kamu diplomasisi kavramının yoğun olarak tartışıldığı 2014 yılında seçilmiştir. Profesyonel iş yaşamının getirdiği yoğunluk içinde tez çalışmasına uzun bir ara verilmiş ve sonrasında yeniden şekillendirilerek “kalkınma yardımları” odağında tekrar başlanmıştır. Bugün kamu diplomasisi uygulamaları başlangıcından itibaren yaşanan tüm aksaklıklara rağmen önemini korumaktadır. Kurumsal anlamda koordinasyon görevi Cumhurbaşkanlığı bünyesinde tekrar şekillendirilerek İletişim Başkanlığı koordinasyonuna verilmiştir. Tez çalışması kapsamında, kamu diplomasisinin küresel bir yaklaşımı ve kalkınma yardımlarının da diğer donör ülkelerle birlikte değerlendirilmesi gerekliliğinden hareket edilmiştir.

Bu çalışma uzun bir eğitim hayatının birikimleriyle hazırlanmıştır. Bu noktada sordukları soruları, eleştirel düşünceleri destekleyen tutumlarıyla öğrencilerine yol

gösteren İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin hocalarına ve özellikle 2007-2012 yılları arasında derslerini ilgiyle takip ettiğim Uluslararası İlişkiler Bölümü hocalarına teşekkür etmeyi borç biliyorum. Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince desteğini hissettiğim danışmanım Ayşegül Komsuoğlu'na özel olarak teşekkür etmek istiyorum. Bu tez çalışması boyunca her zaman yanımda olan, iyi niyetlerini eksik etmeyen arkadaşlarıma, zamana, mekana ve olaylara bağlı kalmadan doğru olanın peşinden gitmeyi öğreten büyüklerime ve hocalarıma, iyi insan olmayı kendilerinden öğrendiğim, attığım her adımda arkamda olduklarını bildiğim aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

İSTANBUL, 2019

HAVVANUR LİVAOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

A. Kamu Diplomasisi Kavramı.....	6
B. Konstrüktivizm.....	7
C. Geleneksel Diplomasi İle İlişkisi.....	18
D. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi.....	20
E. Sivil Toplum ve Kamu Diplomasisi.....	24
F. Eski ve Yeni Kamu Diplomasisi Kavramları.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI

A. Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisi.....	34
1. İmaj Yönetimi.....	35
2. Algı Yönetimi.....	36
3. Ulus Markalama.....	37
4. Kriz Yönetimi.....	38
B. İletişim Araç ve Faaliyetleri.....	39
1. Kitle İletişim Araçları.....	41
2. İnternet ve Sosyal Ağlar.....	42

C. Propaganda ve Kamu Diplomasisi	44
D. Lobcilik	46
E. Dinleme Faaliyetleri	47
F. Değişim Programları ve Kültürel Diplomasi.....	48
G. Yardım Diplomasisi:	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI VE KALKINMA YARDIMLARI

A. Tarihsel Süreç	54
B. Türkiye’nin 2000’li Yıllarda Şekillenen Yumuşak Güç Algısı.....	63
C. Örnek Uygulama: Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Uygulamalarında Kalkınma Yardımları	67
1. Kalkınma Yardımlarına Etki Eden Aktörler	71
a) Sivil Toplum Kuruluşları.....	72
b) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı	73
2. Kalkınma Yardımları	76
a) Özel Akımlar	82
b) Resmi Akımlar	84
c) DAC Üyesi Ülkeler ve Türkiye’nin Resmi Kalkınma Yardımlarının Karşılaştırılması.....	92
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	105
EKLER	118

TABLolar LİSTESİ

		<i>Sayfa</i>
Tablo 1.1	Uluslararası Teorilerin Yerini Belirlemek	10
Tablo 1.2	Gücün Üç Boyutu	22
Tablo 1.3	Güç	23
Tablo 1.4	Eski Yeni Kamu Diplomasisi Karşılaştırması	30
Tablo 2.1	Zaharna'nın İlişkisel Çerçeve Modeli	51
Tablo 2.2	Reaktif ve Proaktif Kamu Diplomasisi	52
Tablo 3.1	Türkiye'nin Kalkınma Yardımları (1997- 2017)	80
Tablo 3.2	Türkiye'nin STK Akımları (2000-2017)	83
Tablo 3.3	Türkiye'nin Özel Sektör Akımları (2000- 2017)	84
Tablo 3.4	Türkiye'nin Diğer Akımları (2000-2017)	85
Tablo 3.5	Resmi Kalkınma Yardımları	87
Tablo 3.6	Türkiye'nin Net Resmi Kalkınma Yardımları (2002-2017)	88
Tablo 3.7	En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin RKY Rakamlarının Bölgesel Dağılımı (2000- 2017)	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

		<i>Sayfa</i>
Şekil 3.1	Türkiye'nin RKY'nın Bölgesel Dağılımı (2002-2017)	89
Şekil 3.2	İki Taraflı RKY'ndan Yararlanan Ülkeler (2004-2017)	89
Şekil 3.3	İki Taraflı RKY Sektörel Dağılımı (2000-2017)	91
Şekil 3.4	En Yüksek Yardım Yapan OECD DAC Üyesi 10 Ülkenin ve Türkiye'nin Net RKY Rakamları	93
Şekil 3.5	En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin Özel Sektör Akımlarının Dağılımı (2000-2017)	94
Şekil 3.6	En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin STK Akımlarının Dağılımı (2000-2017)	95
Şekil 3.7	En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin Diğer Akımlarının Dağılımı (2000-2017)	96
Şekil 3.8	En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin RKY Rakamlarının Sektör Bazında Dağılımı (2000-2017)	97
Şekil 3.9	En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin RKY Rakamlarının Bölgesel Dağılımı (2000-2017)	102

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
Adı geçen eser	:	a.g.e.
Aynı eser:	:	a.e.
BM	:	Birleşmiş Milletler
Çeviren	:	Çev.
DAC	:	Kalkınma Yardımları Komitesi
Editör	:	Ed.
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü,
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
RKY	:	Resmi Kalkınma Yardımları
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşları
TİKA	:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte artan karşılıklı bağımlılık, teknolojik imkânların herkes için daha ulaşılabilir olması, Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte iki kutuplu sistemin yerini çok aktörlü bir küresel sisteme bırakması, toplumsal boyutun uluslararası siyaset açısından analiz birimi olarak önemli bir konum kazanmasını sağlamıştır. Toplumsal boyutun uluslararası ilişkiler içerisinde artan önemi, sistemi tanımlayan ana aktörlerin çeşitlenmesini getirecek ve devletlerin etki etme kapasite ve güçlerine yeni bir boyut kazandırarak gücün tanımını değiştirecektir. Bu süreçte uluslararası bir aktörün diğer aktörlerin davranışlarını kendi istediği yönde etkileme ve değiştirme yeteneği olarak tanımlanan güç kavramı devletlerin uluslararası sistem içerisinde konumu ve kapasitesini belirlemesi açısından önemli hale gelecektir. Yumuşak gücün uygulanması ve geliştirilmesi için ise kamu diplomasisi, toplumsal boyutun tanınması, şekillendirilmesi, ikna edilmesi gibi devletlerin ihtiyaç duyacağı kavramsallaştırmayı sağlaması açısından uluslararası ilişkiler tartışmalarında merkezi bir yer almıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle dönemin hâkim uluslararası ilişkiler teorileri olarak kabul edilen neoliberalizm ve neorealizm teorilerinin kavramsallaştırmalarında yer bulamayan kimlik kavramını uluslararası ilişkilerin içerisine yerleştiren konstrüktivist teori, kamu diplomasisinin kuramsal çerçevesini ve dayanağını oluşturmaktadır. Sosyal gerçekliğin inşa edilmesine yaptığı vurgu ve inşa edilen sosyal alanı anlama çabasıyla konstrüktivizm, uluslararası sistemin aktörleri olan devletlerin kimlikleri olduğu, bu kimliklerin birbirleri ve küresel sistemdeki pozisyonları ekseninde inşa edildiği ve devletlere rol tanımladığını ileri sürmektedir.

Konstrüktivizm içerisinde devletlerin uluslararası sistemin temel aktörleri olarak varlıklarını devam ettirdiklerine yaptığı vurguyla ön plana çıkan ve devletlerin dinamik ve değişen kimliklerini teorisinin merkezine alan Alexander Wendt, konstrüktivizmin uluslararası sistemi düşünce ve bilgi dağılımı olarak gördüğünü belirtir. Devletlerin kendilerine atfettikleri statü, rol ve kişilikler, onların sosyal kimlikleridir. Uluslararası sistemin içerisinde sürekli etkileşimi barındıran yapısı, eylem, kimlik ve çıkarların doğmasına fırsat vermektedir. Aktörler paylaştıkları

normlar ekseninde anlam kazanmakta ve diğler aktörler karşısındaki konumlarını belirleyebilmektedirler.

Bu teori kapsamında, tarih, coğrafya, nüfus ve kültür sabit verileri ile Türkiye'nin 2000'li yılların başı itibarıyla ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirerek etki alanını arttırması başlığı yakın dönemin önemli tartışmalarından biridir. Soğuk Savaş Sonrası dönemde Türkiye'nin artan şekilde dış politikada liberal uygulamalara yöneldiğı, yakın coğrafyasından başlayarak kendisine etki etme açısından bir alan açmaya çalıştığı görülmüştür. 2000'li yıllarla birlikte içeride yaşanan siyasi değışim dış politika açısında da farklı yönelimleri getirmiştir. Türkiye'nin bu dönemde geniş kapsamlı bir barış planı ile ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirme yönündeki tercihleri ve coğrafya, tarih ve kültürel ortaklıklar vurgusuyla yaptığı atıflar yumuşak gücünün zeminini oluşturmuştur. Türkiye tahayyülünü değıştirmeyi, çevresinden başlayarak küresel sistem içinde güven algısı yaratmayı, iş birliğı ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri ile güçlü bir aktör olabilmeyi amaçlamıştır. Bugün Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemiyle yeniden yapılanan kamu diplomasisi stratejisinde yakın dönemde yaşanan sorunları aşmaya ve farklı kamu diplomasisi yöntemleri ile dünyanın farklı bölgelerinde etki alanını olumlu bir vurgu ile sürdürmeye yönelik faaliyetler devam etmektedir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi tercihleri ve faaliyetleri, toplaksal değıl etki alanı genişletme anlamında yumuşak güce dayanan aktif strateji olarak, yeni bir kimlik tasavvuru ve güven artırma temelinde şekillendirilmiştir. Ak Parti'nin iç ve dış politikasına şekil veren insan odaklılık söyleminden hareketle Türkiye'nin kamu diplomasisinin kültür diplomasi anlamında uygulamalarla birlikte uygulanan birçok proje ve kurumsal düzenlemenin yanı sıra öne çıkan başlıklardan biri özellikle kalkınma yardımlarıdır.

Kamu diplomasisi uygulamaları açısından Türkiye'nin, imaj yönetimi, algı yaratma, ulus markalama gibi yöntemlerle anlatmaya, uluslararası konumunu inşa etmeye, bölgesinden başlayarak küresel ölçekte etki alanı yaratmaya çalıştığı görülmüştür. Değer merkezli yaklaşımı, model ülke, donör ülke olma söylemlerini

destekleyen yardım diplomasisi açısından ise kamu diplomasisi içerisinde kalkınma yardımlarına ağırlık verdiği anlaşılmıştır.

Bu tez kapsamında genel olarak yanıtlanması amaçlanan sorular şunlardır: Yumuşak gücün bir aracı olarak değerlendirilen kamu diplomasisi devletlerin dış politikaları açısından ne derece önemlidir? 2000'lerin başından itibaren dış politikasında değişim gözlenen Türkiye'nin yumuşak gücü ve kamu diplomasisi hangi temeller üzerinde ilerlemektedir? Kamu diplomasisi açısından kalkınma yardımları bugün Türkiye için ne ifade etmektedir? Kalkınma yardımları hangi alanlarda yoğunlaşmaktadır?

Bu sorular çerçevesinde yumuşak gücün bir aracı olarak kamu diplomasisinin özellikle 1990'lardan itibaren önem kazandığı düşüncesi tartışılacaktır. Kalkınma yardımlarına önem verildiği ve kalkınma yardımlarının acil ve insani yardımlar ekseninde şekillendirildiği analiz edilecektir. Yapılan analiz sonucunda kalkınma yardımlarının coğrafi olarak etki alanı yaratma ve ilişki kurma açısından kısa vadeli bir uygulama olarak değerlendirildiği, yardımların sektör ve bölge kısıtlımları üzerinden çeşitlendirilmesi gerektiği iddia edilecektir.

Birinci bölümde; kamu diplomasisi kavramı ve kuramsal çerçevesini oluşturan konstrüktivizm teorisi anlatılmaya çalışılacaktır. Bu noktada Nye'nin temellendirdiği yumuşak güç ile kamu diplomasisi arasındaki ilişkiye odaklanılacak, eski ve yeni diplomasi arasındaki farklılıklar, aktörler ve uygulamaların çeşitleri üzerinden aktarılacaktır. Diplomasinin devlet-devlet şeklinde işleyen formunun farklılaşmasına yapılan vurguyla sivil toplum kuruluşları gibi yeni aktörlerin kamu diplomasisi açısından önemine değinilecektir.

İkinci bölümde; kamu diplomasisi türleri ve farklı disiplinlerle ilişkisi aktarılmaya çalışılacaktır. Kamu diplomasisi uygulamalarının türleri olarak halkla ilişkiler disiplini içerisindeki araçlara dair açıklamalar getirilecek, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle artan kamu diplomasisi alanları aktarılacaktır. Literatürde sıklıkla birbirinin yerine kullanılan propaganda ve lobcilik faaliyetleri ile kamu diplomasisi ilişkisi ele alınacak, kültürel diplomasi ve dinleme faaliyetleri açıklanacaktır. Kalkınma yardımlarının kamu diplomasisi özelindeki konumunu tespit

edebilmek adına yardım diplomasisi altında kalkınma yardımlarına dair zemin oluşturulacaktır.

Üçüncü bölümde; Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında, yoğun olarak 2000'li yıllarda şekillenen yumuşak güç ve kamu diplomasisine dair açıklamalar getirilecektir. Bu kapsamda Ak Parti'nin belirlediği insani değerleri merkeze alan söylemiyle yumuşak güç kamu diplomasisi ilişkisi ele alınacak, bu ilişki ekseninde kamu diplomasisi açısından örnek uygulama olarak kalkınma yardımlarına dair bir çerçeve oluşturulacaktır. Kalkınma yardımlarının kamu diplomasi açısından konumu incelenecek. Yardımlara etki eden aktörler, kalkınma yardımlarının türleri, sektör ve bölge dağılımı ile küresel donör ülke olarak kabul edilen 5 ülkenin eğilimleri üzerinden analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Kamu Diplomasisinin önem kazanması, giderek gelişmesi ve tercih edilirliliğinin artmasında, çeşitli süreç ve gelişmelerin katkısının olduğu kabul edilen bir gerçektir. Kamu Diplomasisi uygulamaları özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca devletler tarafından çeşitli boyutlarda kullanılmış, Soğuk Savaşın bitişiyile birlikte bu uygulamaların önemi artmış ve uygulama alan ve araçları genişleyerek siyasi bir gerçek olmaya devam etmiştir.

Kamu Diplomasisinin artan öneminin arkasında iki temel gerçekliğin olduğu kabul edilmektedir. İlhan Uzgel'in belirttiği gibi, bunlardan biri toplumsal boyutun siyasette giderek daha ağırlıklı olması, toplumsal talep ve beklentilerin öneminin artmasıdır. Buna paralel olarak devletlerin toplumsal talep ve beklentileri artan kamuoyuna dair yaklaşımlarının onları etkileme ve destek elde etmeye dönüşmesinin, bunun sadece kendi ülkelerinin kamuoyları için değil uluslararası kamuoyu içinde geçerli olmaya başlamasıdır. İkincisi, teknik imkânların gelişmesiyle birlikte iletişimde yaşanan hızlı gelişmeler ve bunların etkisiyle bilginin hızlı ve kontrolü zorlaşan dolaşımıdır.¹

Bu bölümde, sözü edilen etkenlerin analizi yapılmaya ve Kamu Diplomasisi açısından önemlerine dair incelemelerde bulunulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda, Kamu Diplomasisi, kuramsal çerçevesini oluşturan konstruktizm (inşacılık) teorisine ve literatürde birlikte anıldığı Yumuşak Güç (Soft Power) kavramlarına dair açıklamalar getirilecektir. Ardından, Kamu Diplomasisi metotları, araçları ve uygulama alanlarına dair incelemeler yapılacak ve Kamu Diplomasisinin çeşitli disiplinlerle arasındaki ilişkiye odaklanılacaktır. Tüm bunlar yapılmaya çalışılırken çıkış noktası, Kamu Diplomasisinin geleneksel diplomasiden farklı ve hatta onun yerine geçen bir uygulama olduğu gerçeğidir. Bu gerçek, iletişim alanında yaşanan

---

¹ Muharrem Ekşi, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Temmuz 2014, s. 1-2.

gelişmeler ve küreselleşmeyle politika yapım sürecine etki eden aktör ve çevrelerin genişlemesiyle birlikte ele alınacaktır.

A. Kamu Diplomasisi Kavramı

Kamu diplomasisi kavramının geleneksel bağlamından uzak şekilde ilk olarak, Tufts Üniversitesi, The Fletcher School of Law and Diplomacy'nin Dekanı, emekli Amerikalı diplomat Edmund Gullion'un 1965 yılında yaptığı tanımlamalarda kullanıldığı görülmektedir². Gullion'un kavrama dair yaptığı iki tanım bulunmaktadır:

“Kamu diplomasisi, hükümetlerin, özel grupların ve bireylerin, diğer insanların tutumları ve hükümetlerin dış politikaya dair kararları üzerine etki etme yollarından biridir.”³

“Kamu diplomasisi, dış politikanın oluşumu ve uygulanması noktasında kamu tutumlarının etkisini ele almaktadır. Ayrıca, uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasinin ötesindeki boyutlarını; hükümetlerin diğer ülkelerde kamuoyu yaratmalarını; özel grupların ve çıkar gruplarının diğer ülkelerle etkileşimlerini; dış işlerinin raporlarını ve bu raporların politikaya etkilerini; iletişim uzmanları, diplomatlar ve yabancı muhabirlerin aralarındaki kültürler arası iletişim süreçlerini kapsamaktadır.”⁴

Kamu Diplomasisi kavramıyla ilgili Gullion'un ardından kavramı çeşitli boyutlarıyla birlikte ele alan pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımları başlıklandırırsak: Kamu Diplomasisi; köklü ilişkiler inşa eder, ulusal çıkarların tanıtımıdır, hükümetlerin iletişim politikasıdır, dış politikanın yönlendirilmesidir, geleneksel diplomasinin dışındadır, kültürel diyalogun kapısını aralar, ülkelerin imajlarını şekillendirir, algılama yönetim sanatıdır, uluslararası ortamı yönetir, fikirlerin dolaşımını sağlar ve doğru bilgiyi yayar.⁵

Amerika'nın kamu diplomasisi birimi Amerikan Bilgi Ajansı eski Direktörü Hans Tuch Kamu Diplomasisini, *‘hükümetlerin; kendi uluslarının düşünce ve idealleri, kurumları ve kültürü, aynı şekilde ulusal amaç ve politikalarına dair anlayış*

² Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, Los Angeles, Figueroa Press, 2009, s. 17.

³ Edmund Gullion, “What is Public Diplomacy”, (çevrimiçi) <http://fletcher.tufts.edu/murrow/diplomacy>, 15.12.2014.

⁴ Edmund Gullion, “Definitions of Public Diplomacy”, (çevrimiçi) <http://fletcher.tufts.edu/murrow/diplomacy>, 15.12.2014.

⁵ “Kamu Diplomasisi Nedir”, (çevrimiçi) <http://kamudiplomasisi.org/component/content/article/39/59-kamudiplomasisi-nedir.html>, 15.12.2014.

geliştirmek için yabancı halklarla iletişim süreci' olarak ele almaktadır.⁶ Avrupa Konseyi Dış İlişkiler Koordinatörü Leonard'a göre Kamu Diplomasisi ilişki inşa etmeyle ilgilidir. Bu ilişki diğer ülkelerin, kültürlerin ve insanların ihtiyaçlarını anlamayı, bakış açılarının iletişimini, yanlış algıların düzeltilmesini, ortak noktaların bulunması için çabalamayı içermektedir.⁷ Paralel şekilde Leiden Üniversitesi'nden Melissen'da Kamu Diplomasisini, devletlerin yabancı halklarla iletişim ve ilişki inşa etmesi olarak ele almaktadır.⁸ Potter da, Kamu Diplomasisini, bir hükümetin, başka bir ulusun halkını ve aydınlarını, bu ulusun politikalarını kendi avantajına döndürmek amacıyla etkilemeye çalışmak olarak tanımlamaktadır.⁹

Kamu Diplomasisi, ideallerin, hedeflerin ve politikaların farklı kültürlere anlatılmasıdır ve bir iletişim sürecidir. Kavramın tanımlanmasında, bir ülkenin kendi ulusal amaç ve politikalarını, kültürü ve ideallerini tanıtmaya yoluyla yabancı kamuoyunu etkilemesine yapılan vurgu ön plana çıkmaktadır.¹⁰

B. Konstrüktivizm

Kamu diplomasisinin kuramsal çerçevesini ve dayanağını oluşturan konstrüktivizm, Soğuk Savaş sırası ve sonrasında, devletler sisteminin kuruluşundan o zamana kadar uluslararası ilişkileri açıklama iddiasında olan başat iki teorinin alternatifi olarak ilgi ve popülerlik kazanmıştır. Bunun en önemli nedeni Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin var olan teoriler tarafından da öngörülememiş ve açıklanamamış olmasıdır. Bu teorilerin yarattığı boşluklar ve yeni durumu açıklama ve anlamaya dair gereken metod ihtiyacını, konstrüktivist teorinin en önemli isimlerinden Alexander Wendt, Soğuk Savaş'ın sonunun uluslararası siyaset alanının her kanadında çalışanlar, özellikle de doktrini sağlam olanları savunmasız yakaladığını şeklinde açıklamaktadır.¹¹ Başat iki teori Neorealizm ve Neoliberalizmin

---

⁶Jan Melissen, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", **The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations**, Palgrave Macmillan, 2005, s. 11-12.

*Tez içerisinde kullanılan yabancı kaynakların çevirileri tarafımdan yapılmıştır.

⁷Mark Leonard, **Public Diplomacy**, London, The Foreign Policy Centre, 2002, s. 8-9.

⁸Melissen, **a.g.e.**, s. 3.

⁹Meltem Ünal Erzen, **Kamu Diplomasisi**, Derin Yayınları, 2012, s. 53.

¹⁰Temel İskit, **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2012, s. 358.

¹¹Alexander Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Küre Yayınları, Eylül 2012, s. 18.

öngöremedikleri gelişmeler ve ortaya çıkan yeni durum, uluslararası ilişkiler alanında çalışanları yeni açıklamalar aramaya itecektir. Zira Sovyetler Birliğinin yıkılması öngörülemedi ancak artık sadece bu durumun değil, Sovyetlerin etkisini kırabilmek ve karşı koruma yaratabilmek amacıyla kurulan savunma örgütü NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), Sovyetlerin ardından varlık göstermeye devam edebilmesini de açıklamak gerekmektedir. Aynı şekilde 1945'ten itibaren gelişen Almanya ve Japonya'nın sahip oldukları yetenekler ile kendilerini tanımladıkları ve kurguladıkları çıkarları ve kimliklerinin arasında farklılık olması ve neden güçlerini kullanma yönünde tercihte bulunmadıkları açıklanmalıydı.¹² Ayrıca Avrupa kıtasındaki ülkelerin egemenlerini başka bir otoriteye devretmeyi neden kabul ettikleri ve yaşanan radikal değişimlere karşılık bu pratiklere neden devam ettikleri açıklanma ihtiyacı taşımaktaydı.¹³ Tüm bunların yanında, Soğuk Savaş'ın bitişi ile kimlik gibi daha farklı disiplinlerin yoğunlaştığı meselelerin uluslararası ilişkilerin çalışma alanına girmesiyle, konstrüktivizmin önemi ve etkisi artacaktır. Soğuk Savaşın barışçıl şekilde sona ermesiyle birlikte, devletler kimliklerini yeniden icat etmeye ve bilinçli şekilde uluslararası rollerini değiştirmeye odaklanacak, bu durum konstrüktivizmin daha önceki teorilerden farklı olarak yaptığı vurguların öne çıkmasına fırsat tanıyacaktır.

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından ortaya çıkan yeni durumların açıklanma çabası konstrüktivist teorinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu dönemde tartışmalar neorealistler ve neoliberalerin rasyonalizmi ve pozitivizminden ve bu ekseninde oluşturdukları çerçeveden uzaklaşacak, daha çok rasyonalistler ve konstrüktivistler ve konstrüktivislerle eleştirel teorisyenler arasında yaşanacaktır.¹⁴

Christian Reus-Smit, konstrüktivizmin ortaya çıkışını dört sebebe dayandırmaktadır:

“Kendi teori ve dünya siyaseti anlayışını yeniden üstün kılma dürtüsüyle hareket eden rasyonalistlerin, eleştirel yaklaşımları teorik eleştirinin

---

¹²Stefano Guzzini, “Constructivism and The Role of Institutions in International Relations”, **Copenhagen Peace Research Institute**, 2003, s. 15-16.

¹³Birgül Demirtaş, “İnşacılık”, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, Ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, 2014, s. 156.

¹⁴Christian Reus-Smit, “Konstrüktivizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Scott Burchill, Andrew Linklater, Küre Yayınları, Nisan 2014, s. 285.

ötesine geçerek uluslararası ilişkilerin somut analizini yapmaya davet etmesiydi.

Soğuk Savaşın sona erışı neoliberal ve neorealistlerin açıklayıcı iddialarını akamete uğrattı. Her iki teori de küresel düzeni yeniden şekillendiren sistemik değişimi ne tahmin edebildi ne de tam anlamıyla kavrayabildi.

1990ların ilk yıllarında eleştirel uluslararası ilişkiler teorisinin önermelerini benimseyen, fakat aynı zamanda da kavramsal gelişim açısından bir yenilenme ve ampirik olarak desteklenmiş teorik gelişim potansiyeli gösteren genç kuşak akademisyenler ortaya çıktı.

Konstrüktivist bakış açısının gelişim göstermesi, yaygın rasyonalist teorinin analitik başarısızlıklarından mutsuz olan ana akım teorisyenlerin bu yeni bakış açısını benimsemekte istekli davranması sayesinde gerçekleşti ve disiplin içindeki teorik tartışmalarda da merkezi bir konuma doğru yol almasına sebep oldu”.¹⁵

Konstrüktivizm, birbirine karşıt kuramlar arasında sentez oluşturabileceğini savunmakta aynı zamanda da pozitivistin epistemolojisinden ve post pozitivist teorilerin ontolojisinden yararlanmaya çalışmaktadır.¹⁶ Stefano Guzzini, konstrüktivizmin, sosyal gerçekliğin inşa edilmesine yaptığı vurgusuyla ontolojik pozisyona, sosyal inşayı anlamaya ve dolayısıyla bilgiye yaptığı vurgusuyla epistemolojik pozisyona sahip meta teori olduğunu belirtmektedir.¹⁷

Neorealizm ve neoliberalizme eleştirileri ekseninde kendini konumlandıran konstrüktivizme dair açıklamalardan önce bu teorileri kısaca ele almak gerekmektedir. Neorealist ve neoliberal teoriler; siyasi aktörleri özçıkara sahip, çıkarları ve kimlikleri kendi kendilerine oluşan, kendileri için en iyi olana kendileri karar verebilen, rasyonel ve bencil, çıkarları sosyal etkileşime girmeden şekillenen, toplumu çıkarların gerçekleştirilebilmesi için bir araya gelinen stratejik bir alan olarak gören varlıklar olarak ele alırlar ve toplumsal çevrelerinin ürünü olmayan sadece çıkarlarını maksimize etmek için toplumsal ilişki kurduklarını vurgularlar.¹⁸ Neorealistler çatışmaya ve rekabete neoliberaler ise daha çok her durumda işbirliği yapılabileceğine vurgu yapmaktadırlar. Wendt’e göre her iki teori de devletlerin dominant aktörler olduklarına vurgu yapmakta ve güvenliği ‘kendi çıkarları’ (*self-interested*) ekseninde

---

¹⁵A.e., s. 293.

¹⁶ Demirtaş, a.g.e., s. 158.

¹⁷Guzzini, a.g.e., s. 4-5.

¹⁸Reus-Smit, a.g.e., s. 289-290.

ele almaktadırlar. Neorealistler anarşiyi ‘kendi kendine yeterlilik’ (*self-help*) mantığı içerisinde ele alırlar, zira self-help sistemi güvenlik ikilemi ve kolektif eylem problemi yaratacağından anarşi kaçınılmazdır. Devletler self-help tarafından belirlenen kuralların oluşturduğu sisteme basit öğrenme (*simple learning*) ya da davranışsal adaptasyon (*behavioral adaptation*) ile uyum sağlar, sağlayamayanlar ise sistem dışarısında kalırlar ve bu sistem kimlik ve çıkarların tanımlanmasını içermemektedir.¹⁹ Neoliberalerler aynı mantıkla, anarşinin nedensel güçlerini kabul ederler ancak self-help sistemi içerisindeyken bile işbirliğinin yapılabileceğine vurgu yapmaktadırlar.

Tablo 1.1: Uluslararası Teorilerin Yerini Belirlemek

Bütüncülük	Dünya Sistemi Teorisi Neo-Gramsiyen Yaklaşım	İngiliz Okulu Dünya Toplumu Postmodern Uluslararası İlişkiler Feminist Uluslararası İlişkiler
Bireycilik	Neorealizm Klasik Realizm	Liberalizm Neoliberalizm
	Materyalizm	İdealizm

Kaynak: Alexander Wendt, Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi, Küre Yayınları, Eylül 2012, s. 51.

Wendt konstrüktivizm ve diğer teoriler arasındaki ilişkiyi açıklamak için oluşturduğu tabloda, neoralist ve neoliberal tartışmanın sol alt ve sağ alt kadranslar arasında olduğunu, sistem yapısına bireyci bir yaklaşımı kabul etmekle birlikte, her iki tarafın da gücün ve çıkarın, düşünceler ve kurumlar üzerindeki göreceli üstünlüğe odaklandığını belirtmektedir.²⁰ Materyalistlerin nedensel ilişkileri, etkileri ve soruları idealistlerin ise kurucu ilişkileri, etkileri ve soruları önceliğini vurgulamaktadır.²¹ Bu nedenle var olan tartışmaya en önemli duruşun, uluslararası yapının aslında ortak

¹⁹ Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, **International Organization**, Vol. 46, No. 2, Spring 1992, s. 392.

²⁰ A.e., s. 50.

²¹ A.e., s. 43.

bilgi içinde meydana geldiğine ve bunun sadece devlet davranışını değil, devlet kimlikleri ve çıkarlarını da etkilediğine inanan, sağ üst kadrındaki bilim insanlarından geldiğini ve bu kadrındaki herhangi bir teorinin konstrüktivizm olarak adlandırdığını belirtmektedir.²² Bu kadrındaki teorilerin aralarında önemli farklar olsa da kimlikler ve çıkarların oluşumu gibi temel sosyolojik meselelerde rasyonalistlerden farklılaşmaları nedeniyle aralarındaki ortaklıklara vurgu yapmaktadır.²³ Wendt'e göre neorealistler uluslararası sistemin yapısını maddi yeteneklerin dağılımı olarak ele alırlar çünkü konularına materyalist bir yaklaşım ile yaklaşırlar, neoliberaler ise bu yapıyı yetenekler artı kurumlar olarak görürler çünkü maddi temele kurumsal bir üst yapı eklemişlerdir, konstrüktivistler ise bu yapıyı düşüncelerin dağılımı olarak görürler çünkü idealist bir ontolojileri vardır.²⁴ Aynı şekilde Wendt, konstrüktivizmin, materyalizmden farklı olarak, insan topluluklarının yapısının fiziki olmaktan çok kültürel olduğuna; rasyonalizmden farklı olarak ise bu yapıların sadece davranışı düzenlemediği aynı zamanda kimlikleri ve çıkarları da inşa ettiğine odaklandığına vurgu yapmaktadır.²⁵

Konstrüktivizm, Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules in Social Theory and International Relations (1989)* adlı kitabında, diğer sosyal gerçeklikler gibi uluslararası ilişkilerin de insanlar tarafından inşa edilebileceğini vurgulamasıyla uluslararası literatüre girmiş ve Onuf konstrüktivizm kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne taşıyan ilk isim olmuştur.²⁶

Alexander Wendt konstrüktivizmin gelişimi şu şekilde açıklar:

“Konstrüktivist bir dünya görüşü, Grotius, Kant ve Hegel’in klasik uluslararası teorilerinin altını çizer ve uluslararası ilişkilerde iki dünya savaşı arasında -bugün bu disiplinde çalışanların sıklıkla küçümseyerek, “idealizm” olarak adlandırdığı şekilde- egemen olmuştur. Savaş sonrası dönemde, uluslararası siyasete konstrüktivist yaklaşım Karl Deutsch, Ernst Haas ve Hedley Bull tarafından geliştirilmiştir. Konstrüktivist varsayımlar aynı zamanda dış politika çalışmalarında, Snyder, Bruck ve Sapin’in çalışmalarıyla başlayan ve Robert Jervis ve Ned Lebow ile devam eden olgusal geleneğin de temelini oluşturmaktadır. 1980lerde, bunlar ve diğer nesillerden gelen

²²A.e., s. 51.

²³Wendt, (1992), a.g.e., s. 393.

²⁴Wendt, a.g.e., s. 20.

²⁵A.e., s. 243.

²⁶ Demirtaş, a.g.e., s. 157.

düşünceler konstrüktivist uluslararası ilişkiler teorisinin üç temel akımını oluşturacak şekilde sentezlendi. John Ruggie ve Friedrich Kratochwil ile ilişkilendirilen modernist kol; Richard Ashley ve RobWalker ile ilişkilendirilen postmodernist kol ve Spike Peterson ve Ann Tickner ile ilişkilendirilen feminist kol. Bu üç akımın aralarındaki ve kendi içlerindeki farklar önemlidir ancak hepsi, neoliberalizm ve neorealizm dünya siyasetindeki aktörlerin sosyal olarak inşa edildikleri yönleri yetersiz bir dikkat göstermeleri nedeniyle ‘az sosyalleşmiş’ oldukları görüşünü paylaşırlar. Bu ortak nokta neorealistler ve neoliberalerle üç köşeli bir tartışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur”.²⁷

Konstrüktivizm, hem diğer sosyal bilim alanlarından yararlanması ve bu alanları uluslararası ilişkiler içerisinde ele alması hem de uluslararası ilişkiler içerisindeki teorileri harmanlaması nedeniyle ‘sentezci’ bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Wendt konstrüktivizmin iki temel prensibi olduğunu vurgulamaktadır:

“İlki, insan topluluğuna ait yapılar maddi güçlerden ziyade, özellikle ortak düşünceler tarafından belirlenir. İkincisi, maksatlı aktörlerin kimlik ve çıkarları doğa tarafından verilmekten çok, bu ortak düşünceler tarafından inşa edilmiştir. Birincisi sosyal hayata ‘idealist’ bir yaklaşımı temsil etmektedir ve düşüncelerin paylaşımına yaptığı vurguda, bir bakıma karşıt ‘materyalist’ yaklaşımın biyoloji, teknoloji, ya da çevreye yaptığı vurgu da olduğu kadar ‘sosyal’dır. İkinci yaklaşım ise, sosyal yapıların, onların bireylere indirgenebileceği düşüncesindeki ‘bireyci’ bakışa karşı çıkmakta olan beklenmedik güçlerine yaptığı vurgu nedeniyle ‘bütüncü’ ya da ‘yapısal’ bir yaklaşımdır. Bu nedenle konstrüktivizm bir çeşit ‘yapısal idealizm’ olarak görülür”.²⁸

Nye’e göre konstrüktivistler, güç dengesi ve hegemonya gibi terimlerle ve sadece merkezi hükümetlerce yönetilen devletlerin sert gücünü karşılaştıran kuvvet ölçümleriyle gözlerimizi bağlamaktan kaçınmamız gerektiğine dikkat çekmekte, egemen devletleri, birbirine çarpa çarpa yuvarlanan ve dengelenen bilardo topları gibi gösteren realist imgeler, bizleri dünya politikasının yeni karmaşıklığına karşı körleştirmektedir”.²⁹

Konstrüktivizmin temel konulara dair açıklamalarına geçmeden önce belirtmek gerekir ki genel olarak konstrüktivizmin üç türü olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışma kapsamında farklı tartışmaları da dikkate alarak ağırlıklı olarak Wendt’in görüşlerin ekseninde ilerlenecektir.

---

²⁷Wendt, **a.g.e.**, s. 18.

²⁸**A.e.**, s. 15.

²⁹Nye, Joseph S. Jr., David A. Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çev. Renan Akman, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Eylül 2011, s. 387.

Reus, konstrüktivizmin sistematik, aktör merkezli ve bütüncül olmak üzere üç kola ayrıldığını belirtir. Wendt'in fikirlerinin de içerisinde yerleştirilebileceği konvansiyonel konstrüktivizm, devletlerin, teorinin merkezinde olduğu ve büyük ölçüde uluslararası sistemdeki etkinlik ve etkileşimleri ekseninde ele alındığı genel geçer bir teoridir. Devletlerin, uluslararası toplum tarafından kendisine atfedilen statü, rol ve kişiliğe dair olguları sosyal kimlikleri olarak, devletlere mevcut halini veren beşeri, maddi, ideolojik ve kültürel iç faktörlere dair olguları kurumsal kimlikleri olarak ele almakta ve kurumsal kimliklerini teorisinin dışında bırakmaktadır.³⁰ Aktör merkezli konstrüktivizm içerisinde daha çok devletlerin iç siyasi alandaki kimlikleri ve normlarını ele alarak bunların çıkar ve kimliklerine etkilerini gözlemlemeye çalışmaktadırlar³¹. Bütüncül konstrüktivizm ise devletlerin kimlik ve çıkarlarına etki eden tüm faktörleri ele alabilmeyi, kurumsal ve sosyal kimlikleri, ulusal ve uluslararası tek bir sosyal siyasi düzen içinde değerlendirmeyi öncelemektedirler.³²

Konstrüktivizmi açıklarken hem Wendt'in çerçevesine hem de diğer teorilerde sorunsallaştırılan konu ve kavramlara değinilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak aktör ve yapı arasında kurgulanan ilişkiye bakmak gerekmektedir. Konstrüktivistler aktör ve yapı arasındaki ilişkiyi karşılıklılık ekseninde ele almakta, sabit ve verili aktör ve yapıdan ziyade, birbirlerini daimi olarak etkileyen ve oluşturan aktörler ve mekanizmalardan bahsetmektedirler.³³ Bu şekilde karşılıklı etkileşim sonucu belirlenen eylem, kimlik ve çıkarları tanımlarlar.

Kimlik, konstrüktivistler için aktörlerin tanımlanması ve eylemlerin anlamlandırılabilmesi açısından önemli görülmektedir zira aktörlerin ilk önce kimliklerini belirleyip bu temelde hareket ettiklerine, kimlikleri ekseninde kendileri ve politikalarını tanımladıklarına vurgu yapmaktadırlar. Kimliği tartışma konusu edilen aktör devletlerdir. Konstrüktivistler arasında analiz birimi olarak ele alınan aktörler çeşitlilik gösterir, Wendt devleti temel analiz birimi olarak ele almakta, ama başka aktörleri incelemenin önemli olduğu düşünen ve diğer aktörleri analiz birimi yapan

---

³⁰Reus-Smit, **a.g.e.**, s. 298.

³¹**A.e.**, s. 298.

³²**A.e.**, s. 300.

³³ Demirtaş, **a.g.e.**, s. 158.

konstrüktivistler de bulunmaktadır. Wendt, devletlerin uluslararası sistemin hala merkezinde olduğunu, nasıl ormanlara dair bir teoriyi, ‘ağaç merkezli’ olması nedeniyle eleştirmek anlamsızsa, uluslararası siyaset teorilerinden birini ‘devlet merkezli’ olması nedeniyle eleştirmenin de o kadar anlamsız olduğunu vurgular³⁴ “*Devletler de insandır*”³⁵ diyen Wendt, devletlerin meşru olarak kimlikler, çıkarlar ve maksatlılık gibi insansı nitelikler yükleyebileceğimiz üniter aktörler olduklarını ve bu ekseninde nitelikleri ve çıkarlarının sosyal olarak inşa edilen, gücün peşinde koşmaları tesadüfi olan aktörler olduklarını belirtir.³⁶ Bu nedenle tüm devletler için geçerli olan ortak çıkarlar ve kimlikler yaratmanın zor olduğuna vurgu yapar zira tüm bunlar devletlerin kendilerine içkindir, devletler davranışları kurumsal tip, rol ve kolektif kimliklerden kaynaklanan çeşitli çıkarlar tarafından güdülenen aktörlerdir.³⁷

Kimliğin, dinamik ve değişebilen bir olgu ve merkezi bir tartışma olarak ele alması konstrüktivistlerin önemli farklarından biridir.³⁸ Lynch’a göre konstrüktivistler, devlet kimliğini, devleti yönetenlerin, kamuya yönelik açıklamalarında belirttikleri devletin doğası ve amacıyla ilgili düşünceler bütünü olarak görmektedirler.³⁹ Wendt, devletlerin kimliklerinin iç siyasi ya da sosyal yapılardan ziyade uluslararası sistem tarafından şekillendiğini, uluslararası sistemin işleyişinin, devletlerin ötekilerle ilişkilerine bağlı olarak sürekli çeşitli kimlikler edinme, bu kimliklere uygun karşı-kimlikler oluşturma ve işi sonuna kadar götürmek olduğunu ve oluşan bu kimliklerin zor olsa da değişebileceğini belirtmektedir.⁴⁰ Aktörlerin sosyal varlıklar olarak ele alınması nedeniyle, kimliklerinin, üyesi oldukları sosyal ortamda yaygın olan normlar, değerler ve fikirler etrafında şekillendiğine vurgu yapılmaktadır.⁴¹ Kimlikleri temelde paylaşılan kolektif anlamlar olarak ele alan Wendt, aktörlerin bu anlamlar ekseninde kimlikler kazandığını, kendileri ve birbirlerini tanımladıklarını ve bu kimliklerin sosyal dünyanın yapısını oluşturduğunu belirtmektedir.⁴²

---

³⁴Wendt, **a.g.e.**, s. 25.

³⁵**A.e.**, s. 245.

³⁶**A.e.**, s. 64.

³⁷**A.e.**, s. 290.

³⁸Guzzini, **a.g.e.**, s. 10.

³⁹ Demirtaş, **a.g.e.**, s. 161.

⁴⁰Wendt, **a.g.e.**, s. 39.

⁴¹Reus-Smit, **a.g.e.**, s. 297.

⁴²Wendt, (1992), **a.g.e.**, s. 398.

Devletlerin, kimliklerin, çıkarların sosyal inşa olarak ele alınması konstrüktivistlerin uluslararası ilişkiler teorilerine yaptıkları önemli bir katkıdır. Sosyal olanın değerleri ve pratikleri inşa ettiğini göz önüne alarak ve kimlik ve çıkarları bu alana yerleştirerek, konstrüktivistler sosyolojik analizi disiplinin merkezine taşımışlardır.⁴³

Kimlikleri sosyal olarak inşa edilen olgular olarak ele alan konstrüktivistler, çıkarların da bu şekilde oluştuğuna değinmektedirler. Kimlikler çıkarların temeli olarak ele alınmakta ve aktörlerin sosyal bağlamdan ayrı çıkar portföyleri olmadığı, süreç içerisinde, olayları analiz ederken çıkarlarını anlamlandırdıklarına yer vermektedirler.⁴⁴ Çıkarların normatif, kültürel olgular tarafından oluşturulduğuna da vurgu yapılmaktadır. Devletlerin sosyal olarak inşa edilen kimlikleri ekseninde çıkar tanımları yaptığı ve belirlenen çıkarlar ekseninde diğer devletlerle ilişkilerini belirlediği düşüncesi, devletlerin kurdukları ilişkilerin temelinde sosyal unsurların olduğunu ortaya koymaktadır. “*Kültürel olgular, güç ve çıkar kadar nesnel, zorlayıcı ve gerçektir*”⁴⁵, diyen Wendt, uluslararası hayatın karakterinin, devletlerin birbirleriyle ilgili inanç ve beklentileri tarafından belirlendiğini, bunlarında maddi yapılardan ziyade sosyal yapılar tarafından inşa edildiğini belirtmektedir.⁴⁶ Bu nedenle uluslararası alanda ilişki içerisinde olan devletlerin birbirleriyle iletişim içerisindeyken, gücün realist literatürden gelen anlamlarının yanında sosyal olarak sahip olduğu boyutlarına ve devletlerin sosyal yapılarına odaklanmaları gerektiği belirtilir.

Sosyal yapılar, düşünsel unsurlar tarafından oluşturduğundan, Wendt, sosyal yapıları ‘fikirlere dağılımı’ olarak tanımlamaktadır.⁴⁷ Güç dağılımının devletlerin hesapları üzerinde etkisinin olabileceğini ancak bunun nasıl olacağını, karşılıklı anlayış ve beklentilerin, öznelerin kendileri ve diğerleri hakkında sahip oldukları fikirlere bağlı olduğunu belirtmektedir.⁴⁸ Bu nedenle devletlerin bencil kimliklere ve

---

⁴³Reus-Smit, **a.g.e.**, s. 306.

⁴⁴Wendt, (1992), **a.g.e.**, s. 398.

⁴⁵Wendt, **a.g.e.**, s. 177.

⁴⁶**A.e.**, s. 38.

⁴⁷**A.e.**, s. 309.

⁴⁸Wendt, (1992), **a.g.e.**, s. 397.

çıkarlara sahip olduklarını varsaymak, etkileşime girmeden önce kendileri ve diğerleri hakkında tanımlama yapabilecekleri tecrübeye sahip olmamaları nedeniyle hatalı görülmektedir.⁴⁹

Reus ise, düşünsel ve normatif yapılara vurgu yapılmasının şu şekilde açıklamaktadır:

“Maddi kaynakların insan eylemleri için anlam kazanmasının ancak aktörlerce paylaşılan ortak bilgi yapıları sayesinde mümkün olması. Siyasi aktörlerin sosyal kimliklerini şekillendirmesi. Uluslararası sistemin normlarının egemen devletlerin sosyal kimliklerini şekillendirmesi.”⁵⁰

Düşünceler maddi temelin içerisinde yer alan unsurları meydana getirmeleri nedeniyle önem arz ettiğinden, kurulacak ilişki ya da yapılacak analizlerin sadece maddi temele dayanan olgulara dayanması eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası politikada devletlerin üzerinde bir otorite olmadığını belirten konstrüktivistler anarşinin sosyal içeriğine odaklanmakta ve uluslararası sistem sosyal bir inşa olarak ele alındığından anarşinin de aslında devletlerin eylemleri sonucunda oluştuğuna vurgu yapmaktadırlar. Bu nedenle kendi kendine yeterli olma ve güç elde etme anarşinin temel bileşenleri değil sadece araçları olarak ele alınmakta ve yapısal olmadığı sadece bir süreç ve sosyal olarak inşa edilen bir durum olduğuna değinilmektedir.⁵¹

Çıkarların, devletlere içkin olması ve önceden sabit ve verili olmadığına yapılan vurgu nedeniyle, aktörlerin birbirleriyle ilişkileri sırasında oluştuğuna değinilmektedir. Wendt’e göre anarşik yapılar kendi bileşenlerini inşa ederler, fakat bu yapılar makro düzeyde değişkenlik gösterir ve çoklu mantıkları vardır, bu nedenle anarşi içsel mantığı olmayan boş bir araçtır, içerisine ne koyulursa onunla bir mantık kazanır.⁵² Ancak belirtmek gerekir ki burada kast edilen ‘boş bir araç olma’ hali anarşik sistemlerin hiç bir mantık barındırmadığından ziyade, var olan mantığın sosyal olarak inşa edilmiş ve sosyal yapılar ekseninde oluşmuş olması nedeniyle, Wendt’in

---

⁴⁹A.e., s. 402.

⁵⁰Reus-Smit, a.g.e., s. 294.

⁵¹Wendt, (1992), a.g.e., s. 395.

⁵²Wendt, a.g.e., s. 308.

deyimiyle 'bir yokluk hali' olmasıdır.⁵³ Bu nedenle kendi kendine yeterli olma ve güç elde etme anarşinin temel bileşenleri değil sadece araçları olarak ele alınmakta ve yapısal olarak daima var olmadığı sadece bir süreç ve sosyal olarak inşa edilen bir durum olduğuna değinilmektedir.

Sosyal yapılar fikirlerin dağılımı olarak ele alındığından anarşinin mantığının inşasında farklı zeminlerin olabileceği vurgulanmakta aynı şekilde ortak düşünsel dayanakların da olabileceği belirtilmektedir. Benlik ve ötekini tanımlama konusunda devletlerin gösterdikleri iradenin arkasındaki düşünsel dayanakların farklı ilişki biçimleri yaratması söz konusudur. Wendt, düşman, rakip ve dost olmak üzere üç farklı rol ilişkisi tanımlamakta ve bu roller ile uluslararası siyasetin Hobbesçu, Lockecu ve Kantçı üç ayrı mikro düzey kültürünün karşılıklı olarak birbirlerini meydana getirdiklerini iddia etmektedir.⁵⁴

Hobbesçu anarşide, anarşi durumu en ileri şekilde yaşanmakta, çıkarlar ve güç öncelenmekte, devletler arasında güven zemininden uzak bencilce ilişkiler yaşanmaktadır. Lockecu anarşide üst otorite olmadığı halde, devletler aralarındaki rekabet devam ettiği halde birbirleriyle işbirliği yapabilmektedir.⁵⁵ Kantçı anarşi devletlerin meşru olarak çıkarlarını geliştirmek için yapabileceklerini sınırlayan, en azından fiili bir 'hukukun üstünlüğü' hali söz konusu olan, dostane ilişkilerin söz konusu olabileceği bir kültürdür.⁵⁶

Wendt'in iddiası, tarihi seyir içerisinde Hobbesçu kültürün daha çok tecrübe edildiği, ancak Hobbes'un deyimiyle bu 'doğa halinin' daha fazla devam edemeyip yerini Lockecu kültüre bıraktığı ve burada devam eden rekabet halinin zamanla Kantçı kültüre doğru evrildiği yönündedir. Bu şekilde tarihsel bir ilerleme tahayyülünde bulunsa da Wendt, bu ilerlemenin mutlak iyi normlara doğru gideceğini iddia etmenin yanlış olduğunu, kötü normların derinleşmesine yol açabileceğini belirtmektedir.⁵⁷ Belirtmek gerekir ki asıl vurgulanmak istenen, devletlerin iddia edildiği gibi mutlak

---

⁵³A.e., s. 379.

⁵⁴A.e., s. 65.

⁵⁵ Demirtaş, a.g.e., s. 159.

⁵⁶Wendt, a.g.e., s. 377.

⁵⁷A.e., s. 381.

bir anarşi ortamında olmasının kaçınılmaz olduğu fikrinin yanlış olduğu, devletlerin aralarında ılımlı ilişkiler kurabileceğidir.

Konstrüktivistler, küresel politikada maddi unsurların yanında iletişim, etkileşim ve fikirlerin etkisini ele alması ve uluslararası ilişkilerin içerisine yerleştirmeleri nedeniyle kamu diplomasisi uygulamalarının kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.⁵⁸

Aynı şekilde sosyal yapıların neticesinde oluşan kimliklerin değişebilmesine yapılan vurgu, devletlerin diğer devletlerle ve o devletlerin halklarıyla olan ilişkilerinde kullandığı yöntem ve uygulamalarıyla onlara etki edebilme amacıyla olan kamu diplomasisinin zeminin oluşturmaktadır. Kamu diplomasisi, konstrüktivizmin öznelerarası karşılıklı etkileşim ve bu etkileşim neticesinde karşılıklı inşa boyutundan hareket etmektedir.⁵⁹

C. Geleneksel Diplomasi İle İlişkisi

Tüm bu bilgiler ışığında kamu diplomasisi ile geleneksel diplomasi arasındaki ilişkiye tarihsel geçmişi de dikkate alarak yer vermek gerekmektedir. Diplomasi devletlerin dış politika araçlarından bir tanesidir ve bir devletin tüm dış ilişkilerini kapsamaktadır.⁶⁰ Bir ülkenin dış politikasında kullanılan çeşitli siyasal etkileme yöntem ve tekniklerini ifade etmektedir.⁶¹ Henry Kissinger'ın deyişiyle devletlerarasındaki ilişkilerin orkestra şefi gibi titizlikle yönetilmesi sanatı olarak diplomasi, hükümetler tarafından tayin edilen dış politikanın yürütülmesidir.⁶² Melissen'a göre diplomasi hakkındaki geleneksel görüş, uluslararası ilişkileri rolleri ve sorumlulukları olan aktörlerin oyunu olarak tasvir etmektedir.⁶³ Diplomasi, değişimin yönetilmesidir ve kurumsallaşmasını genişleyen uluslararası topluluktaki sorunları başarılı bir şekilde uzlaştırabilmesine borçludur.⁶⁴

---

⁵⁸ Ekşi, **a.g.e.**, s. 22.

⁵⁹ **A.e.**, s. 23.

⁶⁰ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 4. Baskı, Der Yayınları, 2005, s. 226.

⁶¹ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, 2005, s. 344.

⁶² Vedat Demir, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, Beta Basım, Kasım 2012, s. 8.

⁶³ Melissen, **a.g.e.**, s. 5.

⁶⁴ **A.e.**, s. 23.

Modern anlamda devletlerarasındaki resmi ilişkilerin başlangıcı 1648 Westphalia Barış Antlaşmasına dayandırılmaktadır. Bu tarihten itibaren diplomasi pratiği, sistem içerisinde yer alan devletlerin üzerinde anlaştıkları bir kural ve teknikler dizisinin ortaya çıkmasını ve bu faaliyetleri yürüten diplomatların konumlarının önemli ölçüde belirlenmesini beraberinde getirmiştir.⁶⁵ Erken dönem diplomasi pratikleri diplomatların belirli ölçüde karar alma yetkisiyle donatılmış olmalarını gerektirmekteydi. Zira haberleşmenin sınırlı olduğu bir dünyada diplomatik misyonlar ülkelerinin ağız-gözü-kulağı durumundaydılar.⁶⁶ Teknolojik gelişmelerle birlikte diplomatik faaliyetlerin yürütülmesi daha hızlı, daha aktif ve daha kolay gerçekleştirildiğinden, diplomatik faaliyetlerin diplomatik misyon üzerinden yürütmesi gibi, yabancı ülkelerde yer alan temsilciliklerin önemi tartışılacaktır. Bu çerçevede zaman içinde değişen ve farklı şekillerde gerçekleştirilen diplomasi uygulamaları olacaktır. Küreselleşmeyle birlikte yaşanan gelişmeler özellikle teknolojinin sağladığı imkanlar ve enformasyon açısından yaşanan çeşitlilik ve kolaylıklar diplomasiin 21. yüzyılda farklı bir ilişki ve yapıya kavuşmasını sağlayacaktır.

Kamu diplomasisine dair yapılacak her tanım içerik itibarıyla geleneksel diplomasiden farklılarına odaklanarak temellendirilmektedir. Literatürde farklılıkları ve hatta kamu diplomasisinin, geleneksel diplomasiin gelişen ve dönüşen yapısı olduğu ele alınarak incelemeler yapılmaktadır. Yöntemleri, uygulama alanları, aktörleri ve hedefleri arasında farklılıklar olan iki diplomasi biçiminin karşılaştırılmasına dair çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Melissen'a göre, *'geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisi arasındaki temel fark: geleneksel diplomasiin devlet temsilcilerinin arasındaki ilişki hakkında, ancak kamu diplomasisinin, daha çok yabancı toplumların halklarını hedef alan ve resmi olmayan gruplar, kurumlar ve bireylerden oluşan uluslararası aktörler hakkında'*⁶⁷ olmasıdır. Nancy Snow, geleneksel diplomasiyi hükümetlerin başka hükümetlerle girdikleri ilişki olarak ele alır. Bu ilişkide, hükümetlerin küresel konulardaki söylem ve uygulamaları, onların bilgisi ve etkisi dâhilindeki ilişkilerinin ön planda olduğunu, kamu diplomasisinde hükümetlerin yanında özel gruplar ve

⁶⁵ Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, a.g.e.*, s. 346.

⁶⁶ *A.e.*, s. 347.

⁶⁷ Melissen, *a.g.e.*, s. 5.

bireylerinde sürece doğrudan ya da dolaylı olarak dâhiliyetinin bulunduğunu ve kamu görüş ve tutumlarının doğrudan diğer hükümetlerin dış işleri ile ilgili politik kararlarını etkileyebildiğini belirtmektedir.⁶⁸ Bu çerçevede kamudan kamuya ilişki olarak tanımladığı bir ilişki doğmaktadır. Snow bu ilişkinin tesis edilebilmesinde, teknolojik gelişmelerin insanların daha yakın ilişki kurmalarını sağlaması ve bu yolla kamuoyunun dış politikaya dair meselelere ve kararların alınmasına daha aktif katılım ve etki edebilmelerini sağlaması önemli bir etken olarak değerlendirmektedir.⁶⁹

Humphrey Taylor için kamu diplomasisi geleneksel diplomasiye oranla daha fazla ilişki ve iletimi içermektedir. Bu vurgu aslında konunun en temel ayrımlarından biridir. Çok kanallı olması ve aktörler konusundaki çeşitlilik bu sürecin farklılaşmasında önemlidir. Taylor'a göre, *“geleneksel diplomasi tek yönlü alma ve verme ilişkisine dayanırken, kamu diplomasisinde birçok kanaldan gelen alma ve verme söz konusudur ve iletişimin geliştirilmesini ve hükümete ve liderlere etki edilmesini kapsamaktadır”*.⁷⁰

D. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi kavramını tartışırken diğer kavramların yanı sıra “yumuşak güç” kavramı ile olan ilişkisini de tartışmak gerekmektedir. Güç geçmişten günümüze uluslararası ilişkilerin en temel kavramlarından biri olmuştur. Özellikle uluslararası ilişkilerde realist yaklaşımı temsil edenler tarafından ön plana çıkarılmış ve devletlerin çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla güce olan ihtiyaçları üzerinde özellikle durulmuştur.

Bu noktada uluslararası ilişkilerde güç yaklaşımı olarak bilinen teorinin önemli bir savunucusu olan Hans Morgenthau'nun siyaset tanımını hatırlamak isabetli olacaktır:

---

⁶⁸ Nancy Snow, “Rethinking Public Diplomacy”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s. 6.

⁶⁹ **A.e.**, s. 6.

⁷⁰ Humphrey Taylor, “The Practice of Public Diplomacy”, **Public Diplomacy: Practitioners, Policy Makers, and Public Opinion, A Report of The Public Diplomacy and World Public Opinion Forum April 9-11,2006**, Ed. Joshua S. Fouts, USC Center on Public Diplomacy, 2006, s. 50.

“siyaset, kökleri insan doğasında yer alan objektif yasalar tarafından yönetilir; uluslararası politika siyasal gerçekliğin en temel ögesi güçle ilişkili olan çıkarıdır; siyasal gerçekçilik güce göre tanımlanan çıkar kavramını sabit bir olgu olarak görmemekte, dış politikanın formüle edildiği siyasal ve kültürel zemine göre çıkar tanımı değişebilmekte ve farklı amaçlar halinde çıkabilmektedir.”⁷¹

Morgenthau gücü, “insanın diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki kontrolü” olarak tanımlamakta ve kontrol ve etki ekseninde ele almaktadır⁷². Gücün, şiddete ve zorlamaya dayanan unsurlarına odaklanmanın yanında davranışların ve düşüncelerin etki altına alınabilmesine de odaklanmaktadır. Etki altına alabilme ve caydırıcılık ilkesinin öneminden hareketle siyasetin temelinde gücün çıkarlarını maksimize etmek güdüsü olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda uluslararası siyasette aslında güç mücadelesine imkân sağlayan bir alandır. Morgenthau’ya göre ulusların gücü sadece diplomatik yeteneklerine ve askeri güçlerine değil aynı zamanda siyaset felsefeleri, siyasi kurumları ve politikalarının diğer uluslar tarafından çekici bulunmasına da dayanmaktadır.⁷³

Kalevi Holsti’ye göreyse güç bir ülkenin, elindeki olanak ve yetenekleri ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi çeşitli stratejiler yoluyla kullanarak karşı tarafın davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkileme ve yönlendirme kapasitesidir. Etki bir amaca ulaşmak için bir araçtır.⁷⁴

Holsti, devletlerin dış politika amaçlarını; amaca verilen önem, amaca ulaşılması için gereken zaman dilimi ve amacın diğer devletlere etkisi düzeylerinde ele almakta, öz değer ve çıkarlardan, orta vadeli amaçlardan veya genel evrensel nitelikteki amaçlardan bahsetmektedir.⁷⁵ Siyasal sistem belirli bir sıklık ve düzenlilik çerçevesinde birbirleri ile karşılıklı ilişki içerisinde bulunan bağımsız siyasal birimler topluluğu olarak tanımlamaktadır. Morgenthau’nun ulusal çıkarın güç ile ilişkilendiren ve uluslararası siyasetin merkezine alan yaklaşımına alternatif olarak Holsti, çıkarlar doğrultusunda ve eldeki imkânlarla başka devletlerin etkilenmesi ve yönlendirilmesine

⁷¹ Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, a.g.e.**, s. 112-113.

⁷² **A.e.**, s. 174.

⁷³ Giles Smith Scott, “Exchange Programs and Public Diplomacy”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s. 55.

⁷⁴ Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, a.g.e.**, s. 199.

⁷⁵ **A.e.**, s. 269.

daha kuvvetli vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda ödül, ceza, ikna gibi yöntemleri araşsallaştırmaktadır.

Joseph Nye gücün kavramsallaştırılması noktasında önemli isimlerden bir tanesidir. Gücü '*uluslararası bir aktörün, diğer aktörlerin davranışlarını kendi istekleri ekseninde etkileyebilme yeteneği*' olarak ele almaktadır ve bunu gerçekteşirmenin, tehdit ve zorlama, finansal teşviklerle davranışlarını değiştirmelerini sağlama veya cezbetme ve işbirliği yapma yollarından biriyle gerçekteşirileceğini belirtmektedir.⁷⁶ Nye gücün üç formu olduğundan bahsetmektedir:

Tablo 1.2: Gücün Üç Formu

	Davranışlar	Öncelikli Alanlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehditler Güç	Zorlayıcı diplomasi Savaş İttifak
Ekonomik Güç	Rüşvet Baskı	Teşvik, prim Yaptırım	Yardım Rüşvet Yaptırım
Yumuşak Güç	Cezbetme Gündem Belirleme	Değerler Kültür Politikalar, Kurumlar	Kamu diplomasisi İkili ve çok taraflı diplomasi

Kaynak: Joseph S. Jr. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, 2004, s. 31.

Gücü bu şekilde kavramsallaştırdıktan sonra daha özelden literatüre Sert Güç (hard power) ve Yumuşak Güç (soft power) olarak geçen iki kavram ekseninde ele almaktadır.

⁷⁶Snow, *a.g.e.*, s. 3.

Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* kitabında gücü tablodaki şekilde sınıflandırarak Sert ve Yumuşak gücün olası davranışları ve muhtemel kaynaklarını göstermiştir.

Tablo 1.3: Güç

	Sert Güç			Yumuşak Güç		
Davranış Spektrumu	Emir	Tehdit	Baskı	Günden Belirleme	Etkileme	İşbirliği
Kaynaklar	Güç Yatırım		Teşvik Rüşvet	Kurumlar	Değerler Kültür	

Kaynak: Joseph S. Jr. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, 2004, s. 8.

Nye yumuşak gücü, başkalarının tercihlerini şekillendirme, onların güven ve ilgisini elde edebilmek olarak ele almıştır. Nye, kültürün, siyasi değerlerin ve dış politikanın yumuşak gücün kaynakları olduğu vurgulamış ve başarılı bir yumuşak güç kullanıcısı olabilmek için tüm kaynakların bir bütün olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir.⁷⁷

Kamu diplomasisi uygulamaları devletlerin bir başka aktörü istediği şekilde etkileyebilmesini sağlayan yumuşak güçlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle kamu diplomasisi alanında yapılan araştırmalar yumuşak güç ile arasındaki ilişkiyi ele almayı gerekmektedir. Zira Nye, yumuşak gücü tanımlarken kamu diplomasisiyle birlikte ele almıştır. Literatürde kamu diplomasisi yumuşak güçle eşanlamlı olarak kullanılabilir ancak birçok başka yazar gibi Cull, kamu diplomasisinin yumuşak güçle aynı şeyi ifade etmediğini belirtmektedir.⁷⁸ Kamu diplomasisi yöntemleri ve araçları yumuşak gücün uygulanmasını elverişli hale getirmektedir. Devletler kamu diplomasisi ile ülkelerinin yumuşak gücünü yani

⁷⁷Joseph S. Jr. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, 2004, s. 11.

⁷⁸Cull, a.g.e., s. 15.

kültürü, sanatı, dili, tarihi, hikâyesi, fikirleri, idealleri ve değerlerini uyguladığı yöntem, program ve araçlarla hayata geçirmektedirler.⁷⁹

Nye'in yumuşak güç ile ilgili yaptığı kavramsallaştırmasının cezbetme üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır. Diğerlerini kendine, değerlerine, kültürüne hayran etmeyi içeren yumuşak güç kavramı sadece hükümetlerin kontrolü altında olan bir araç olarak ele alınmamakta, sivil toplum tarafından şekillendirilen bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yumuşak gücün sert güce oranla daha az riskli olsa da yumuşak güç ile elde edilen pozisyonun kaybedilmesinin daha kolay olduğuna ve yeniden inşasının çok daha uzun ve masraflı bir süreç olacağına dikkat çekmektedir.

E. Sivil Toplum ve Kamu Diplomasisi

Son olarak kavramsal tartışmada sivil toplum ile kamu diplomasisi arasındaki ilişkiyi değerlendirmek gerekmektedir. Yeni dünya düzeninin kamu diplomasisini uluslararası ilişkiler açısından kullanılması zorunlu bir yöntem olarak sunduğu kabul edilmektedir. Zira hükümetler her geçen gün dış politikayı biçimlendirirken, küreselleşmenin artan yoğunluğuyla karşı karşıya kalmaktadır ve bu yoğunluğu yönetme konusunda yeni araç ve uygulamalara gereksinim duymaktadırlar.⁸⁰ Küreselleşme ve teknolojiye yaşanan değişim ve gelişmelerin diplomasinin işleyişinde yarattığı etkiler devletlerin aralarındaki ilişkilerden ibaret olan uluslararası ilişkilerin içerisine birçok yeni aktörün dâhil olabilmelerini sağlamış ve devlet merkezli ilişkiler yerini çok aktörlü küresel bir ilişki sistemine bırakmıştır. Kamu diplomasisi, kamuoyu, sivil toplum kavramlarıyla birlikte ele alındığı için bu kavramlara dair açıklamalar tartışmayı güçlendirecektir.

Kamuoyu bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi olarak tanımlandığından, uluslararası kamuoyunu da dış politikaya ait konulara ilgisi olan bireyler ve grupların birleşimi olarak ele alabiliriz. Günümüzde küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle daha aktif ve varlığı daha çok hissedilen bir uluslararası kamuoyundan söz edilebilmektedir. Diplomaside yaşanan dönüşüm neticesinde, kamuoyu "*diplomasi*

---

⁷⁹ Ekşi, **a.g.e.**, s. 40.

⁸⁰Nye, Welch, **a.g.e.**, s. 346.

alanında en önemli unsur” olarak nitelendirilmekte ve yeni diplomasinin büyük ölçüde kamuoyu diplomasisi” olduğu görülmektedir⁸¹.

Sivil toplum kavramı, tanımı konusunda üzerinde anlaşmaya varılabilmemiş bir kavram değildir, zira özellikle siyaset bilimi açısından kavramın içeriğine dair çok fazla analiz yapılmış ve birçok farklı tanımı ortaya atılmıştır. Andrew Heywood, sivil toplum kavramını, orijinal haliyle, devlet otoritesi altında, kanunla yönetilen bir toplum, yani siyasi bir topluluk olarak, daha genel anlamda ise; hükümetten bağımsız ve kendi amaçlarını izleyebilen bireyler tarafından oluşturulan, devletten farklı ‘özel’ kurumları tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak ele almıştır.⁸² Mary Kaldor sivil toplumu devlet tarafından garanti edilen hukukun hakimiyetine ve hukukun hakimiyetinin altında yatan değer ve normları ayakta tutmaya ve yaymaya, devletin iktidarı kötüye kullanıp kullanmadığını denetlemeye muktedir bağımsız vatandaş grupları olarak ele almaktadır.⁸³ Sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler, lobiler, çıkar grupları, düşünce merkezleri vb. gibi oluşumlar sivil toplumun aktörleri olarak ele alınmaktadırlar.

Sivil toplum kuruluşları sivil toplumun etkinliğine imkân veren önemli öznelerden biridir. Nye ve Welch sivil toplum kuruluşlarını, devletlerin faaliyet alanlarının ötesinde kalan veya devletlerin göz ardı etmeyi adet edindikleri geniş kamusal çıkarları temsil eden bir *küresel vicdan* olarak iş görme iddiasında olan yapılar olarak ele almaktadırlar.⁸⁴ Sivil toplum eylemliliği noktasında önemli yere sahip sivil toplum kuruluşları, *İmparatorluk* kitabının yazarları Hardt ve Negri için yeni dünya düzeninin en güçlü barış silahlarından, zira söz konusu örgütler doğrudan hükümet güdümünde olmadıkları için etik ve ahlaki buyruklar temelinde hareket ettikleri varsayılmakta ve bu nedenle imparatorluğun gücünü artırmak için başvurduğu ahlaki müdahale ekseninde etkinliğini artırmaktadırlar.⁸⁵

---

⁸¹ İskit, **a.g.e.**, s. 358.

⁸² Andrew Heywood, **Siyaset**, Çev. Bekir Berat Özipek, Ed: Buğra Kalkan, Adres Yayınları, Ekim 2007, s. 8.

⁸³ Mary Kaldor, “Küresel Sivil Toplum”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos 2008, s. 663.

⁸⁴ Nye, Welch, **a.g.e.**, s. 405.

⁸⁵ Michael Hardt, Antonio Negri, **İmparatorluk**, Çev. Abdullah Yılmaz, 5. Baskı, Ayrıntı Yayınları, 2003, s. 61.

Küresel sivil toplum 1990'lerden itibaren, demokratikleşme taleplerinin yayılması ve yoğunlaşan küresel karşılıklı bağımlılık süreciyle ilişkilendirilmektedir. Çünkü bireyler hem daha fazla bilgiye rahat ve düşük maliyetlerle ulaşabilmekte hem de bilginin hızlı dolaşımı neticesinde verecekleri tutum ve edindikleri kanaatleri diğer birey ve gruplara daha kolay ulaşabilmektedir. Bu durum dünyanın farklı yerlerinde yaşayan bireylerin bir konuda ortak bir tavır sergileyebilmelerini, aynı amaç etrafında birleşebilmelerini, örneğin uluslararası düzeyde uygulanmasının zararlı olacağına inandıkları bir politikaya karşı ortak bir tutum içerisine girerek hükümetlere daha yoğun ve birçok kanaldan gelen baskının ulaşmasını sağlayabilmektedir. Tüm bunlar hükümetleri atacakları adımlarda gelebilecek her türlü tepkiye karşı uluslararası kamuoyunu tanımaya, etkilemeye ve yönlendirmeye sevk etmektedir.

Bu çerçevede, Ekşi'nin tarif ettiği şekliyle, '*kamu diplomasisi, yumuşak güce dayanan, sivil toplum temelli ve kamuoyu odaklı yeni bir diplomasi tarzı*' olarak ele alınabilmekte ve sivil aktörlerin bilfiil dâhil olduğu bir süreç olarak değerlendirilmektedir.⁸⁶ Bu süreç dış politikaya ilişkin kamuoyu oluşumunu ve oluşan küresel kamuoyunun karar alma süreçlerine katılımını içermektedir. Dış politikaya ilişkin kamuoyu yaratıcı odaklar, hükümetler, siyasi partiler, basın ve diğer iletişim odakları ile çıkar grupları olarak ele alınmaktadır.⁸⁷

Kamu diplomasisi daha önce de belirtilmeye çalışıldığı şekilde kullandığı araçlar, teknikler, hedef kitlesi ve uygulayıcıları olan özneler vb. gibi birçok noktada geleneksel diplomasiden farklılık göstermektedir. Ortaya koyulan farklılıkların temelinde sivil toplum aktörlerinin diplomasinin alanı olan konulara daha fazla dâhil olmalarının etkisi yadsınamayacak derecededir. Snow'un işaret ettiği gibi artık ilişkilerin devletten devlete doğru olmadığı bunun yerine devletten topluma, toplumdan topluma birçok ilişkinin yönlendirdiği bir süreç yaşanmaktadır. Cull'a göre, bugün uluslararası ortamı klasik diplomasi tanımlamasında olduğu gibi sadece devletlerden oluşan uluslararası aktörler yönetmemektedir. Artık devlet dışındaki aktörler, çok uluslu şirketler, hükümet dışı organizasyonlar, uluslararası organizasyonlar, terörist gruplar ya da paramiliter örgütler de sürece dâhil

---

⁸⁶ Ekşi, a.g.e., s. 5.

⁸⁷ Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, a.g.e., s. 627.

olabilmektedirler. Geleneksel diplomasiinin getirdiği uluslararası bir aktörün başka bir uluslararası aktörle birlikte uluslararası ortamı yönetmesi olgusu, kamu diplomasisiyle birlikte yerini uluslararası aktörlerin yabancı halklarla birlikte yönetmesine bırakmıştır.⁸⁸ Geoffrey Wiseman ise aktörlerin farklılaşmasıyla birlikte 20. yy’da uluslararası ilişkilerin öznelere dair yaşanan değişimi “çok taraflı diplomasi” (*polylateral diplomacy*) olarak ele almaktadır.⁸⁹

Bu noktada devlet dışı aktörlerle değinilebilir. Leonard devlet dışı aktörlerle birlikte çalışmaya vurgu yaparak, özellikle hükümetlerden bağımsız hareket eden kuruluşların (*Non-Governmental Organizations*) diğer devletlerin sivil toplumlarıyla etkili bir iletişim kurabilmek için merkezi önemi olduğuna işaret etmiş ve devletten bağımsız hareket eden bu aktörlerin güvenilirlik, uzmanlık ve kullanılabilir ağlara sahip olmaları nedeniyle daha etkin bir kamu diplomasisi uygulanabilmesine imkân tanıdıklarını belirtmiştir.⁹⁰ Sınır ötesi hareketlilik ve eylemlilikleri daha kolay ve güvenilir olduğunda hükümetlere oranla daha avantajlı durumda olan sivil toplum kuruluşları, hükümetlerin herhangi bir mesele hakkında hem kendi hem de diğer ülkelerin kamuoylarını hesaba katmalarına yol açmaktadırlar.⁹¹

Sadece sivil toplum kuruluşları değil, ticari şirketlerin de sivil toplum içerisinde sahip oldukları konum önem arz etmektedir. Bir ekonomide devletler artık tek başlarına hareket etme kabiliyetlerini kaybettiklerinden ve teknolojik gelişmeler ekseninde ticarete söz konusu olan her şey daha ucuz ve ulaşılabilir olduğundan, var olan sınırlar önemini yitirmekte ve devletlerin birçok alanda olduğ u gibi bu alanda da daha esnek hareket edebilecek şekilde örgütlenmeleri, bir başka ifade ile başarılı bir kamu diplomasisi yürütmeleri ve uluslararası piyasalarda ülkelerinin varlığını sürdürülebilir kılmaları gerekmektedir.

Reinard’a göre ticari faaliyetlerde bulunan çevreler, çok uluslu şirketler ve iş dünyası kamu diplomasisi uygulanması ve sürdürülebilirliği noktasında ulusal

---

⁸⁸Cull, **a.g.e.**, s. 12.

⁸⁹ Jon Melissen, **Beyond The New Public Diplomacy**, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Clingendael Papers No. 3, 2011, s. 3.

⁹⁰Leonard, **a.g.e.**, s. 55-56.

⁹¹ T. Jessica Matthews, “İktidar Kayması”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos 2008, s. 247.

hükümetlerden daha elverişli konumdadırlar. Çünkü bu yapıdaki oluşumlar, var olan sınırları görünmez kılma noktasında daha başarılıdırlar. Daha uzmanlaşmış yapıları vardır ve bugün birçok hükümetin sahip olmadığı güven ve bağlılığa sahiptirler. Bu nedenle kamu diplomasisi açısından hükümetlerden daha niteliklidirler.⁹² Elbette bu sürecin devletler açısından risk taşıdığı ve etik ve legal çerçeveye aykırı hareket eden sivil toplum oluşumlarının varlığı da süreci değerlendirirken dikkate alınmalıdır.

F. Eski ve Yeni Kamu Diplomasisi Kavramları

Yukarıda tartışılan geleneksel diplomasi ile bu çalışmanın ana kavramı olan kamu diplomasisi arasındaki farkların küreselleşme ve teknolojik gelişmelerden azade olmadığı görülmektedir. Sözü edilen farklılıkların küreselleşmeyle bağlantılı oluşunun arkasında, küreselleşme ile artan hareketlilik, sınırların geçirgenliğinin artması, McLuhan'ın ifade ettiği gibi dünyanın “küresel köy’e” dönüşmesi, bunun doğal sonucu olarak fikirlerin, malların, insanların iletişiminin hızlı ve kolay olması yatmaktadır. Zira küreselleşme yaratıcı birleştirici bir melezleştirme sürecidir.⁹³ Thomas Friedman'ın belirttiği gibi, küreselleşme “daha ileri, daha hızlı, daha ucuza ve daha derine gitmeyi” mümkün kılmaktadır.⁹⁴ Küreselleşme teknolojik gelişmelerle paralel şekilde ilerlemektedir ve bu gelişmelerin diplomasi faaliyetinin yürütülmesine yaptığı önemli değişiklikler bulunmaktadır.

Teknolojinin diplomatik ilişkilere dair etkisi en dar anlamıyla, diplomatik temsilcilerin eski dönemlere oranla daha etkin çalışabilmelerini sağlamasını mümkün kılması olarak ele alınabilir. Bu süreç diplomatik temsilciliklerin bir ülkenin dışa açılan pencerelerinden sadece biri olmasını sağlayacak, kamuoyunun ‘dış politikayı içselleştirmesi’ olgusunu çıkaracaktır.⁹⁵ Teknolojinin gelişmesinin yaptığı katkıların en büyüğü iletişim alanında maliyetlerin azaltılmasına ve bu şekilde daha fazla kişinin bilgiye daha kolay ulaşımına imkân sağlamasına dayandırılmaktadır. Nye ve Welch tarafından kaleme alınan Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak (*Understanding*

⁹² Reinard Keith, “American Business and Its Role in Public Diplomacy”, Routledge Handbook of Public Diplomacy, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s. 198.

⁹³ Kevin Robins, “Küreselleşmeyi Karşılama”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos 2008, s. 288.

⁹⁴ Nye, Welch, **a.g.e.**, s. 346.

⁹⁵ Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, a.g.e.**, s. 348.

Global Conflict and Cooperation) kitabında belirttikleri gibi: "...bilgi devriminin temel özelliği varlıklı ve güçlü olanlar arasındaki iletişimin hızı değildir, zira 130 yılı aşkın bir süredir Avrupa ve Kuzey Amerika arasında neredeyse anında iletişim mümkündür. Asıl değişim, bilgi iletiminin maliyetindeki muazzam düşüştür."⁹⁶ Bu şekilde bir taraftan bürokratik örgütlenmeler arasında var olan bürokratik hiyerarşiye dayalı örgütlenme bozulurken, diğer taraftan dış ilişkiler konusunda siyasa yapımına dair fikir sahibi grup ve kişilerin sayısı artacak ve bunların görünür hale gelmesiyle hükümetler geleneksel diplomasiye kamu diplomasisine yönelmeye başlayacaklardır.

Kamu diplomasisinin ve geleneksel diplomasi, sivil toplum vb. diğer ilgili kavramlarla ilişkisini inceledikten sonra literatürde var olan eski kamu diplomasisi ve yeni kamu diplomasisi tartışmasına değinmek gerekmektedir. Kamu diplomasisi uygulamaların küreselleşmeyle ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin etkisiyle Soğuk Savaş dönemi boyunca aktif olarak kullanıldığı görülmektedir.⁹⁷ Soğuk Savaş dönemindeki pratikler, kamu diplomasisi açısından önemli olmakla beraber literatürde Yeni Kamu Diplomasisi olarak tarif edilen 21. yüzyılda kamu diplomasiinin değişimi ve dönüşümüne yapılan vurgu söz konusudur. Snow, eski kamu diplomasisi pratiklerinin kullanıldığı dönemde görevlerinin "dünyaya Amerikan'ın hikâyesini anlatmak" olduğunu söylerken, yeni kamu diplomasisi anlayışıyla birlikte görevlerinin değiştiğini yeni mottonun "dünya ile değerlerin, umutların, hayallerin paylaşımı" olduğunu belirtmektedir.⁹⁸

Cull eski ve yeni kamu diplomasisi arasında var olan farklılıkları şu şekilde açıklamaktadır:

---

⁹⁶Nye, Welch, **a.g.e.**, s. 382.

⁹⁷Szondi, György, "Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management", **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s. 292.

⁹⁸Snow, **a.g.e.**, s. 5.

Tablo 1.4: Eski Yeni Kamu Diplomasisi Karşılaştırması

Dominant Özellikler	Eski Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
1)Uluslararası aktörlerin kimliği	Devlet	Devlet ve devletten bağımsız
2) Teknik ortam	Kısa dalga radyo, Yazılı basın, Sabit hatlı telefonlar	Uydu, İnternet, Gerçek zamanlı haberler, Mobil telefonlar
3) Medya ortamı	Yerli ve uluslararası haber çevreleri arasındaki net çizgi	Yerli ve uluslararası haber çevrelerinin bulanıklaşması
4) Yaklaşım kaynağı	Politik müdafaa ve propaganda teorisi	Şirket markalaşması ve ağ teorisi
5) Terminoloji	Uluslararası imaj, prestij	Yumuşak güç, Ulus markalama
6) Rolün yapısı	Aşağıya yönelik, aktörden yabancı ülke halklarına	Yatay, aktör tarafından kolaylaştırılmış
7) Rolün doğası	Hedeflenmiş mesajlaşma	İlişki inşa etme
8) Nihai maksat	Uluslararası ortamı idare etme	Uluslararası ortamı idare etme

Kaynak: Nicholas J. Cull, Public Diplomacy: Lessons From The Past, Los Angeles, Figuerona Press, 2009, s. 14.

Cull'a göre, küreselleşmeyle birlikte diplomasi de yaşanan gelişmeler neticesinde; uluslararası aktörlerin giderek geleneksel uygulamaların dışına çıktığı ve devletlerden bağımsız yapılanmaların daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Aktörlerin, dünya kamuoyu ile iletişime geçebilmek için kullanacakları mekanizmalar yeni, gerçek zamanlı, küresel teknolojiler (özellikle internet) tarafından yürütülmektedir. Bu yeni teknolojiler, yerli ve uluslararası haber çevreleri arasında eskiden var olan katı çizgileri muğlaklaştırmaktadır. Kamu diplomasisi, propagandanın eski konseptleri yerine, bir yandan pazarlamadan gelen, özellikle mekan ve ulus markalama kavramlarından, diğer yandan da ağ iletişim teorisinin gelişen konseptlerinden gittikçe daha fazla yararlanmaktadır. Bu şekilde, prestij ve uluslararası imajın görünür kılındığı yeni kamu diplomasisi terminolojisi, “yumuşak güç” ve “markalaşma”nın dile getirilmesine yol açmaktadır. Tüm bunlara ek olarak ve hepsinden daha önemlisi, yeni kamu diplomasisi Soğuk Savaş döneminin “aktörden insana” doğru iletişiminden bir kopuş ve kolaylaştırıcı rol oynayan uluslararası

aktörlerle birlikte, karşılıklı aydınlanma amacıyla “insandan-insana” iletişimin gelişmesini vurgulamaktadır. Bu modelde, yukarıdan aşağı doğru gerçekleşen mesaj iletimi geri plana atılmakta ve yeni kamu diplomasisinin asıl görevi ‘ilişki inşa etme’ olarak karakterize edilmektedir. İlişkilerin mutlaka aktör ile yabancı dinleyici arasında olması gerekmemektedir, ancak iki dinleyici arasındaki “yabancından diğerine” doğru ilişkide aktör kimin iletişimini kolaylaştırmak istiyorsa onun için faydalı olabilir. Var olan asıl hedef olan uluslararası ortamın idare edilmesi amacı her iki diplomasi uygulanmasında da sabit kalmaktadır.⁹⁹

György Szondi, Soğuk Savaş döneminde kamu diplomasisi alanında yaşanan değişime odaklanmakta ve dönemin kamu diplomasisi ile 21. yüzyıl kamu diplomasisi arasındaki farkları ortaya koymaktadır. Cull’ın ayrımına paralel şekilde, geleneksel kamu diplomasisinde tek taraflı, halkları yönetmeye dayalı ve genellikle anlaşmazlıkların olduğu dönemlerde yoğunlaşan, halkın tamamına yönelik aynı stratejilerin izlendiği, devlet tarafından finanse edilen ve geleneksel medyanın işbirliğiyle ideoloji ve çıkarların hedef kitleye iletilmesini içeren doğasına vurgu yapmaktadır. Yeni kamu diplomasisini ise fikirler ve değerler doğrultusunda halkları cezbetmenin öne çıkması, sadece kriz ya da gereklilik anlarında değil barış zamanında da yürütülen sürekli ilişkiler gerektirmesi ile biçimlenmekte; kamu ve özel birlikteliklerle yürütülen ve hedef kitlenin özelliklerine göre farklılaşan politikaların eşlik ettiği ve karşılıklı iletişimin önemsendiği bir diplomasi tarzı olarak ele alınmaktadır.¹⁰⁰

---

⁹⁹A.e., s. 12-13.

¹⁰⁰ Szondi, a.g.e., s. 305.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI

Kamu diplomasisinin kavramsal ve kuramsal çerçevesine dair literatürü değerlendirdikten sonra ikinci bölümde kamu diplomasisi uygulamaları incelenecektir. Yukarıda literatürde yer alan tartışma ve kabullerden hareketle kamu diplomasisi için: "...başka ülkelerin halkları üzerinde, klasik diplomatik yöntemlerin yanında; olumlu algı yaratılması ve ülke çıkarları doğrultusunda yönetilmesi amacıyla girilen, uzun dönemli fayda sağlayan ve farklı yollardan marka yönetimi, algı yönetimi, halkla ilişkiler, uluslararası ilişkiler, diplomasi gibi alanlarda ilerleyen birçok çalışmanın, bir bütün halinde istenilen sonucu vermesini sağlayan bir süreçtir" tanımı yapılabilir.¹⁰¹

Kamu diplomasisi; devletin belirlediği hedeflerin gerçekleştirilmesini amaçlayan, bunu yaparken temel kuralı, söylem ve eylemlerin inandırıcı olması, bunu sağlamak için uygun yöntem ve araçların kullanılması olan, ancak uygulama aşamasına geçildiğinde gerek yöntemlerin belirlenmesinde gerek uygulamaların fiilen yürütülmesinde devlet dışı aktörlerin yaşamsal bir rolünün bulunduğu, hedef alınan her yabancı kamuoyunun/ülkenin özelliklerine göre ayrı bir program düzenlenmesi gereken, bunun yapılabilmesi için, hedef kitlenin/ülkenin çok iyi tanınması, hassasiyetlerinin dikkatle göz önüne alınması, onlarla diyalog oluşturulması ve sorunlarıyla empati kurulması, gizli kapaklı olmayan yöntemler, samimi ve inandırıcı söylemler/eylemler kullanılmasının şart olduğu bir faaliyettir.¹⁰²

Leonard, kamu diplomasisi hedefleri ve elde edebileceği etkileri şöyle sıralamaktadır:

"1. Kamu diplomasisi, uygulayan ülke ile diğer ülke halkları arasında yakınlığı artırır. (Birbirleri hakkında düşüncelerini, imajlarını güncelleştirmelerini, istenmeyen fikirlerini gözden geçirmelerini sağlar).

2. İnsanların o ülkeye dair minnettarlıklarını artırır. (Olumlu algılar yaratır, küresel ölçekte önemli olan konulara aynı perspektiften bakmalarını sağlar).

¹⁰¹Erzen, a.g.e., s. 60.

¹⁰² Ünal Ünsal, "Kamu Diplomasisi", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III: 2001-2012**, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 2013, s. 237.

3. İnsanlarla temas kurmayı sağlar. (Bağları güçlendirir, eğitim reformundan bilimsel işbirliğine, ülkenin eğitim, turizm gibi alanlarda cazip olduğunu gösterir, ürünlerini almalarını sağlar, değerlerini anlama ve bu değerleri sürdürülebilir kılmayı sağlar)

4. İnsanların davranışlarını etkiler. (Şirketlerin yatırım yapılarına imkan tanır, ülke politikaları için kamuoyunun desteğini sağlar)”¹⁰³

Kamu diplomasisini ilişki inşa etmek olarak ele alan Leonard, kamu diplomasisinin siyasi/askeri, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere 3 alanı bulunduğunu belirtmektedir. Bu alanların her biri için kamu diplomasisi uygulamalarının üç boyutu olduğunu ifade eder: Haberlere stratejik hedeflerimize uygun şekil reaksiyonda bulunmak bunlardan ilkidir. İkinci olarak algıları etkilemek ve temel mesajlarımızı güçlendirmek için var olan faaliyetleri ve olayları kullanarak yeni haber gündemleri yaratmak gelmektedir. Son olarak ise tartışılan boyut ise değerlerimizin ve varlıklarımızın tanınması ve diğer ülkeleri tanımamız için uzun süreli ilişkiler inşa etmektir.¹⁰⁴

Kamu diplomasisi kavramının sadece yabancı halkları anında etkileyebilmek için gayret göstermekten ibaret olmadığına, onları dinlemeyi, görüşlerini değiştirmeyi ve politikalarına etki etmeyi içermesi gerektiğine vurgu yapan Cull, kamu diplomasisi türlerini başlıklara ayırmış ve bunların zaman, bilgi akışı ve tipik altyapılarını incelemiştir.

Dinleme faaliyetleri, hedefe yönelik anketler vb. kısa ve uzun vadeli, izleme teknolojisi ve dil eğitimi almış personelle yürütülecek, analistlere ve politik süreçlere yönelik bilgi akışının sağlandığı faaliyetlerdir. Savunma faaliyetleri, elçilik ve medya ilişkileri vb. kısa vadeli, elçilik basın ofisi ve dış işleri bakanlığı strateji ofisi eliyle yürütülen dışa yönelik bilgi akışının olduğu faaliyetlerdir. Kültürel Diplomasi faaliyetleri, devlet tarafından desteklenen sanat turları vb. uzun vadede, kültür merkezi ve/veya kütüphane aracılığıyla dışa yönelik bilgi aktarımının sağlandığı adımlar olarak önem taşırlar. Değişim Diplomasisi faaliyetleriyle ise karşılıklı akademik değişim vb. çok uzun vadede, değişim yöneticisi ve eğitim ofisi desteğiyle içe ve dışa yönelik bilgi akışının mümkün kılınmaktadır. Uluslararası Yayıncılık faaliyetleri, yabancı dilde

¹⁰³Leonard, **a.g.e.**, s. 9-10.

¹⁰⁴**A.e.**, s. 10-11.

yayıncılık vb. orta vadeli, haber büroları, prodüksiyon stüdyoları, editoryal ofisler, ve yayın imkanları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁵

Devletler, kamu diplomasisi faaliyetlerini gerçekleştirirken sistemli ve kurgulanmış şekilde hareket ederek etkilerini artırmak zorundadırlar. Bu nedenle kamu diplomasisi faaliyetlerini çeşitli teknikler üzerinde temellendirerek planlamaya ve yürütmeye dair politika geliştirmeye çalışmaktadırlar. Literatürde kamu diplomasisi tekniklerine dair çok çeşitli yöntemlerin varlığı söz konusu olsa da temelde yedi başlık altında toplayabiliriz.

A. Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisi

Halkla ilişkiler sahip olduğu birçok fonksiyonuyla kamu diplomasisinin önemli tekniklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Nessmann halkla ilişkilerin kullandığı araçları ve fonksiyonlarını: güven, anlayış ve sempati yaratma; dikkat, ilgi uyandırma; iletişim ve ilişkileri yaratma ve geliştirme; karşılıklı anlayış ve anlaşma sağlama; kamu görüşlerini etkileme; çatışmaları çözme ve konsensus sağlama şeklinde özetlemektedir.¹⁰⁶

Lynch'in belirttiği gibi, başarılı bir kamu diplomasisi izleyebilmek için hedef kitlenin tutumları, idealleri ve tercihleri hakkında tam ve kesin bilginin elde edilmiş olması zorunludur.¹⁰⁷ Bu nedenle, kamuoyunu devletlerin politikaları ekseninde etkileme ve şekillendirme amacı taşıyan kamu diplomasisi uygulamaları, bir iletişim tekniği olarak halkla ilişkilerin pek çok fonksiyonu ve araçlarından faydalanmaktadır.

Szondi ise, kamu diplomasisi uygulamaları ve faaliyetlerinde halkla ilişkiler alanından yararlanılmasını şu şekilde sınıflandırmaktadır. Halkla ilişkiler, kamu diplomasisinin gelişen bilgi ağına katkı sağlar. Ayrıca kamu diplomasisi uygulamaları genellikle birçok ülke özelinde taktik ve duruma uygun şekilde davranmayı gerektirdiğinden, kamu diplomasisinin stratejik fonksiyon ve aktivitelerinin belirlenmesini sağlamaktadır. Bu süreçte karşılıklı etkileşim içindeki hükümet ve

---

¹⁰⁵Cull, **a.g.e.**, s. 24-25.

¹⁰⁶Szondi, **a.g.e.**,s, 296-297.

¹⁰⁷ Lynch, **a.g.e.**,s, 32.

yabancı halklar arasındaki ilişkiyi geliştirme ve devam ettirmek için en iyi etik esasların belirlenmesini de sağlamaktadır. Bununla birlikte araştırma, planlama ve stratejik kamu diplomasisi kampanyalarına yardım eder, spesifik ve ölçülebilir kamu diplomasisi çıkarlarını tanımlama ve formüle etmeye olanak sağlar, kamu diplomasisinin çekirdek yapısını oluşturan, halkın ve ilgililerin tanımlanması, önceliklerin belirlenmesi ve sınıflandırılmasına katkı sağlar, ülkenin itibarı üzerinde etkili olan yerel ve uluslararası meseleleri önceden tespit ederek, tanımlar ve analiz eder. Bu meselelerin yapısına bağlı olarak, stratejik sorunlara yönelerek reaktif ve proaktif stratejileri de belirler.¹⁰⁸

Literatürde kamu diplomasisinin halkla ilişkilerin alanı içerisinde de değerlendirildiği görülmektedir. Halkla ilişkilerin ilgi alanına giren, toplumu ya da toplumun belirli bir kesimini çeşitli özellikler ekseninde gruplandırarak, yürütülecek faaliyet ve uygulamalara karar veren ve yöntemleri belirleyen mekanizması kamu diplomasisinin kamuoyuna yönelik faaliyetlerine zemin teşkil etmektedir. Özellikle halkla ilişkilerin konuları olan; imaj yönetimi, algı yönetimi, ulus markalama ve kriz yönetimi gibi uygulamalar kamu diplomasisi uygulamaları açısından önemli görülmektedir.

1. İmaj Yönetimi

İmaj yönetimi, tarihten uluslararası ilişkilere, psikolojiden sosyolojiye, edebiyattan sosyal psikolojiye, iletişimden pazarlama ve halkla ilişkilere kadar pek çok farklı disiplin açısından ele alınmakta ve kullanılmaktadır. Devletler açısından bakıldığında da imaj yönetiminin yeni bir gerçeklik olmadığı görülmekte, dünya genelinde uzun yıllardır milletlerin kendi imajlarını oluşturma konusuna eğildikleri bilinmektedir.¹⁰⁹

Kamu diplomasisi faaliyetleri doğaları gereği belli bir hedef doğrultusunda kamuoyu üzerinde etki yaratma ve manipüle etmeyi içerdiğinden temelinde karşılıklı güven yer almaktadır. Etki edilmeye çalışılan halklar üzerinde yürütülen faaliyetlerin devamlılığı ve verimliliği açısından daha fazla kitleyi ikna etmeyi süreklilik içerisinde

---

¹⁰⁸Szondi, a.g.e.,s 297.

¹⁰⁹A.e., s. 297.

başarabilmek gerekmektedir. Etki edebilme kapasitesi açısından birçok farklı unsur önemli olsa da güvene dayalı bir imajın varlığı önemli bir koşuldur.

Bir ülke için olumlu imaj oluşturulması ve geliştirilmesi kamu diplomasisinin temel amaçlarından biridir. Özellikle algı yönetiminin önem kazandığı günümüzde ülkelerde kendilerine dair olumlu algıları destekler faaliyetleri elzemdir. Szondi'nin belirttiği gibi, imaj bu özelliği nedeniyle kamu diplomasisi, uluslararası ilişkiler ve markalaşma uzmanları ve uygulayıcıları için oldukça önemlidir ve genellikle tek ve homojen bir imaj yaratılması eğilimindedirler.¹¹⁰

İmaj, farklı şekillerde tanımlanabilir de temelde devletlerin sahip oldukları güçlerinin diğer aktörler tarafından kabul edilmesinin genel adı olarak ele alınmaktadır. Her geçen gün daha önemli nitelik kazanan yapıyla imaj yönetimi, içerisinde siyasi mücadeleyi barındırmakta ve politika, rekabetçi bir güvenilirlik yarışı haline gelmektedir.¹¹¹ Her ne kadar ölçülemez nitelikte olsa da ülkelerin sahip oldukları ekonomik güçleri, askeri donanımları, kültürel çeşitlilikleri, iletişim ağları ve devlet organizasyonları kısacası sert ve yumuşak gücün unsurları olarak ele alınabilecek faktörleri imajı oluşturan önemli parçalardır.

Kamu diplomasisi faaliyetleri açısından ele alındığında ise içerisinde ikna etme ve isteğe bağlı bir takip yaratılması esas olduğundan imajın daha çok yumuşak güçle ilintili unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Kamu diplomasisini uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde teorileştiren konstrüktivizm, imajın fikirsel boyutta ülkelerin değerleri, fikirleri, idealleri, davranış tarzları ve sosyal olarak etkileşimle oluşmalarına vurgu yapmaktadır.¹¹²

2. Algı Yönetimi

Algı yönetimi, öznelerin kendilerine dair oluşmasını arzuladıkları kanaatlerin yönetilmesi anlamına gelmektedir. İmaj yönetiminde söz konusu olan güven temelinde itibar sağlama amacı, algı yönetiminde bu güvenin sağlanmasına dair diğer öznelerin ikna edilmesine ve manipülesine odaklanmaktadır. Algı yönetiminde söz konusu olan

---

¹¹⁰A.e., s. 297.

¹¹¹Nye, Welch, a.g.e., s. 408.

¹¹² Ekşi, a.g.e., s. 92.

amaca hizmet eden başarılı ve sağlıklı öznelerarası bir iletişim oluşturma ve yönetmektir. Algı yönetimi, özneler arasında oluşturulabilecek herhangi bir iletişimin kurulmasından farklı olarak stratejik iletişim gerektirmekte ve daha uzun vadeli ve planlı bir süreç olarak ele alınması gerekmektedir¹¹³. Bunun başarılabilmesi için, hedef kitlenin kültürü, değerleri, tutumları göz önünde bulundurulmalı, yaratılmak istenen algıya dair mesajın anlaşılabilir ve yalın olmasına özen gösterilmeli, kitle hakkında araştırma yapılmalı, doğru bilgilerin aktarılmasına dikkat edilmeli, dikkat çekici nitelikte farklı olunmalı ve duygulara ve bilinçaltına seslenilmelidir¹¹⁴.

Algı yönetiminin, kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurgulanması ve sürekliliğinin sağlanması açısından önemli olan tarafı, devletlerin diğer ülke halklarının kendileri hakkındaki görüşlerini lehlerine çevirmesine hizmet etmesiyle doğru orantılı olmasıdır. Gramsci'nin tarif ettiği hegemonya tanımında olduğu gibi, kamu diplomasisi açısından algı yönetiminde de hegemonyaya hizmet etmek amacıyla rızanın üretilmesi ve bu yolla kitlelerin ikna edilmesi önem taşımaktadır.

Lippmann, rıza yönetiminin yeni yöntemlerini uygulayarak halkın istemediği bir şeyi halka kabul ettirmenin medya sayesinde sahip olduğu rahatlığı, demokrasi sanatında devrim olarak tanımlamaktadır.¹¹⁵ Kamu diplomasisi faaliyeti olarak algı yönetiminin en önemli aracı ve alanı medyadır. Medya pek çok farklı türleriyle birlikte iletişimin sınırsızlığına ve gerçekliğin üretilmesi ve yönetilmesine hizmet ederek, kitlelerin hafızasını devletler lehine sürekli tazelemektedir. Kültürel, siyasi ya da ekonomik 'değer' olarak satılabilecek ne varsa medya ortamında satılabilmekte, ülkeler, güçlerini sosyal, kültürel ve siyasi değerlerini kitle iletişim araçları üzerinden diğer ülkelere pazarlayabilmektedir.¹¹⁶

3. Ulus Markalama

Uzun bir geleneğe sahip ve hala gelişmekte olan güçlü bir metafor olarak, şehirlerin, bölgelerin ve ülkelerin markalanması olan ulus markalama, ulusal itibar

---

¹¹³ Leonard, **a.g.e.**, s. 15.

¹¹⁴ Bostancı, **a.g.e.**, s. 47-48.

¹¹⁵ Noam Chomsky, **Medya Denetimi**, İstanbul, Everest Yayınları, 2005, s. 3.

¹¹⁶ Bostancı, **a.g.e.**, s. 57.

yönetiminin unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir.¹¹⁷ Literatüre Simon Anholt tarafından kazandırılan ulus markalama, dış dünya ile açık, planlı güçlü bir iletişimin tesis edilmesi, hedeflerin, fikirlerin, iletişimin ve davranışların ahenk içinde olması ve bunun için hükümetlerin, iş dünyasının ve sivil toplumun ortak hareket etmesini gerektirmektedir.¹¹⁸

Özellikle ulusal kimliğin aktarılmasında önemli bir araç haline gelmiş olan ve imajın etkili ve işlevsel şekilde algılanmasına yarayan ulus markalama, yumuşak güçle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Farkındalık ve bilinirlik oluşturarak ülkelerin cezbedici kültürünün markalaşması ve hikâyesinin anlatılması amaçlanmaktadır.¹¹⁹

İmaj, sembol yönetimi, ilişki inşa etmeyi ve kitle iletişimini yoğun olarak kullanmayı içermeleri bakımından fazlaca benzerlikleri olan kamu diplomasisi ve ulus markalama bazı noktalarda farklılıklar barındırmaktadır.¹²⁰ Ulus markalamayı kamu diplomasisinde kullanılan bir yöntem olarak ele alan Melissen, ulus markalamanın kamu diplomasisine oranla daha büyük ve koordineli çaba gerektirdiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca kamu diplomasisinin belirli bir plan çerçevesinde ve belirli bir takım uygulayıcıları eşliğinde başlatılan bir pratik olmasına rağmen, ulus markalamanın bir ulusun tüm kuvvetleriyle harekete geçirilmesiyle ilgili olduğuna da değinmektedir.¹²¹

4. Kriz Yönetimi

Kriz yönetimi, kamu diplomasisi faaliyetlerinin verimliliği ve sürekliliği açısından kilit öneme sahiptir. Diplomasinin doğası gereği, devletler ne kadar iyi şekilde planlarsa planlasınlar yürüttükleri diplomatik faaliyetlerin sekteye uğraması mümkündür. Zira, diplomasi faaliyetleri yürüten ülkenin kendinden doğan sebeplerden kaynaklanabileceği gibi, hedef ülkenin iç düzeni ya da uluslararası düzendeki yeri nedeniyle veyahut uluslararası düzenin kendinden kaynaklanan sorunları neticesinde, diplomasi faaliyetleri sürekli değişebilme ve dönüşebilme

---

¹¹⁷Szondi, **a.g.e.**, s. 300.

¹¹⁸ Demir, **a.g.e.**, s. 49.

¹¹⁹ Ekşi, **a.g.e.**, s. 97.

¹²⁰ Erzen, **a.g.e.**, s. 112.

¹²¹ Melissen, **a.g.e.**, s. 19.

özelliğine sahiptir. Geleneksel diplomasiden ziyade, ülkelerin halklarını hedef alma, etkileme ve iknayı merkezine alan kamu diplomasisi, yaşanabilecek her türlü duruma dair öngörülü ve tedbirli olmayı gerektirmekte, bu nedenle kamu diplomasisi faaliyetlerinin planlayıcıları ve uygulayıcılarının oluşabilecek her türlü kriz ya da beklenemedik duruma karşı alternatif planlamaları yapmış ve kısmen esnek bir yapılanmaya sahip olması gerekmektedir.

Her ne kadar doğaları gereği, tekrarlanma şekilleri neredeyse hiçbir zaman aynı olmadığından öngörülemez, beklenmedik, kontrol dışı, ilk anda etkilerinin nasıl olacağı tahmin edilemez ve büyük kaynakları eritebilme ihtimaline haiz olsalar da, kriz ve şok anlarının fırsata çevrilebilme ihtimalleri vardır. Bu tür anlar, kamu diplomasisi için radikal paradigma değişimine sebep olabilecekleri ve ülkelerin yararına döndürülebilecek fırsatları temsil ettikleri için önemli görülmektedir.¹²² Krizlerin fırsata çevrilmesinde önemli olan nokta iyi bir koordinasyonun daha planlama aşamasındayken yapılmış olmasıdır. Leonard bu bağlamda, politikalarında değişikliği içeren bütünlük bir müdahale, kaynakların kullanımı ve iletişimi kapsayan bir hızlı karşılık sürecine, uzun vadede de hedefleri takip edebilme yeteneğinin kazanılmış olmasına işaret etmektedir.¹²³

B. İletişim Araç ve Faaliyetleri

Sözcüklerin, sembollerin, renklerin, beden hareketlerinin, ses tonunun ve vurgunun bir araya getirilmesiyle oluşan anlamlı mesajlar bütünü olan iletişim, kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biridir.¹²⁴ Kavram olarak kullanılmamış olsalar da birçok hükümet ve lider, kamu diplomasisinin özellikle iletişim araçlarıyla yürüttüğü faaliyetlere benzer uygulamalarından (Amerika'nın Sesi, Radyo Sawa, Radyo Marti gibi) yararlanmışlardır.¹²⁵

Hareketi temsil eden iletişim, akıp giden imgeselin duyusu ve yönünü kontrol etmektedir. Yeni dünya düzeninin ortaya çıkışıyla ilintili olan iletişim ağlarının

---

¹²² Leonard, **a.g.e.**, s. 31.

¹²³ **A.e.**, s. 32.

¹²⁴ Bostancı, **a.g.e.**, s. 87.

¹²⁵ Taylor, **a.g.e.**, s. 48.

gelişmesi, hem neden hem sonuç hem üretici olan bu ağların, küreselleşme hareketini ifade etmekle kalmamasını, ağ örüntüsünü çoklaştırarak ve yapılaşarak örgütlemesini sağlamaktadır.¹²⁶

Chomsky iletişim faaliyetlerinin etkisini, halk ile devlet arasındaki ilişkide belirleyici olan ve incelenmesi gereken üç akıma bakılarak bulunabileceğini vurgulamaktadır. “Halkla ilişkiler endüstrisi, yani iş çevreleri, halkla ilişkiler endüstrisinin liderleri ne demekte?”, “Kamu entelektüelleri, büyük düşünürler, ‘başyazıları’ vb. yazarlar ne söylemekte?”, “Akademik akıma, özellikle, son 70-80 yılda siyasal bilimlerin bir dalı haline gelmiş olan enformasyon ve iletişimle ilgili kısımda yer alan literatür ne söylemekte?”¹²⁷

Stratejik iletişimin organize edilebilmesi açısından farklı vurgu ve süreçler tanımlanabilir. İletişim sürecinde iletişimin hedef kitlenin dikkatini çekecek biçimde biçimlendirilmesi, iletinin kodlanmasında kullanılacak simgelerin iletiyi gönderen kadar iletiyi alacak, algılayacak hedef kitle tarafından da bilinen simgeler olması önemlidir. Hedef kitlenin ihtiyaçlarına seslenmeye ve temel değerleri, tutumları, grup standartlarına uygun olmasına özen gösterilmesi, hedef kitleye ulaşabilmek için hangi medya türünün en uygun olduğunun tespit edilmiş olması ve hazırlayıcı iletişim süreci ile hedef kitlenin bilgi düzeyinin yükseltilmesi gerekmektedir.¹²⁸ Bu şekilde devletlerin iletişim araçları vasıtasıyla enformasyon, algı ve söylemler üzerinde küresel politikadaki mücadeleleri, uluslararası politikanın iletişimsel boyutunu teşkil etmektedir.¹²⁹

İletişim sistemleri sayesinde hedef kitleye yönelik her türlü planlama ve mesajın etki ve ulaşılabilirliğinin artması, iletişimin günümüz dünyasındaki önemini artırmakta ve kullanım alan ve araçlarını farklılaştırmaktadır. Kamu diplomasisi faaliyet ve hedefleri düşünüldüğünde sürekli açık ve işlevsel olması gereken iletişim

---

¹²⁶Reus-Smit, **a.g.e.**, s. 58.

¹²⁷ Noam Chomsky, “Sunuş”, **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, İstanbul, Chiviyazıları Yayınları, 2004, s. 16.

¹²⁸ Ünsal Oskay, **İletişimin ABC’si**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2014, s. 48-49.

¹²⁹ Ekşi, **a.g.e.**, s. 109.

kanallarının özellikle medyanın yardımıyla organize edildiği, kitle iletişim araçları ve internet ve sosyal medya üzerinden işlerlik kazandığı görülmektedir.

1. Kitle İletişim Araçları

Hükümetlerin kamuoyu üzerinde etki yaratmak amacıyla kullandıkları etkili iletişim kanalları olarak kitle iletişim araçları, haber ve bilgi sağlama, bireylerin toplumsallaşması, güdüleme ve bireyleri bir amaç için çaba harcamaya sevk etme, tartışma ortamı hazırlama, eğitim, bireylerin iyi vakit geçirmesi ve eğlenmesine katkı sağlama ve bütünleştirme işlevlerini yerine getirmektedir.¹³⁰ Bu işlevleri sayesinde, halka iletilecek mesajlar ve simgelerin aktarılmasına yarayan bir sistem olarak kitle iletişim araçları arasında geçmişten günümüze en çok kullanılanlar radyo, televizyon, sinema, gazete ve dergilerdir. Kitle iletişim araçları, belli bir gerçeğe gösterilen dikkati ifade ettiğinden, gerçeğin nereye yerleştirildiğini, tekrarlanıp tekrarlanmadığını, hangi çözümleme çerçevesi içinde sunulduğunu ve onunla birlikte verilerek ona anlam kazandıran ilişki olgularının neler olduğunu içermektedir.¹³¹

Yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim araçlarını içerisine alan iletişim sistemi olarak medya, haber sağlamak ve haberleri okuyucuya iletmek, önemli olayları ve hakim kanaatleri yorumlayarak değerlendirmek ve halka aktarmak suretiyle kamu ile halk arasındaki ilişkide kilit öneme sahiptir.¹³²

Okuduğumuz, dinlediğimiz ya da gördüğümüz her haber '*bilinç endüstrisinin endüstriyel bir ürünü*' olduğundan, kamu diplomasisi faaliyetlerini kurgulayanların mesajlara ve hedeflere dair daha sistemli, aynı zamanda gerçekçi planlamalar yapmaları gerekmektedir.¹³³ İletişim sayesinde yerel ya da ulusal düzlem fark etmeksizin her türlü haber farklı kitlelere, kontrolü giderek zorlaşan şekilde sunulmakta, televizyon, radyo, yazılı basın gibi birçok yolla ulusal ya da yerel bilinç

---

¹³⁰ Bostancı, **a.g.e.**, s. 93-94.

¹³¹ Noam Chomsky, Edward Herman, "Önsöz", **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, İstanbul, Chiviyazıları Yayınları, 2004, s. 31.

¹³² Bostancı, **a.g.e.**, s. 90.

¹³³ Oskay, **a.g.e.**, s. 53.

yaratılmakta ve yabancı muhabirlerin bir bölgeden diğerine bilgi transferini kolaylaştıran organizasyonları sayesinde mesajlar daha hızlı ve kolay iletilmektedir.¹³⁴

Lance Bennet'in belirttiği gibi, halk sürekli yukarıdan gelen ikna gücü yüksek mesajlarla karşı karşıyadır ve liderler medyayı kendilerine destek ve itaati sağlamak ya da sadece insanların akıllarını karıştırmak için kullanarak, siyasal iktidarın muazzam bir kısmını ele geçirmekte ve halkın siyasal sistem üzerindeki kontrolünü azaltmaya özen göstermektedirler.¹³⁵

Kamu diplomasisi açısından yerel kamuoyunun yanında özellikle yabancı ülkelerin ve halklarının ikna edilmesinin önemli olması, kitle iletişim araçlarının ulusal düzeyin yanında uluslararası düzeyde de aktif kullanımını gerektirmektedir. Bu nedenle uluslararası yayıncılık faaliyetleri, özellikle de uluslararası haber ajansları aracılığıyla paylaşılan veriler kamuoylarının yönetilmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Cull'a göre uluslararası ortamı yönetmek için radyo, televizyon gibi teknolojileri kullanarak yabancı kamuoylarını angaje etmeye çalışan bir aktör olarak uluslararası yayıncılıkla kamu diplomasisi doğrudan irtibatlı olmak zorunda ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin uluslararası yayıncılık faaliyetleriyle paralel pratikler yürütmesi gerekmektedir. Özellikle uluslararası yayıncılık açısından haberlerin yönetilmesi özel yapısı ve etik temeli gereği, kamu diplomasisi açısından anahtar öneme sahiptir.¹³⁶

2. İnternet ve Sosyal Ağlar

Siyasal sürecin yerel, ulusal ve küresel düzlemde hem genişlemesi hem derinleşmesi anlamındaki küreselleşmeyle birlikte, iletişim ve bilişim gibi teknolojilerde yaşanan gelişmeler insanların birbirleriyle kurdukları etkileşimin sınırlarını ortadan kaldırmış ve sadece devletlerin sunduğu şekilde gerçekleşen iletişim, farklılaşan özneler ve hedefler etrafında geniş ölçekte gerçekleşmeye başlamıştır. Bu şekilde insanların her türlü bilgiye istedikleri zaman, çok çeşitli

---

¹³⁴Leonard, **a.g.e.**, s. 12.

¹³⁵ Noam Chomsky, Edward Herman, "Sonuç", **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, İstanbul, Chiviyazıları Yayınları, 2004, s. 147.

¹³⁶Cull, **a.g.e.**, s. 12.

kanallardan resmi kontrole neredeyse hiç tabii olmadan erişebilmesi sağlanmış ve zaman ve mekâna dair sınırlar ortadan kalkmıştır.

İletişim ve bilişimde yaşanan gelişmeler özellikle internetin kullanımının kolaylıkla sağlanabilmesine olanak sağlamakta, ulaşılabilir ve ucuz teknoloji, hükümetlerin büyük bilgi miktarlarını toplama ve idare etme tekeline kırarak, bu yolla sağlanan itaatin kırılmasına neden olmaktadır.¹³⁷ Nye ve Welch bu durumu, kamu ile iktidar arasındaki ilişkide yaratacağı farklılaşmayı, “insanlar sadık yurttaş olmaktan vazgeçmeden internet cemaatlerine katılacak ama perspektifleri internetten önceki tipik sadık vatandaşlarınkinden farklı olacaktır” şeklinde ifade etmektedirler.¹³⁸

Bireylerin kendilerinden farklı hayatlar ve hayat koşulları hakkında parçalı da olsa bir kavramsallaştırma yapmalarına olanak sağlayan teknolojik gelişmelerle birlikte insanlar dünyanın kendi yerelliklerinden çok uzak olan bölgeleriyle ilgili bir kavramsallaştırmaya sahip olabilmektedirler.¹³⁹

Habermas’ın belirttiği gibi, küreselleşmeyle birlikte artık devletler toprakları üzerinde ekonomik, hukuki ve siyasi düzenlemeler yaparken, kendileri dışında dikkate almaları gereken oyuncular olduğundan, kendi başlarına davranma lüksüne sahip değillerdir.¹⁴⁰ Bu nedenle politika için internetin interaktif yönü, yani sadece dikkati sağlamanın yanında, eylemlerin sınır ötesi koordinasyonunu kolaylaştıran, düşük maliyetli interaktivite ile sanal cemaatler yaratması oldukça önemlidir.¹⁴¹

Özellikle internetin yarattığı önemli bir mecra olan sosyal medya ağları, ortak çıkarlar doğrultusunda kullanılabilirdikleri gibi çıkar ortaklığı bulunmayan farklı görüşlere ve politikalara sahip kişiler, gruplar veya organizasyonlar tarafından manipüle etme, olumsuz algı yaratma ve provokasyon amaçlı kullanılabilir. Süreçte merkezi denetimin çok maliyetli olması nedeniyle her devletin

---

¹³⁷Matthews, **a.g.e.**, s. 247.

¹³⁸Nye, Welch, **a.g.e.**, s. 395.

¹³⁹Thompson, John B., “İletişimin Küreselleşmesi”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos 2008, s. 307.

¹⁴⁰Jurgen Habermas, **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Hakimiyeti**, İstanbul, Bakış, Yayınları, 2008, s. 27.

¹⁴¹Nye, Welch, **a.g.e.**, s. 411.

uygulayabileceği bir teknik olmadığından rahatlıkla olumsuz amaçla kullanılabilir. ¹⁴²

Melissen, sosyal medyanın kullanımının bu şekilde yaygınlaşmasının ardından kamuoyunun siyasi iletişimin aktif bir üyesi haline geldiğini ve bu nedenle günümüzde diplomasinin 20. yy'ın ikinci yarısında olduğundan çok daha hızlı şekilde geliştiğini belirtmektedir. ¹⁴³ Kamu diplomasisi açısından bakıldığında, bireylerin özne olarak diplomasinin içerisinde yer almalarıyla birlikte doğan internet diplomasisi, devletlerin egemenlik ve kontrol işlevlerini aza indirmiş olsa da, küresel ölçekte nabız tutma ve yönetme işlevine de yardım etmektedir. Küresel siyasetin alanı haline gelen sosyal medya, kamuoylarının oluşturduğu küresel kamusal alan olarak işlev görmeye başlamaktadır. ¹⁴⁴

C. Propaganda ve Kamu Diplomasisi

Propaganda, hedef kitlenin düşünce ve hareketlerini etkilemeyi amaçlayan, sistemli, önceden planlanmış ve belli bir amaç ekseninde gerektiğinde gerçekte bağlantılı olmayan bilgiler yoluyla kitlenin manipülasyonuna yönelik mesajlar ve eylemler bütünüdür. Diplomasinin kullandığı yöntemlerden biri olan propaganda farklı disiplinler içerisinde de kullanılan bir yöntemdir.

Zaharna, siyasi propagandayı, kamuoyunun, herhangi bir konuda yürütülen politikalara karşı olumsuz tavır sergilemesinin üstesinden gelebilmek adına girişilen, bilginin tasarlanması ve yaygınlaştırılması üzerindeki en aşırı kontrol biçimi olarak tanımlar ve en etkili stratejik özellikleri aldatma, bilgi kontrolü ve manipülasyon olan propagandanın, isim takmak, kalıplaştırmak, günah keçisi yapmak, duygusal baskı oluşturmak gibi tekniklere başvurabileceğini söyler. ¹⁴⁵

Siyasi propagandayı karakterize eden en önemli nokta, tarihi mirası ve genelde yabancı ülke halklarını dolandırma ve manipüle etme anlamını akıllara getirdiğinden

---

¹⁴²Erzen, **a.g.e.**, s. 154.

¹⁴³Melissen (2011), **a.g.e.**, s. 2.

¹⁴⁴ Ekşi, **a.g.e.**, s. 117

¹⁴⁵Zaharna, **a.g.e.**, s. 89.

olumsuz anlamda kullanılıyor olmasıdır.¹⁴⁶ Propaganda, ilk defa Birinci Dünya Savaşı sırasında organize şekilde bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır.¹⁴⁷ Propagandanın 20. yüzyılda yaşanan çeşitlerine örnek vermek gerekirse; iki savaş arası Almanya'nın yürüttüğü Nazi propagandası ve Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ve Sovyetler Birliği'nin yürüttüğü psikolojik savaş operasyonları ve daha da ileri uygulamalar olarak halkın savaş ve barış dönemlerinde manipülasyonudur.

Literatürde fazlaca birlikte kullanılan kavramlar olan kamu diplomasisi ve propaganda arasında çeşitli yönlerden benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Ekşi'ye göre, ikisinin de iletişim yoluyla iknaya yönelmesi, enformasyonun ve algının yönetilmesine eğilmeleri ve kamuoyunu etkileme amacını hedeflemeleri benzer olsa da, propaganda bunu çarpıtılmış bilgilerle yapma yolunu seçebildiğinden, tek yönlü iletişim ve dezenformasyondan kaçınmadığından ve niyete dair şeffaflık olmaması nedeniyle inandırıcı bulunmadığından dolayı farklılaştıklarını belirtir.¹⁴⁸

James Rosenau'nun ifadesiyle, hem bir kanaat yaratıcısı hem de bir kanaat ileticisi olarak işlev gören medya, propagandanın yürütülmesi ve etki etme kapasitesini arttırması bakımından önemli bir araçtır.¹⁴⁹ Medyanın bu şekilde aktif bir rol yürütebilmesinin en önemli koşullarından biri, kamuoyu yaratıcısı odak olabilmeleri ile ülkenin sosyo-politik yapısı ve siyasal sisteminin, bu araçları, bir başka kamuoyu yaratıcısı konumunda bulunan hükümetin doğrudan veya dolaylı denetimine tabi kılma derecesi arasındaki yakın ilişkidir. Chomsky'nin belirttiği gibi, medya şirketler ve hükümetler adına yürüttüğü propaganda hizmetlerini birçok şekilde yapmaktadır: bahsedilecek konuların seçimi (Pentagon'un harcamaları yerine sosyal yardım programları, Guatemala devlet terörü yerine Kaddafi vb.), konuların çerçeveselendirilmesi, haber kaynaklarının seçimi ve diğer uygulamalarla birlikte dili kullanma şekilleri bunlara örnek verilebilir.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶Melissen, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁴⁷ Chomsky, Herman, (2004), **a.g.e.**, s 17.

¹⁴⁸ Ekşi, **a.g.e.**, s. 100.

¹⁴⁹ Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, a.g.e.**, s. 631.

¹⁵⁰ Edward S. Herman, "Propaganda Sisteminde PolPot'un Ölümü", **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi ve Zorunlu İtaat**, İstanbul, Chiviyazıları Yayınları, 2004, s. 267.

Haber yönetimi yoluyla yürütülen propaganda faaliyetlerinde hükümetlerin siyasi anlatılarını kamuoyuna iletme ve hafızalarını yenileyerek çıkarları ekseninde etkileme amacı ön plandadır. Haberlerin yönetilmesinde medyada haber içeriklerini etkileme ve yönetme ve mesajların verilmesi süreçleri öne çıkar.¹⁵¹ Aynı şekilde gündem belirleme çalışmaları ekseninde hangi konu ve olayların önem sırasına göre derecelendirilmesi ve hükümet politikalarına uygun olanlarının öne çıkartılması ve çevreleme yöntemiyle konuların inşa edilerek, medyada gündeme getirilen konuların bazı yönlerinin öne çıkartılarak bazı yönlerinin geri plana itilmesi propagandanın hükümet eliyle yürütülen faaliyetlerinde önemli yere sahiptir.¹⁵² Chomsky hükümetlerin yürüttükleri faaliyetlerle paralel olarak faaliyet gösteren merkez medyanın haberlerin üretimi, gündemin belirlenmesi ve çevrenmesi konusunda şu örneği vermektedir:

“...Associated Press’te sonra bir ara verilir ve her gün, ‘Editöre Not: Yarınki New York Times’in ön sayfasında şu konular yer alacaktır’ ibaresi çıkar. Bunun anlamı şudur; eğer siz, Ohio Dayton’da bir gazetenin editörü iseniz ve nelerin haber olacağını belirlemek için gerekli kaynaklara sahip değilseniz veya bu konuda kafa yormak istemiyorsanız, bu size haberlerin neler olduğunu bildirmektedir. Bunlar sizin mahalli haberlerden başka şeylere tahsis edeceğiniz çeyrek sayfayı dolduracak şeylerdir. Bu hikayeleri oraya koyarsınız çünkü New York Times size yarına ilişkin olarak bilmeniz gerekenlerin bunlar olduğunu söylemektedir”.¹⁵³

D. Lobicilik

Lobicilik, politika yapıcılara odaklanarak onları etkilemeyi ve kamu diplomasisinin daha geniş ölçekte yürüttüğü amaç olan yabancı halkların görüşlerine etki etme faaliyetlerini siyasi aktörler üzerinden gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.¹⁵⁴ Bu kapsamda değerlendirildiğinde lobicilik faaliyetlerinin kamu diplomasisinin daha uzun vadeli olarak hedeflediği amaca yönelik daha kısa bir yol olarak ele almak gerekmektedir.

---

¹⁵¹ Ekşi, **a.g.e.**, s. 102.

¹⁵² **A.e.**, s. 106-107.

¹⁵³ Chomsky, Herman, (2004), **a.g.e.**, s. 11.

¹⁵⁴ Melissen, **a.g.e.**, s. 9.

En geniş anlamıyla lobicilik, ülke çıkarları doğrultusunda, başka ülkelerin yasama ve karar alma kademelerinde bulunan kişi ve grupları, düzenli aralıklarla çeşitli yollarla bilgilendirme ve etkileme amacı ile kişi ve gruplar aracılığı ile baskı altına alma çabasıdır.¹⁵⁵ Bu noktada birçok lobicilik faaliyetlerinde devletler için profesyonel hizmet alma imkânları bulunduğu da dikkate alınmalıdır. Lobi faaliyetlerinin yürütülmesinde yan faaliyetler sürdüren şirketler de bulunmaktadır. Özellikle ABD gibi lobiciliğin iç siyasette de kurallara bağlanmış biçimlerinin var olduğu ülkelerde profesyonel lobi faaliyetleri daha da etkindir. Lobicilik faaliyetlerinin yürütülmesi daha çok çıkar ve baskı gruplarının öne çıkması nedeniyle önem arz etmektedir. Özneleri ve uygulayıcıları arasında var olan fark ekseninde, kamu diplomasisi kamuoyuyla lobicilik faaliyeti olarak adlandırılmaktadır.¹⁵⁶

E. Dinleme Faaliyetleri

Kamu diplomasisi açısından önemli bir araç olan dinleme faaliyetleri, bir yandan hedef kamuoyunun özellik ve gereksinimlerini belirleyebilmeyi, diğer yandan da hükümetlerin uluslararası kamuoyuna karşı yürüttükleri faaliyetlerinin algılanış biçimini anlamayı ve olumlu ya da olumsuz her türlü duruma dair tüm verileri toplayarak politikalar üretmesini içermektedir.

Cull, ideal bir kamu diplomasisinin yapısal olarak sistematik şekilde dinlemeyi, araştırmayı ve herhangi bir başarısızlık durumunu analiz ederek en sağlıklı geri dönüş mekanizmalarını sağlaması ve ilgili mercilere tavsiyeler verebilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁵⁷ Yapılacak analizler ve geri dönüşlere üretilen cevaplar çerçevesinde gerçekleştirilecek uygulamalarla daha sağlıklı politika yapımına katkı sağlanabilecektir.

Kamu diplomasisi faaliyetleriyle birlikte diplomasinin öznesi haline gelen kamuoyunun, dinleme mekanizmalarının iyi şekilde işletilmesi sonucunda daha aktif hale gelmesi kamu diplomasisinin sürekliliğini ve geçerliliğini sağlayan önemli özelliklerindedir. Özellikle diğer ülkelerin taleplerinin iyi anlaşılması ancak o

---

¹⁵⁵Erzen, a.g.e., s.104.

¹⁵⁶Ekşi, a.g.e., s. 109.

¹⁵⁷Cull, a.g.e., s. 48.

ülkenin iyi dinlenmesi, taleplerinin bilinmesi ve aynı zamanda bu talepler ile yardım vb. faaliyetleri yürütecek olan ülkenin çıkarlarının ortaklaştırılmasına yönelik kapsamlı bir analiz yürütülebilmesi önemlidir. Eğer dinleme faaliyetleri sadece talep akışını sağlar ama taleplerinin karşılanmasını yumuşak güç kullanımı ile ilişkilendiremez ise bu alanda yürütülen çalışmaların etkin olduğunu söylemek mümkün değildir.

F. Değişim Programları ve Kültürel Diplomasi

Bir ülkenin kendini tanıtmayı ve imajını sergilemesinin en önemli araçlarından biri olan değişim faaliyetleri, başka ülke kamuoylarının fikirlerini değiştirebilmek amacıyla uygulanan, kısa ve uzun vadeli programları içermektedir. Değişim diplomasisi, aktörlerin uluslararası kamuoyunu yönetebilmek amacıyla vatandaşlarını yurtdışına göndermesi ve eğitim ya da kültürlenme amacıyla belirli periyotlarla karşılıklı vatandaş kabulleridir.¹⁵⁸

Değişim programları, kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde özellikle öğrenci değişim programları çerçevesinde ele alınmakta ve bu çerçevede ülkelerin sahip olduğu özellikler tecrübe yoluyla aktarılmaya çalışılmaktadır. Değişim programları, kamuoylarının iletişime geçebileceği nötr alanlar yaratarak, kültür elçiliğinin bir formu olarak işlev gördüğünden önemli bir fonksiyona sahiptir.¹⁵⁹

Bu alanda büyük ölçüde öğrenci değişim programlarına ağırlık verildiği görülmektedir. OECD verilerine göre öğrenci değişim programları aracılığıyla gerçekleşen hareketliliğin her geçen yıl arttığı görülmektedir. OECD'nin verilerine göre, 2016 yılında İngiltere'de kayıtlı öğrencilerin %18'i, Fransa'da %10'u, Almanya'da %8'i, ABD'de %5'i ve Türkiye'de %1.5'i uluslararası yükseköğretim öğrencilerinden oluşmaktadır¹⁶⁰. Bu alanda özellikle yaygın olarak tercih edilen öğrenci değişim programlarının sistemli şekilde kurgulanması gerektiğini vurgulamak gerekmektedir. Öğrencilerin gittikleri kurumların ayrıntılı bir inceleme ile seçilmesi,

¹⁵⁸A.e., s. 20.

¹⁵⁹Scott-Smith, a.g.e., s. 53.

¹⁶⁰ OECD, "International Student Mobility", (çevrimiçi) <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 24.06.2019.

yürüttükleri akademik çalışmaların ileriye yönelik kurumsal fayda getirebilecek alanlara yönelmesi (örneğin enerji alanında güçlü bir ülkede iki ülke ilişkilerini güçlendirilebilecek enerji başlığında uzman yetiştirilmesi gibi) önemlidir.

Faaliyet gösterenlerin kültürel kaynaklarını ve başarılarını denizaşırı bilinirliğini arttırarak veya yurtdışındaki kültürel aktarıma olanak sağlayarak, uluslararası ortamı yönetme çabası olarak tanımlanabilen kültürel diplomasi faaliyetleri, devletlerin yumuşak güçlerinin unsurlarını barındırdığından kamu diplomasisinin önemli bir aracıdır¹⁶¹. Kamu diplomasisi faaliyetlerinin kamuoylarını hedefleme ve iknayı sağlama girişimleri açısından kültürün halklar üzerindeki etkisi bu noktada işlevselleştirilmektedir. Ülkelerin kültürel öğeleri ön plana çıkartılarak tanıtımlarının yapılmasının önemsendiği kültürel diplomasi faaliyetlerinde, ülkenin yararına hizmet edecek unsurlar hükümetin kendi ama daha çok idare dışından desteklenen kuruluşlar yardımıyla yürütülmektedir. Devletler faaliyetlerini genellikle sivil toplum kuruluşlarına ve destekledikleri kültür enstitülerine (British Council, Goethe Institut, Konfüçyus Enstitüsü gibi) devrettiklerinden kültürel diplomasi genellikle bu türden kuruluşlarla da ilişkili olarak değerlendirilmektedir.¹⁶²

Kültürel diplomasi, daha çok kültür sanat faaliyetleri etrafında kurgulanmakta, sergi, fuar, spor ve müzik gibi dallar sayesinde daha geniş ve sınırları belirli olmayan bir kitleye ulaşmayı sağlamaktadır. Bu noktada önemli olan verilmeye çalışılan mesajlardan ziyade nasıl ifade edildiğidir. Zira kullanılan dil yabancı muhatabın ilgisini daha çok çekmekte ve kalpleri kazanmak ve güven inşa etmek için zayıf politik kampanyalardan ziyade uzun süreli yatırımlar olarak değerlendirilen kültürel diplomasi araçlarına daha çok önem verilmesi gerekmektedir.¹⁶³ Bu noktada devletler günümüzde gastronomi, müzik gibi birçok farklı alanda da çalışmalar yapmakta ve hem farklıklar hem de benzerlikler üzerinden etkinlikler planlamaktadır.

---

¹⁶¹Erzen, **a.g.e.**, s. 56-57.

¹⁶² Ekşi, **a.g.e.**, s. 130.

¹⁶³Melissen, **a.g.e.**, s. 21.

G. Yardım Diplomasisi:

Uluslararası ilişkiler açısından yardım, “*ticari olanlar dışında kalan tüm tek yönlü kaynak transferi olarak tanımlanabilmektedir.*”¹⁶⁴ Yardımların uluslararası politika açısından önemli bir özelliği siyasal etki etme düzeyleri açısından taşıdıkları değerde yatmaktadır. Yardımı alan ve veren ülke arasındaki mevcut ilişkilerin tanımlanmasını barındırdığı gibi, etki etme kapasitesini ve müdahale araç ve fırsatlarını da göstermektedir. Holsti yardımları “askeri yardım, teknik yardım, hibe ve mal ithal programları ve gelişme borçları” olarak ayırmaktadır. Bu ayırmadan hareketle yardımların siyasal yönelimleri açısından bir sınıflandırma yapmaktadır: *a. Alan ülkede siyasal istikrara yaratma amacına yönelik yardımlar, b. Alan ülkenin iç ve dış politikasında değişiklik yaratma amacına yönelik yardımlar, c. Bir ittifaka üye olmanın ödülü olarak yardım, d. Alanın dışsal amaçlarına ulaşabilmesi için yardım.*¹⁶⁵

Yapılan yardımlar türleri ve sınıflandırmaları açısından farklılaşsa da temelde önemli olan yardımın veren ülke ile alan ülke arasındaki ilişkide etki etme düzeyinin tespit edilebilmesidir. Kamu diplomasisi, devletlerin farklı amaç ve şekillerde başvurdukları yardım konusunu bu noktada ele almakta ve ilişki geliştirici ve etki etme açısından bir araç olarak değerlendirmektedir.

Zaharna, kamu diplomasisinin ilişki geliştirici yönüne yaptığı vurgudan hareketle kavramsal bir çerçeve ortaya koymaktadır. Kamu diplomasisinin ilişkisel boyutta 3 kademe içerdiğini her bir kademenin kendi içerisinde kamu diplomasisi araçları barındırdığını ve bu araçların farklı yöntemlerle kullanıldığını vurgular. Çevik, Zaharna'nın geliştirdiği ilişkisel çerçeve modelini yorumlayarak aşağıdaki tabloyu oluşturmuş ve kamu diplomasisini ilişkisel boyutunu özetlemiştir.

¹⁶⁴ Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, a.g.e.*, s. 398.

¹⁶⁵ *A.e.*, s, 400.

Tablo 2.1: Zaharna'nın İlişkisel Çerçeve Modeli

İlişkisel Kademe	Araçlar	Yöntem
<u>Birinci Kademe</u>	Kültürel ve eğitim değişimleri Lider ziyaretleri	Bireysel
<u>İkinci Kademe</u>	Dil ve kültür enstitüleri Kalkınma yardımları Kardeş şehir anlaşmaları İlişki geliştirici kampanyalar Siyaset dışı ağ kurma	Kamu Katılımı
<u>Üçüncü Kademe</u>	Koalisyon ve ağ kurma Devlet dışı aktörlerin entegrasyonu	Çoklu Katılım: Kamu ve STK işbirliğiyle diğer ülkelerle ilişki geliştirme

Kaynak: Senem Çevik, Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, 2015, s. 40.

Zaharna kalkınma yardımlarının ilişki kurma açısından iki boyutlu bir işlev gördüklerini vurgulamaktadır. Bu boyutlardan birincisi yardım ya da kalkınma projesinin iki aktör arasında kurulan bağları ifade eden sembolik boyuttur. İkinci boyut donör ülkenin kendi insan kaynağıyla gerçekleştirdiği yardım faaliyetinde alıcı ülkenin kamu personeli ve halklarıyla arasında gelişen gerçek boyuttur. Ülkelerin sembolik ve gerçek boyutlarda görünen bu ilişkileri kalkınma yardımlarının ülkeler arasından köprüler kurma amacına hizmet etmesi üzerinden değerlendirildiğinde kamu diplomasisi açısından oldukça önemsenmektedir.¹⁶⁶

Zaharna'nın kamu katılımına yaptığı vurgudan hareketle ilişki geliştirmede ikinci kademe içerisinde değerlendirilen, kurumsal ve sosyal örgütler üzerinden ilerleyen bir uygulama olarak kalkınma yardımlarını ele alan Çevik, kalkınma ve insani yardımların devlet-halk ve STK birlikteliğiyle yürütülen faaliyetler olması nedeniyle kamu diplomasisi açısından önemine odaklanmaktadır. Kamu diplomasisinin reaktif ve proaktif olma özelliğinden yola çıkarak insani yardımlar ve kalkınma yardımları arasında bir ayrıma gitmektedir.

¹⁶⁶ Rhonda Zaharna, "Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives", **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. 94.

Tablo 2.2: Reaktif ve Proaktif Kamu Diplomasisi

Etkileme Yönu	İletişim Yöntemleri	Zamanlama	Amaç
<u>Reaktif Kamu Diplomasisi</u> (Monolog, Diyalog)	Acil insani yardımlar Basın açıklamaları	Kısa Vadeli	Kriz çözücü Zararları minimize etme
<u>Proaktif Kamu Diplomasisi</u> (Diyalog, İlişki Geliştirici)	Kalkınma yardımları Eğitim ve kültürel yardımlar İş becerisi kursları	Uzun vadeli	Kalıcı ilişki geliştirici iletişim Ön alıcı stratejik iletişim

Kaynak: Senem Çevik, Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, 2015, s. 45.

Reaktif kamu diplomasisi uygulamaları olarak değerlendirilen kısa vadeli planlama gerektiren acil insani yardımlar ve basın açıklamaları anlık reaksiyonları içeren kriz çözücü ya da meydana gelen beklenmedik bir olayın zararlarını minimumuma indirme amacıyla yürütülen ve içerisinde hem kamu hem de STK'lar aktör olarak yer alabilmektedirler.

Proaktif kamu diplomasisi uygulamaları ise uzun vadeli programları içeren kalkınma yardımları, eğitim ve kültürel yardımlar ve beceri kursları ile donör ülke ile alıcı ülke arasında kalıcı ilişkiler geliştirmeye, iletişimlerini yoğunlaştırmaya ve her türlü gelişmeye karşı ilişkilerin sağlam olması açısından ön alıcı iletişimin kuvvetlendirilmesine odaklanmaktadır.

Kamu diplomasisinin devletten devlete, devletten halklara, halklar ile devlet dışı aktörlere karşılıklı iletişim imkanı tanıyan yapısının kalkınma ve insani yardımların başarısı açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan/ gelişmemiş ülkeler ile ilişkilerde açısından ilişki geliştirici rolü yardımların etkisiyle ön plana çıkmaktadır. Bu noktada kamu diplomasisi uygulamalarının içerisinde hem ülkelerin birbirlerini dinlemesini hem de stratejik planlama ve sürekliliği barındırması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ

UYGULAMALARI VE KALKINMA YARDIMLARI

Uluslararası ilişkiler açısından ülkelerin diğer ülkelere karşı oluşturduğu dış politikası ile amaçları ve hedeflerine uygun olan bir düzen yaratmak istedikleri, stratejileriyle çelişen tüm diğer unsurları engellemeye çabaladıkları kabul edilmektedir. Devletlerin giriştikleri bu çabaların başarısının mevcut kapasiteleri ve bu kapasitelerini etkiye dönüştürme imkan ve becerisine bağlı olduğu görülmektedir. Özellikle günümüz uluslararası sisteminde bu çabanın gerektirdiği kapasitenin, askeri imkan ve becerilerin önemiyle birlikte artık artan oranda ekonomik/teknolojik boyutta ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu olgu, ülkelerin dış politikalarını şekillendirirken sert güç yerine yumuşak güce odaklanmalarını beraberinde getirmekte, özellikle dış politikalarına belirli ölçüde meşruiyet kazandırmak isteyen ülkeler için bu durum zorunluluk yaratmaktadır.¹⁶⁷ Yumuşak güç uygulamalarının ülkelerin dış politika tercihlerinde elde ettiği konum, dış politika strateji ve aktörlerin değişimini ve kamu diplomasisi uygulamalarının devletler tarafından etkin şekilde kullanılmasını beraberinde getirecektir.

Küresel sistemin getirdiği gelişmeler ve teknolojinin imkanlarıyla birlikte şekillenen yeni dünya düzeninde, yukarıda da ayrıntıları aktarıldığı gibi sosyal yapıların ve devlet dışında farklı aktörlerin uluslararası ilişkiler içerisinde aktif olarak yer almaları Soğuk Savaş’ın ardından görünür şekilde ortaya çıkacaktır. Bu durum konstrüktivist teorinin incelemeye konu ettiği şekilde bir yandan yumuşak güç uygulamalarını etkin kılacağı gibi bir yandan da kamu diplomasisi uygulamalarını pekiştirecektir.

Türkiye, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren coğrafi konumu nedeniyle etkin bir dış politika yürütmek zorunluluğu olan bir ülkedir. Küresel sistemin içerisinde var olma mücadelesi ve bölgesel konumunun getirdiği şartlar her dönem tarihi arka plan ve uluslararası ilişkiler dengeleri açısından birlikte ele alınmakta dış politika tercih ve

¹⁶⁷ Faruk Sönmezoğlu, *Son On Yıllarda Türk Dış Politikası 1991- 2015*, Der Yayınları, 2016, s. 480.

uygulamalarını şekillendirmektedir. Kamu diplomasisi kavramı Osmanlı-Türk tarihi boyunca geleneksel diplomasi ile ilişkili biçimde farklı tarihsel örneklerle ele alınabilecek olsa da, bu çalışmada yeni kamu diplomasisi kavramı merkeze yerleştirilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak Türkiye özelinde kamu diplomasisi kavramı için tarihsel bir arka plan oluşturulacak ve ardından yumuşak güç ile ilişkilendirerek kavramın bu süreçte nasıl kullanıldığı ve algılandığı aktarılacaktır. Kamu diplomasisinin kavramsal ve kurumsal çerçevesinin aktarıldığı ikinci bölümde kamu diplomasisi teknikleri 7 başlık altında ele alınmaktadır. Tezin kapsamı Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarını genel olarak değerlendirerek bir örnek olarak kalkınma yardımlarını ele almak olduğundan kamu diplomasisi uygulamaları içerisinde yardım diplomasisi analiz edilecektir. Bu doğrultuda kamu diplomasisi uygulamalarının bütünlük, benzerlik ve sınırlılıkları nedeniyle ilk bölümde belirtilen uygulama alanları bu başlık altında aktarılmaya çalışılacak, ardından ikinci bölümde yardım diplomasi kapsamında değerlendirilen örnek olarak "Kalkınma Yardımları" başlığı ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu örnek inceleme ile literatürde farklı disiplinler tarafından incelenen kalkınma yardımları başlığının bir diplomasi aracı olarak kullanımına, kamu diplomasisinin bir uygulaması olarak değerlendirilmesine dair bir açıklama getirebilmek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda kamu diplomasisi uygulamalarında önemli bir paya sahip kalkınma yardımları, yardım türleri, yardımların sektörel ve bölgesel dağılımları ekseninde ele alınacak ve dünyanın 5 önemli donör ülkesinin kalkınma yardımlarına dair tercihleri ile Türkiye'nin kalkınma yardımları karşılaştırılacaktır.

A. Tarihsel Süreç

Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarını örnek olarak incelemeyi amaçlayan bu tez çalışması sırasında kamu diplomasisi uygulama ve stratejilerine dair gelişmelerin Türkiye açısından oldukça yakın bir döneme dayandığını görülmüştür. Özellikle Soğuk Savaş'ın ardından Orta Asya, Balkanlar ve Kafkasya'da bağımsızlığını kazanan ülkelerin inşası sürecinde aktif olarak yer almak isteği ve 1980'li yıllarla birlikte benimsenen liberal ekonomi modeli bu noktada dış politikayı

etkileyen unsurlardı. Ekonomik olarak yatırımları ve ihracatını geliştirme amacını ön plana alan Türkiye'nin komşularından başlayarak daha önce tarihsel ve kültürel bağlantısı olduğuna inandığı bölgelere yönelik politika değişikliği dış politikası açısından Orta Asya gibi bölgelere de yönelmesini beraberinde getirmiştir.

Bu noktada, 1990'lı yıllar boyunca Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde yaşanan gelişmeler güvenlik stratejilerini ön planda tutması gereğini beraberinde getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Varşova Paktı'nın dağılması ve beraberinde başlayan NATO'nun varlık tartışmalarının Türkiye açısından adapte olması gereken yeni ve çok merkezli bir dış politika çevresi getirdiği vurgulanmalıdır. Uluslararası sistemin iki kutuplu yapısında yaşanan değişim Türkiye'nin batı yönelimli dış politikasında yeni anlamlar getirmiştir. Sönmezoğlu bu durumu; stratejik önemin yanında batı demokrasisi modeli açısından bölge ülkelerine örnek olma gibi modelleri yaratması doğrultusunda değerlendirmekte, kurulacak yeni ilişkilerin 'kimlik konumlandırması' ile 'siyasi ve ekonomik çıkarlar pragmatizmi' bileşkesi üzerine oturacağını ifade etmektedir.¹⁶⁸

Uluslararası sistemde yaşanan değişimlere denk gelecek şekilde terör eylemleri, irticai faaliyetler ve organize suçlarla mücadele gibi başlıklar iç siyasi gündemde dönemin önemli başlıkları olmuş ve güvenlik stratejileri işletilmeye çalışılmıştır. Bu dönem için dış politikada tercihlerin çeşitlendirildiği (Somali, Bosna-Hersek, Arnavutluk-Kosova gibi barışı kurma girişimleri gibi) ancak temel odağın değişmediğini söylemek doğru olacaktır.

Küresel sistemin 2000'li yıllar itibarıyla temel görünümünü; Soğuk Savaşın sona ermesi ve iki kutuplu dünyanın ardından düzene dair belirsizliklerin olduğu, düşman, çıkar, tehdit gibi kavramların yeniden formüle edildiği ve 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar geçen sürede pek çok konuda boşlukların sistem açısından sorunlar yarattığını bir sistem olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Kendi içinde yaşadığı toplumsal, siyasi ve ekonomik krizleri yönetme konusunda 90'lar boyunca sıkıntı yaşayan Türkiye'nin, 2000'lerin başlarında aynı

---

¹⁶⁸ A.e., s. 70-71.

zamanda küresel pek çok sorunla karşı karşıya kaldığını ve hem bölgesel hem de küresel düzlemde görünürlüğünü sağlamak adına adımlar atması gerekliliğinin arttığını söyleyebilir.

Kamu diplomasisi uygulamalarını değerlendirmek adına odaklanılacak dönem olan 2000’li yılların, Türkiye siyasal sisteminin yaşayacağı temel paradigma değişikliklerini beraberinde getireceğini vurgulamak gerekmektedir. Kendi içinde yaşadığı toplumsal, siyasi ve ekonomik krizleri yönetme konusunda 90’lar boyunca sıkıntı yaşayan Türkiye’nin, 2000’lerin başlarında aynı zamanda küresel pek çok sorunla karşı karşıya kaldığını ve hem bölgesel hem de küresel düzlemde görünürlüğünü sağlamak adına adımlar atması gerekliliğinin arttığını söyleyebiliriz. Uzgel, 2000’li yılları, ekonomik krizin etkisi, merkez sağ ve soldan gelen partilerin Türkiye siyasetinin ve dönüşümünün yükünü taşıyamaz hale gelişlerinin yarattığı mevcut koşulların ve küresel düzeyde, Irak savaşı, bütün Ortadoğu’da yükselen siyasal İslam ve Batı karşıtlığının var olması ekseninde ele almak gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹⁶⁹

2002 yılında yapılan genel seçimlerle iktidarı ele alan ve çalışmanın tamamlandığı 2019 yılında aralıksız tek başına iktidar olarak görev yapmakta olan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (Ak Parti) dış politika tercihleri ve kamu diplomasisi uygulamaları tez çalışması kapsamında ele alınacaktır. Bu kapsamda kamu diplomasisine odaklanmadan önce kısaca Ak Parti dönemine dair bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

Ak Partinin, “*Arap Dünyası, ABD ve Batı nezdinde parlamenter- demokratik bir İslamcılığın mümkinatını temsil etme*¹⁷⁰” ekseninde hareket ettiğini vurgulayan Bora, 2002’den sonraki süreçte, klasik İslamcı çizgiden ziyade “batı kulübüne” dâhil olmayı reddetmeyen tavrıyla Partinin, bir yanda kapitalist modernleşme diğer yanda politik-hukuksal normalleşmeyle, Türkiye’yi modernleştirici güç olarak temayüz etmesini sağladığını, özellikle AB müktesebatına uyarlanan reformlarla birlikte hem

¹⁶⁹ A.e., s. 11.

¹⁷⁰ Tanıl Bora, *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, 2017, s.482.

Türkiye’deki modernist liberal orta sınıfların hem de bizzat Batının itimatını kazanarak kendi meşruiyetini güçlendirdiğini söyler.¹⁷¹

Partinin iktidara gelişiyle birlikte kendini tanımladığı pek çok kavramın iki yüzünün olduğu, hem Batı hem Doğuya dair bir yönelim içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada, hem kendi köklerine dayanabilecek hem de dünyaya açık ufuk perspektifinden bakabilecek Türkiye’nin, iç ve dış politikaya dair taşıdığı korkular ve evhamlardan kurtulmasıyla kendisi, tarihi ve jeo-kültürel kimliğiyle barışacağını ileri sürülmüştür.¹⁷²

Ak Parti iktidarının ardından 2000’ler boyunca küresel düzeyde gittikçe daha fazla artan ekonomik yükseliş, demokratik kimliğe dair gelişmeler ve siyasi istikrar uluslararası sistem içerisindeki konumuyla uyumlu şekilde birleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁷³ İçeride ve dışarıda sağlanan pek çok gelişmenin arkasında yatan önemli etkenlerden biri ekonomi alanında atılan adımlardır. Bu noktada, Uzgel’in belirttiği şekilde, “Türkiye siyasetinde, bir yanda ılımlı İslamcıların diğer yanda da görünürde liberal entelektüellerin olduğu hegemonik bir blok oluştuğu ve Türkiye’nin dönüşümünü üstlendikleri”¹⁷⁴ üzerinde durulmaktadır. 2001 ekonomik krizinin ardından ülke yönetimini devralan Ak Parti hükümetleri ile sağlanan ilerlemelerin önemli ayaklarından birinin, ılımlı ekonomi politikaları, diğerinin de Parti’nin tabanı olarak değerlendirilen Anadolu sermayesinin sisteme entegre edilmesi olarak görülmektedir. Demokratikleşme ve sosyo-ekonomik değişimlerin ekonomik açıdan liberal fakat sosyal ve politika olarak muhafazakar bir Anadolu girişimci sınıfının çıkmasına yol açtığı ve bu sınıfın Parti’nin dayanak noktası haline geldiği kabul edilmektedir.¹⁷⁵

---

¹⁷¹ A..e., s.479.

¹⁷² İbrahim Kalın, **Akı ve Erdem: Türkiye’nin Toplumsal Muhayyilesi**, 4. Baskı, Küre Yayınları, Eylül 2015, s. 17.

¹⁷³ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, “The Public Diplomacy of Emerging Powers, Part: 1 The Case of Turkey”, **Figueroa Press**, Vol. 1, 2016, s. 7.

¹⁷⁴ İlhan Uzgel, “AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü”, **AKP Kitabı: Bir Dönemin Bilançosu (2002-2009)**, Der: İlhan Uzgel, Bülent Duru, 3. Baskı, Ekim 2013, s. 27.

¹⁷⁵ Alexander Murinson, **Turkish Foreign Policy In The Twenty First Century**, The Begin-Sadat Center For Strategic Studies Bar-Ilan University, Mideast Security and Policy Studies, No:97, 2012, s. 24.

Oran'ın deyimiyle, "ilk olarak Turgut Özal zamanında ucuz banka kredileriyle çıkartılmış, muhafazakâr ve İslamcı Anadolu'cuların (Anadolu Kaplanları) gizli tasarruflarının temsil ettiği sermaye"¹⁷⁶, o zamana kadar ekonomide tekel konumundaki merkezlere alternatif olmak ve yeni pazarlara açılarak güçlenmek arzusunda idi. Merkez ve çevre arasında var olan ilişkide: merkez, büyük metropollerdeki, genellikle bürokratik-askeri kadroların himayesi altındaki, kentli batılılaşmış elitleri; çevre, dini sembolizmle yüklü, küçük şehirlerde olduğu kadar büyük metropollerin dışında da var olan, sivil ve askeri bürokrasinin karşısında duran ve merkezin devlet himayesi altındaki dinin benimsenmesi eğiliminin aksine, devlet otoritesi tarafından kontrol edilmeyen folklorik İslam'ı yücelten kesimden söz edilmektedir.¹⁷⁷ Bu ayrışmada Ak Partinin çevrenin ileriye doğru adım atmasında gereken motivasyon ve gücü sağlamaya hazır ve istekli oluşu ilerleyen yıllarda gerçekleştirilecek ülke içi ve uluslararası politikalarda etkisini gösterecektir. İlerleyen bölümlerde dış politika yönelimlerine dair yapılacak daha geniş anlatım içerisinde tekrar ele alınacak olsa da, bu noktada belirtmek gerekir ki, "ekonomik ilişkilerin, siyasi barış ve istikrarın üretilmesinde sağlam bir temel oluşturduğuna"¹⁷⁸ yaptığı vurguyla Türkiye'nin yüzünü farklı coğrafyalara dönmesi ve ilişkilerin geliştirilmesine dair atılan adımlarda, yeni pazarlara duyulan ihtiyaç ve İslami sermayenin etkisi göz ardı edilmemelidir

Ak Parti, ilgili dönemde, farklı coğrafyalara ulaşma çabasında Türkiye'nin, tarihi unsuru olan Osmanlı mirasının yakın kara havzası için siyasi bir merkez olarak görülmesini sağlayabileceğine, bu bölgede bölgesel ve güvenlik alanındaki çalışmalara öncülük ederek kendisini güçlü hissettiği ekonomik ve kültürel alanlarda karşılıklı bağımlılık ilişkisini artıracak adımlar atması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu süreçte özellikle yakın kara havzası ile var olan güven problemini aşmak için geniş

---

¹⁷⁶ Baskın Oran, "A Proactive Policy With Many Hunches On The Back", **Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy Under The Justice And Development Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadioğlu, Mehmet Karlı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Press, Mayıs, 2012, s. xix.

¹⁷⁷ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, **a.g.e.**, s. 7.

¹⁷⁸ Ayşe Kadioğlu, "Limits of Conservative Change: Reform Choreography of The Justice And Development Party", **Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy Under The Justice And Development Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadioğlu, Mehmet Karlı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Press, İstanbul Mayıs, 2012, s. 36.

¹⁷⁸ Recep Tayyip Erdoğan, **Küresel Barış Vizyonu**, Haz. Bekir Karlığa, Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2012, s. 217.

kapsamlı bir iyi ilişkiler planı ile ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirme paketini aynı anda devreye sokması gerektiğinin altı çizilmektedir.¹⁷⁹

Ak Parti iktidarının farklı dönemlerde süreklilik içeren bir biçimde Türkiye kamu diplomasisi uygulamalarıyla birlikte dış politika açısından gerçek bir manevra alanı kazanmayı önceleyecektir. Bu kapsamda dış politika açısından Türkiye'nin sorunlu ilişkilerinin normalleştirilmesiyle yakın vadede azami işbirliği uzun vadede de entegrasyon öncelenmiştir.¹⁸⁰ 2000'ler sonrası dönemin 2 önemli temel üzerinde şekillendiği söylenebilir: Türkiye'nin ekonomik refah ve demokrasiye bağlılığını vurguladığı yeni kimliği ile bölgesel ve uluslararası alanda liderliğini pekiştiren uluslararası güvenilirliğinin artışı.¹⁸¹

Kimlik temelli kamu diplomasisi uygulamalarının Türkiye için yeni bir tercih olmadığı görülmektedir. Türkiye, özellikle Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden ilk yıllarda kimlik temelli kamu diplomasisini iletişim faaliyetlerinin temel dayanağı olarak görecektir. Bu dönemin kamu diplomasisinden söz edilirken 20. yüzyılın kavramlarıyla ifade edilen yeni kamu diplomasisi anlayışından ziyade kendini diğer ülkelere ve bu ülkelerin vatandaşlarına anlatma anlamında daha temel bir amaç taşıyan kamu diplomasisinin basit bir formundan söz edebiliriz. Osmanlı'nın ardından kurulan Cumhuriyet'in ulusal ve uluslararası kamuoyuna kendini tanıtmaya ve mesajlarını iletmesi için yeni bir kimliğe ihtiyacı vardı ve siyaset, ekonomi, eğitim, hukuk gibi alanlarda gerçekleştirilen reformlarla inşa edilen kimliğin bileşenleri resmi kamu diplomasisinin esin kaynağı olacaktı.¹⁸²

Ak Parti döneminde benimsenen kimlik temelli kamu diplomasisinin, kimliğin ve güvenilirliğinin inşasında, kamu diplomasisi kurgusunun stratejik bir iletişim dili yaratmak olmasından hareketle, objektif olgular ve gerçekleri içeren yeni bir Türkiye anlatısı yaratılmasına dayandığı görülmektedir.

---

¹⁷⁹ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 71. Basım, Küre Yayınları, Ağustos 2011, s. 143-145.

¹⁸⁰ Ekşi, **a.g.e.**, s. 166.

¹⁸¹ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁸² Gaye Aslı Sancar, "Turkey's Public Diplomacy: Its Actors, Stakeholders and Tools", **Turkey's Public Diplomacy**, Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy, Ed. B. Senem Çevik, Philip Seib, Palgrave Macmillan, 2015, s. 14.

Kalın kamu diplomasisini; “bir ülke tarafından aktif bir siyasal iletişim aracı olarak etkin şekilde kullanılan kamu diplomasisi ülkelerin paylaşmak istedikleri hikayelerini dünyanın geri kalanına tutarlı ve inandırıcı bir şekilde anlatma çabasıdır.” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁸³ Bu noktadan hareketle, ülke dış politikalarının bütünlüğü ve etkililiği kadar sahip oldukları yumuşak güç kapasitesini de kamu diplomasisinin başarısıyla ilişkilendirmektedir. Zira yumuşak güç değer merkezli güç tanımlamasına denk gelmekte ve kamu diplomasisi bu değerlerin yaratılması, aktarılması, anlatılması açısından önemli araçlar sunmaktadır.

Özellikle 2000’li yıllarda Türkiye’nin hem iç siyasette yaşadığı değişimler hem de dış politikada yaşanan gelişmelerin kendisine yeni bir hikâye anlatma imkânı tanıdığı vurgusu dönemin dış politikası açısından önemsenmektedir. Türkiye hem insani ilkeler hem de büyük donör ülke olma hedefiyle yönlendirilen değer merkezli bir güç tanımı yaparak kimliğini şekillendirecek ve yerli ve yabancı kamuoylarına yönelecektir.¹⁸⁴

“Doğudan batıya tüm dünya Türkiye’nin yaşadığı sosyal değişim, ekonomik büyüme ve bunların dış politikadaki etkilerine odaklanmaktadır. Dünyada ulusal ve uluslararası politikalar arasındaki çizginin bulanıklaştığı dönemde olumsuz bakış açılarının bu değişimi ve başarı hikayesine dönüşümü, iç ve dış politikanın iyi ve akılcı şekilde kurgulanması ve etkili bir şekilde anlatılmasına dayanmaktadır...”

Yeni dinamizm ve büyümesiyle bölgesel ve küresel bir güç haline gelen Türkiye’nin ulusal ve uluslararası kamuoyuna karşı kendini etkili ve gerçekçi bir şekilde anlatması gerekmektedir. Günümüzde artık hiçbir ülke küçük büyük, açık kapalı, demokratik otoriter, doğulu batılı ne olursa olsun kamuoyunun gücüne kayıtsız kalmaz. Ekonomi politikalarından enerji kaynaklarının kullanımına, çevre sorunlarından göç politikalarına, medyadan bölgesel anlaşmazlıklara kadar dünya siyasetinin büyük bölümünü ilgilendiren konularda politikaların belirlenmesinde, uygulanmasında, olumlu ya da olumsuz sonuç alınmasında, ulusal ve uluslararası kamuoyunun rolü her gün yükselmektedir. Kamuoyunun gücünün farkında olan ülkeler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve diğer kurumlar kamu diplomasisini etkili bir şekilde kullanmaktadırlar.¹⁸⁵”

¹⁸³ Kalın, “Soft Power and Public Diplomacy In Turkey”, **Perceptions: Journal Of International Affairs**, The Center of Strategic Research, Autumn 2011, Vol: XVI, Number: 3, s. 8.

¹⁸⁴ Sancar, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁸⁵ Kalın, “Soft Power and Public Diplomacy In Turkey”, **a.g.e.**, s. 17-18.

Türkiye'nin hikâyesini belirleyen temel parametreler önemli ölçüde sahip olduğu coğrafya ve tarihi birikimine dayandırılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin değişimi, yeni toplumsal görünümü, yeni kimlikleri doğru şekilde aktarılmalıdır. Hikâyesi tüm bu değerlere uygun olarak dinamik, çok katmanlı ve çok eksenli nitelik taşımaktadır. *“Türkiye'nin yeni kimliklerini, imajını, vizyonunu, ufkunu, iç mücadelelerini, problemlerini ve çözümlerini, çok boyutlu sosyal ve siyasi dönüşümünü, başarı ve başarısızlıklarını, sevinç ve kederlerini, heyecan ve hayal kırıklıklarını tek bir söylem ya da hikâye üzerinden anlatmak mümkün değil.”*¹⁸⁶

Türkiye'nin öne çıkardığı kimliği ve anlatisıyla şekillenen kamu diplomasisi özellikle Eski Türki Cumhuriyetler ve Ortadoğu'ya yönelecektir. İslam ve Osmanlı kültürü ve muhafazakâr değerleri koruyarak gerçekleştirilen sosyo-ekonomik modernleşme ve laik demokrasiyi bu değerlerle kaynaştırma yeteneği, stratejik derinlik açısından önemli yere sahip model ülke olma amacının bu coğrafyalar açısından uygunluğuyla birleştirilecektir. Bu noktada hikâyesini özellikle insandan insana ilişkiler kurarak anlatma çabası, ortak geçmişi, vicdanı ve kültürel derinliği paylaşan bu bölgelerle kültürel bağlarını ve yumuşak gücünü güçlendirecektir.¹⁸⁷

Türkiye'nin tarihi, coğrafi ve kültürel bağlarından hareketle yakın çevresine doğru geliştireceği, yumuşak güce dayalı politikaları destekleyen uygulamalarının temelinde bölgesel ilişkilerin yaratılması ve sürdürülmesi konusunda değişim yaratma fırsatı yer almaktadır.¹⁸⁸ Bu değişim, Türkiye için Ortadoğu, Avrasya ve Doğu Avrupa ile mevcut stratejik ilişkilerde liderlik vurgusunun ön planda tutulmasını, komşularıyla var olan bağları kuvvetlendirmeyi, sorun yaşadığı ülkelerle ilişkileri düzeltmeyi hedeflediği kadar, önceden göz ardı edilen ülkelerle ilişki kurmayı da hedeflemiştir.¹⁸⁹

Bu noktada Türkiye bölgesinde merkez ülke olma söylemini geliştirecek ve bölgesindeki ve dünyadaki sorun ve krizlere doğrudan müdâhil olma, arabuluculuk faaliyetleri ile etkinlik kazanma politikalarıyla birlikte çekim merkezi yaratarak dış

---

¹⁸⁶ A.e., s. 18.

¹⁸⁷ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁸⁸ Senem Çevik, Philip Seib, “Introduction: Why Turkey's Public Diplomacy Matters”, **Turkey's Public Diplomacy**, Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy, Ed. B. Senem Çevik, Philip Seib, Palgrave Macmillan, 2015, s. 7.

¹⁸⁹ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, **a.g.e.**, s. 12.

politika dışındaki alanlarda merkez haline gelmeyi amaçlayacaktır.¹⁹⁰ Bu noktada merkez ülke olma kurgusuyla birlikte küresel bir aktör olma vurgusunun, uluslararası toplumda akil ülke olarak kabul edilme hedefini getirdiğini belirtmek gerekmektedir. Akil bir ülke olarak kriz dönemlerinde etkin olma, gelişmelerin akışını şekillendirme becerisine sahip olma gibi hedefler bulunmakta ve bu da dış politika unsurlarının çeşitlendirilmesini gerektirmektedir. Yumuşak güç unsurlarının (arabuluculuk faaliyetleri, kalkınma yardımları gibi) geliştirilmesi ve yumuşak gücü önceleyen stratejinin benimsenmesi sürecin parçasıdır.¹⁹¹ Zira bu söylemde Türkiye, bölgesel çatışmaların çözümüne katkıda bulunan, bölgesel gelişmeleri şekillendirme potansiyeli olan sorumlu ve deneyimli bir ülkedir ve düzen kuran aktör olarak dönüştürücü etkisiyle evrensel değerleri sağlam şekilde savunacak merkez bir ülke olduğu iddiası vurgulanmaktadır.¹⁹²

2000'lerde merkez ülke olma söylemiyle birlikte gündeme gelen bir diğer konu da dış politikada kriz odaklı bir dış politikadan ziyade her yerde görünen, küresel bir vizyonu olan küresel bir aktör olma amacıyla şekillendirilen bir dış politika fikrinin ortaya konulmasıdır.¹⁹³ Bu noktadan hareketle dış politika tercih ve aktörlerinin çeşitlendirilmesi, dış politika gündeminin yumuşak güç ekseninde kurgulanma çabasını beraberinde getirecektir.

Dış politikada çok kulvarlı olma, bağımsız ve çok taraflı bir dış politika oluşturulması hedefi, dış politika hedeflerinin çok taraflı ortaklıklar yoluyla gerçekleştirileceği, küreselleşen dünyada başarılı olmanın işbirlikleri ve uluslararası hukuka bağlılıkla olacağı düşüncesi ile birlikte geliştirilmeye çalışılacaktır.¹⁹⁴ Çok kulvarlı yaklaşımın getirdiği bir diğer kavram küresel düzeyde yaşanan dönüşüm, zorunlukların üstesinden gelme yetisinin gelişmesi ile ilişkilendirilen ritmik diplomasıdır. Ritmik diplomasiden kasıt pro-aktif diplomasi çerçevesinde yoğun

---

¹⁹⁰ Ekşi, **a.g.e.**, s. 145.

¹⁹¹ Ahmet Davutoğlu, "Türk Dış Politikası'nın İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma", **Stratejik Araştırma Merkezi**, No 3, Ağustos 2012, s. 7.

¹⁹² Senem Çevik, "The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid", **Turkey's Public Diplomacy**, Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy, Ed. B. Senem Çevik, Philip Seib, Palgrave Macmillan, 2015, s. 128.

¹⁹³ Ahmet Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe: Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar**, 2. Baskı, Küre Yayınları, 2013, s. 219.

¹⁹⁴ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, **a.g.e.**, s. 13.

diplomatik girişimlerde bulunmak, uluslararası örgütlerde aktif diplomasi yürütmek, kamu diplomasisi açısından uluslararası konumda görünürlüğü, farkındalığı artırarak prestij sahibi bir ülke olmak için diplomasi araçlarını çeşitlendirmek olmuştur.¹⁹⁵

Keyman, 2000’li yılların ardından Türk dış politikasının genel tutumunu reaksiyonizm ve izolasyondan ziyade, küresel sorunlara ve tartışmalara aktif olarak katılan ve küresel düzende konum ve pozisyonunu güçlendirmek için aktif ve kararlı bir şekilde karşılık verecek şekilde kurguladığını belirtmektedir. Güvenlikten ekonomiye, kimlikten moderniteye çok geniş bir yelpazede ortak çıkarları paylaşan bölgesel ve küresel topluluğun inşasına ve bölgesel ve küresel çok taraflılığın geliştirilmesine yönelik bir özen gözlenmektedir.¹⁹⁶

Genel olarak bakıldığında, Ak Parti döneminde dış politika yapım süreci ve aktörlerinde değişim yaşanmış karar alma mekanizmaları çeşitlendirildiği de görülmektedir. Önceki dönemlerden farklı olarak Genel Kurmay Başkanlığı ve Dış İşleri Bakanlığı’nın yanısıra bakanlar ve danışmanlar üzerinden politika biçimlendirmesi devreye girmiştir. Bu tercih dış politikada çok boyutluluğu, kamu diplomasisini destekleyen aktörleri artıran bir etki yaratmıştır.

B. Türkiye’nin 2000’li Yıllarda Şekillenen Yumuşak Güç Algısı

İlgili literatürde Sönmezoğlu, Ak Parti ile birlikte dış politikada Türkiye’nin geçmişinde büyük alanlara hükmeden imparatorluk varisi olarak tarih bilinci ile hareket etmesi gerektiğine dair özel vurgu yapıldığını, bu haliyle de topraksal değil etki alanı genişletme anlamında, “Topraksal olmayan, askeri araçların yerini ekonomik araçların aldığı bir etki alanı Osmanlılığı”¹⁹⁷ yumuşak güce dayanan aktif strateji tasarlandığını belirtmektedir. Çevik ise, Türk dış politikasının yeni çevresinin tarihsel önyargılardan kurtulan ancak tarihsel bir sorumluluğun uzantısı olan ahlak, etik ve değerlerden oluşan yapısına vurgu yapmaktadır. Politikanın ana hatları küresel

¹⁹⁵ Ekşi, **a.g.e.**, s. 160.

¹⁹⁶ Fuat Keyman, “Proactivism in Turkish Foreign Policy The Global Local Nexus”, **Another Empire? A Decade of Turkey’s Foreign Policy Under The Justice And Development Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadioğlu, Mehmet Karlı, İstanbul, İstanbul Bilgi Universtiy Press, Mayıs, 2012, s. 21.

¹⁹⁷ Sönmezoğlu, **Son On Yıllarda Türk Dış Politikası 1991- 2015, a.g.e.**, s. 468.

yönetişime, bölgesel ve küresel düzende güvenlik ve barış için sorumluluk almaya odaklanmaktadır.¹⁹⁸

Türkiye'nin 2000'lerle birlikte değişen hikâyesinde formüle edilen model-merkez ülke olma söylemi Ak Parti'nin dış politikasında önemli bir etken olacaktır. Erdoğan, “modernleşme, çoğulculuk, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve hürriyetler gibi evrensel değerleri kendi toplumlarında görmek isteyen bölge hakları için Türkiye bir ilham kaynağıdır” ifadeleriyle pek çok farklı platformda Türkiye'nin model olma konusundaki duruşunu vurgulamıştır.¹⁹⁹ Oran'a göre Türkiye büyük bir Müslüman nüfusa sahip, demokratik, ekonomisi, küresel krizlere rağmen gittikçe gelişen, uluslararası kapitalist ekonomiye uyum sağlamış AB adayı bir ülke olarak İslam, demokrasi ve kalkınma kavramlarının uyumsuz olmadığını gösteren bir örnek olarak görülmeye uygundu.²⁰⁰

Ülke dış politikasının, ülkenin gelişmesinin, büyümesinin artık topraksal genişlemeden çok, diğer ülkeleri etkileme imkanlarını, gücünü ve refah düzeyini artırmak demek olduğu günümüz dünyasında Türkiye'nin dış politikasını etkili kılması, ülke kapasitesi ve bu kapasitenin ulusal güç biçiminde etkiye dönüştürülmekte kullanılabilmesi ile ilgilidir.²⁰¹

Ak Parti iktidara geldiği yıllardan itibaren Türkiye'nin yumuşak güç olabilmesi için etkin bir diplomasi, etkin bir kültürel etkileşim, etkin bir ekonomik havza ve bunları destekleyecek güçlü askeri yapılanma araçlarının birlikte var olması ve kullanılması gerektiğini vurgulanmaktadır.²⁰² Bu noktada özellikle Türkiye'nin sahip olduğu tarihi, coğrafi unsurları nedeniyle geleceğe dönük bütüncül bir görüntü ve stratejik bir yapı yaratabilmesi için tüm bu araçların birlikte yer aldığı yumuşak güç uygulamalarının anlamlı olacağı belirtilmektedir. Dış politikada benimsenen çok taraflı, işbirliğine açık, kazan-kazan görüşünü destekleyen uygulamalar ile Osmanlı'nın halefi olarak barış ve istikrarın sağlanmasında yüklenilen sorumluluk ve

¹⁹⁸ Çevik, “The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid”, a.g.e., s. 128.

¹⁹⁹ Erdoğan, a.g.e., s. 73.

²⁰⁰ Oran, “A Proactive Policy With Many Hunches On The Back”, s. xix.

²⁰¹ Sönmezoğlu, **Son On Yıllarda Türk Dış Politikası 1991- 2015**, a.g.e., s. 460.

²⁰² Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe**, a.g.e., s. 342.

çatışma önleyici rol, yumuşak gücünün olumlu yönde ilerletilmesinde önemsenmiştir.²⁰³

Türkiye'nin bu süreçte yumuşak güç ilkesini inşa ettiği üç temel başlıktan söz edilebilmektedir. Bunlar; 1. Kültürel ve tarihsel bağlantılar, 2. Demokratik gelenek ve kurumlar, 3. Gelişen serbest piyasa ekonomisi'dir.²⁰⁴ Belirtmek gerekir ki yumuşak güç kavramının önceki dönemlerden farklı olarak askeri güç temasının geri plana atılmasının gerekli görüldüğü diplomasi yönetimi olarak tercih edildiği görülmektedir.

1. Kültürel ve tarihsel bağlantılar: Türkiye Osmanlı mirasına yapılan vurgudan hareket ederek taşıdığı tarihsel ve coğrafi derinliğe uygun olarak şartlarını kendi belirlediği pro-aktif politikasını geliştirmeli, model ülke olarak varlığını kabul ettirebilmeli ve tüm bunları yaparken sert güç kullanmak yerine yumuşak güç kullanmayı başarabilmelidir.

Türkiye'nin yumuşak gücünün form ve içeriğinin diğer ülkelere nazaran farklılıklar gösterdiğini dile getiren Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın'a göre Balkanlar'dan Orta Asya'ya kadar uzanan Türkiye'nin yumuşak güç potansiyeli kültürel ve tarihsel deneyimlerle kazandığı mirasa dayanmakta, tarihi ve kültürel derinliği gibi temsil ettiği değerler bölgesel dinamikleri mobilize ederek yeni etki alanları yaratılması için fırsatlar sunmaktadır. Kalın sözleriyle; "Avrupa'dan Asya'ya uzanan geniş coğrafyada, Türkleri, Kürtleri, Boşnakları, Arnavutları, Çerkezleri, Abhazları, Arapları, Azerileri, Kazakları, Kırgızları, Özbekleri, Türkmenleri ve Ermeniler, Rumlar, Süryaniler gibi diğer etnik grupları, toplulukları bir arada tutan ortak payda paylaştıkları ve birlikte inşa ettikleri Osmanlı tecrübeleridir. Türkiye bugün bu mirası temsil etmektedir. Ve bu yeni emperyal bir macera değildir".²⁰⁵

2. Demokratik gelenek ve kurumlar: Türkiye'nin yumuşak güç olma yolundaki temel dayanağının model ülke söylemiyle örtüştüğü görülmektedir. Yumuşak güç tanımlamasında, Türkiye'nin, küresel düzene uyum sağlama, neo-liberal dönüşüm

---

²⁰³ Tarık Oğuzlu, "Soft Power in Turkish Foreign Policy", **Australian Journal of International Affairs**, 61-1, 2007, s. 89.

²⁰⁴ Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, Etkileşim Yayınları, 2013, s. 259.

²⁰⁵ Kalın, "Soft Power and Public Diplomacy In Turkey", **a.g.e.**, s. 10.

süreciyle elde ettiği konumun özellikle sahip olduğu değerler ve ekonomi, işbirlikleri gibi çeşitli alanlarda elde ettiği başarılarla ideal bir tip olarak gösterilmesi öne çıkmaktadır. Türkiye’yi özellikle bölgesinde çekici kılan temel dinamiğin de bu bağlamda ele alındığı, Müslüman, demokrat, batılı modern kimliği olduğu kabul edilmektedir²⁰⁶.

Demokratik geleneğinin ve siyasal kurumlarının içinde bulunduğu yakın kara havzasına göre kendisine önemli avantajlar sağladığı ve bu alanlarda bu coğrafyaya yol göstericiliğinin önemi yumuşak güç açısından önemsenmekte, bölgesinde model ülke olacak Türkiye’nin küresel sistemde merkez bir ülke olmaya yaklaşacağı düşünülmektedir.

Yumuşak gücün eğitim, kültür, sanat, yazılı ve sözlü medya, film, şiir, mimari, yükseköğretim, turizm, ekonomik işbirliği platformları, diplomasi gibi çeşitli unsurlardan beslendiği, bu unsurların birlikteliğiyle ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Kalın’a göre ülkenin kültürel zenginliği ve sosyal sermayesi hakkında fikir edinmeye olanak sağlayan yumuşak güç kapasitesi için önemli bir diğer unsur da onun siyasal sistemidir.

“Hak ve özgürlükleri önceleyen, temel hak ve özgürlükleri garanti altına alan, şeffaf ve demokratik bir siyasal sistem ülkenin yumuşak güç elde etmesini sağladığı gibi cazibe merkezi de yapar. Türkiye’nin yaşadığı demokrasi tecrübesi onun yumuşak gücünün önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır.

Türkiye’nin demokrasisi ve var olan canlı sivil toplum formu yumuşak gücünü oluşturan önemli ayaklardan birisidir. Toplumda yer alan çeşitli grupların adil paylaşım, katılım, temsil, şeffaflık ve hesap verilebilirliğe dair talepleri Türk demokrasisinin beslemekte ve güçlendirmektedir. Türkiye’nin, Balkanlar ve Ortadoğu gibi coğrafi hinterlandında cazibe merkezine dönüşmesi, özgürlük ve güvenlik dengesini tutarlı bir şekilde sağlamasındaki yeteneğine ve demokratik etki alanlarını genişletebilmesine dayanmaktadır.”²⁰⁷

3. Gelişen serbest piyasa ekonomisi: Küresel dönüşümün yaşandığı günümüz dünyasında ülkelerin dış politikalarında önemli bir yere sahip olan ekonomi ayağının, Ak Parti’nin iktidara geldiği yılları takip eden dönemde Türk dış politikası açısından

²⁰⁶ Senem Çevik, “Kültürel Diplomaside Devlet Dışı Aktörler: Türk Sineması ve Dizileri”, **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Ed. Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, Nobel Yayıncılık, 2015, s. 430.

²⁰⁷ Kalın, “Soft Power and Public Diplomacy In Turkey”, **a.g.e.**, s. 9-11.

da önemli bir belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Dış politikada ülke kapasitelerinin ağırlığının ekonomik/teknolojik gelişmelerden yana artması, Türkiye'nin dış politikasında yumuşak gücünü önemli ölçüde ekonomik araçlarla birleştirmesini getirecektir. İleride ayrıntılı şekilde ele alınacağı gibi özellikle dış yardımlar konusundaki etkililiği Türkiye'nin donör ülke olarak öne çıkmasını sağlarken, ülke içerisinde var olan ve Ak Parti'nin iktidara gelişinde önemli paya sahip olduğu düşünülen grupların sermaye ve ticari ilişkilerini olumlu yönde etkilemesi yumuşak gücü açısından oldukça önemlidir. Özellikle artan ekonomik cazibe ve büyüme ivmesi yumuşak gücünü şekillendirecek uygulamalara dayanak olacak, gelişmekte olan bir ekonominin getireceği avantajlar önemlenecektir. 2000'li yıllar muhafazakar çevrelere dayanan ekonomik büyüme, yatırımlar ve yeni pazarlara yapılan ihracatla birlikte ivme kazanacak, iç siyasette yaşanan istikrar ve liberalleşme yolundaki çabalar laik ve Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin ekonomisinin güçlenmesini ve kamu diplomasisini daha fazla kaynak aktarımını getirecektir.²⁰⁸

Günümüzde kamu diplomasisi uygulamaları Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. 2018 yılında yaşanan bu organizasyonel değişikliğin ardından Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün kamu diplomasisinin yürütülmesine dair taşıdığı misyon İletişim Başkanlığı'na devredilmiştir.²⁰⁹ Yeni yapılanmayla birlikte 2000'lerin başından itibaren süregelen Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulamalarına dair strateji ve faaliyetler Cumhurbaşkanlığı tarafından yürütülmeye devam etmektedir.

C. Örnek Uygulama: Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Uygulamalarında Kalkınma Yardımları

Küreselleşmenin etkisiyle dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen gelişmeler her geçen gün dünya kamuoyunu daha çok ilgilendirmeye, sorumluluk yüklemeye ve ortak çözüm arayışı içerisine girmeye zorlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan/ gelişmemiş ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan sahip oldukları

---

²⁰⁸ Çevik, Seib, a.g.e., s. 4.

²⁰⁹ Resmi Gazete, "İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", 24.07.2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.14.pdf>, erişim tarihi 01.06.2019.

dezavantajlı konumun iyileştirilmesi için yerel güçlerin ve kaynakların kullanımı çözüm için giderek daha az etkili olmaya başlamaktadır. Bu noktada ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarının sürdürülebilir olması adına bu ülkelere yönelik kalkınma yardımları ile işbirliği faaliyetleri her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. İletişim teknolojilerindeki gelişme dünyanın herhangi bir noktasında var olan sorunları, özellikle temel insani konularda yaşanan geri kalmışlığı görünür kılmaya başladıkça küresel düzeyde insani bir sorumluluk doğmasına sebep olmaktadır.

Yoksulluğun, geri kalmışlığın, temel insani ihtiyaçların temini noktasında yaşanan eksikliğin yarattığı bu sorumluluk gelişmiş ülkelerin ortak hareket ederek küresel bir farkındalık ve işbirliğini gerekli kılmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından artan kalkınma yardımları ve işbirliği faaliyetleri açısından bu birlikteliğin BM düzeyinde ilan edilen Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri ile tespit edildiği görülmektedir. Ekonomi, refah ve çevre ile ilgili hedefleri içeren Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri:

“1. Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi. 2. Evrensel ilköğretimin sağlanması. 3. Cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi. 4. Çocuk ölüm oranının azaltılması. 5. Anne sağlığının iyileştirilmesi. 6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi. 7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması. 8. Kalkınmaya yönelik küresel iş birliğinin geliştirilmesi.”²¹⁰ başlıklarından oluşmaktadır.

Türkiye'nin gelişmekte olan/ gelişmemiş ülkelerin kalkınmalarına dair yardımlarını Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar götürmek mümkündür. 1925 yılında Afganistan'ın talebi üzerine tıbbi yardımı içeren olumlu geri dönüşü, Türkiye'ni ilk teknik yardım faaliyeti olarak görülmektedir.²¹¹ Türkiye'nin özellikle komşuları ve kültürel ve tarihi açıdan bağlantılı olduğu ülkelere yönelik yardımlarının 1990'lı

²¹⁰ AFAD, “Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, (çevrimiçi) <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=Bin+Y%C4%B1+Kalk%C4%B1nma+Hedefleri>, erişim tarihi 04.05.2019.

²¹¹ TİKA, “Dış Yardımların Düzenlenmesi: Seçilmiş Ülke Uygulamaları 2011-2012”, Aralık 2013, (çevrimiçi), <https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/D%C4%B1%C5%9F%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1n%20D%C3%BCzenlenmesi%202011-2012.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019, s. 5.

yıllara kadar az da olsa devam ettiği bilinmektedir. Ancak 1990'ların ardından yardımların sistemli ve görünür olmaya başladığı kabul edilmektedir. Soğuk Savaş döneminin ardından Orta Asya, Balkanlar ve Kafkasya'da bağımsızlıklarını ilan eden devletlerle ilişkilerin artırılması hedefiyle yardımların gündeme geldiği ve devlet eliyle organize edildiği görülmektedir.

2000'li yıllar kalkınma yardımlarının genişleyerek devam ettiği, Türkiye'nin küresel sürdürülebilir kalkınma hedefini benimsediği dönem olması nedeniyle oldukça önemlidir. Kamu diplomasisine ve daha özelde kalkınma yardımlarını kamu diplomasisi ekseninde değerlendirmeye odaklanan bu tezin ele alacağı dönem yardımların yoğunluğunun arttığı 2000 ve sonrası olacaktır.

Küresel güvenliğin önemli ölçüde sarsıldığı küresel kargaşa çağında uluslararası ilişkiler açısından insani müdahale ve yardım konuları temel sorunlar olacaktır. Ak Parti bu dönemde barışı koruma ve insani yardım operasyonlarında bölgesel ve küresel bir güç olmayı amaçlayarak genişleyen şekilde farklı bölgelerdeki insani yardımlara katılmayı, küresel güvenliğin sağlanması, küresel demokratik yönetişimin insan temelli yeni normlarının güçlendirilmesi için çalışmayı önceleyecektir.²¹²

Yukarıda ayrıntılarıyla aktarıldığı gibi bu dönemde, küresel düzendeki rekabet ortamından, iç siyasette yükselen güçlerin rekabet gücünden kaynaklanan değişimler ve doğal talepler sonucunda, hikâyesini paylaşma, güç kullanma ve işbirliğiyle diğer hikâyeler yaratma konusunda yenilikçi yollar aranacaktır. Bu hikâyelerin önemli bir bileşeni Türkiye'nin yumuşak gücünün kapasitenin büyümesiyle bağlantılı olarak kamu diplomasisinin geliştirilmesine dayandırılacaktır. Bu noktada kamu diplomasisinin önemli bir ayağı olarak yardım diplomasi uygulamaları ön plana çıkacaktır. Yardım diplomasisinin önemli bir faktörü olan insani yardım ve kalkınma yardımları, Türkiye'nin yumuşak gücünün önemli bir yönelimi olacaktır.²¹³ Uzun vadeli insani kamu diplomasisi aracı olarak kalkınma yardımları ile kısa vadeli insani yardımlar Türkiye'nin algısını olumlu yönde etkilemektedir.

---

²¹² Keyman, **a.g.e.**, s. 28.

²¹³ Çevik, "The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid", **a.g.e.**, s. 145.

Türkiye'nin hikâyesinin anlatılması üzerine inşa edilen kamu diplomasisi uygulamaları açısından yardım diplomasi, Ak Parti'nin iktidara geldiği ilk yıllardan itibaren dile getirdiği insani ve ahlaki değerlerin her alanda daima gözetileceği vurgusuyla birlikte ele alınmaktadır. İnsani ve ahlaki değerler sınır tanımadığına göre, ulus devlet sınırlarının ötesine geçerek, fiziki coğrafyadan azade şekilde gönül coğrafyasına vurgu yapılmaktadır ve sınır tanımayan bir gönül coğrafyasına sahip bir devlet olarak Türkiye'nin dış politikası, bu çerçevede çok yönlü, vicdanlı olmayı gerektirmektedir.²¹⁴

İnsana değmeyen, insani özü taşımayan, insanın vicdanına hitap etmeyen hiçbir diplomasi artık kalıcı olmayacak. Dünyanın en güçlü ordularına sahip olmak ne kadar önemliyse, insanlık vicdanına ait olmak ve o vicdana hitap edebilmek de artık o kadar önemli.²¹⁵

Ak Parti ile birlikte uluslararası ilişkiler düzeninde Türkiye için değer temelli bir yaklaşım önerilmektedir. Bu öneride değer temelli toplumsal uzlaşma ve maddi olmayan kültür varlığının tanınmasının, Türkiye'nin düzen kurucu devlet olma hedefine ulaşmasına yardımcı olacağı belirtilmekte, Türkiye'ye uluslararası krizlerde evrensel değerleri savunan küresel bir aktörün sorumluluğunu yüklenmektedir.²¹⁶ Türkiye'nin küresel iyiye katkısı ve vicdan ülkesi olarak tanınması getirdiği insani yükümlülükleri ekseninde dış politika merkezi bir safha olarak ele alınarak denge sağlama, bölgesel barış ve istikrarı koruma ve kırılganlıklara karşı koruma gibi sorumlulukları birlikte ele alınmaktadır. Değer odaklı politikalar ekseninde Afrika, Ortadoğu, Orta Asya da girilen faaliyetler Türkiye bir yandan ulusal imajına katkı sağlarken diğer taraftan da inşa edilen güven sayesinde arabuluculuk gibi diğer alanlardaki kamu diplomasisi faaliyetlerini gerçekleştirebilmiştir.²¹⁷

Çevik, Türkiye'nin insani diplomasi yönündeki adımlarıyla örtüşen donör ülke uygulamalarının, Türkiye'yi orta büyüklükte devletlerin kendine has bir diplomasi

²¹⁴ Burcu Sunar Cankurtaran, "Türk Dış Politikasında Diaspora Açılımı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı," **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Ed. Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, Nobel Yayıncılık, 2015, s.105.

²¹⁵ "Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma", 2 Ocak 2013, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa, erişim tarihi 15.12.2014.

²¹⁶ Çevik, "The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid", **a.g.e.**, s. 124.

²¹⁷ Çevik, Seib, **a.g.e.**, s. 9.

yöntemi geliştirmesini ifade eden *niche* –kendine has- bir diplomasi aktörüne dönüştürdüğünü belirlemektedir.²¹⁸ Merkez ülke olma iddiasıyla örtüşen donör ülke olma politikası, Ak Parti tarafından önemli bir yumuşak güç aracı olarak kullanılacaktır. Yardımlar, dış politikanın görünmez eli olarak ülkeler ve toplumlar arasında yakınlaşma ve işbirliğinin temelini atma özellikleri ile diğer ülke halkları ve devletler nezdinde olumlu algı yaratılmasına olanak sağlamaktadır.²¹⁹ Donör ülke söylemi içeride artan toplumsal özgüven ve İslam ruhundan etkilenen politik retorikle birleşerek değer temelli insani diplomasisinin önemli bir ayağını oluşturacaktır.²²⁰

1. Kalkınma Yardımlarına Etki Eden Aktörler

Kamu diplomasisi faaliyetleri çok çeşitli ve çok katmanlı yapıları nedeniyle, ilk bölümde ayrıntılı şekilde açıklandığı gibi, hem devlet tarafından hem de sivil toplum kuruluşları ve sivil inisiyatifler tarafından yürütölmeleri gerekmektedir. Bazı durumlarda sadece devlet eliyle yürütölecek uygulamalar olabilirken bazen devletin hiç müdâhil olmayacağı uygulamalar olabilmektedir. Sivil toplum örgütleri, düşünce kuruluşları, üniversiteler, okullar, kanaat önderleri, ünlüler, ulusal markalar, uluslararası etkinlikler, vakıflar, kültür ve sanat toplulukları vb. kamu diplomasisi paydaşlarıdır.

Hakan Fidan kamu diplomasisi uygulamalarının artmasına paralel olarak yeni aktörlerin dış politika yapım sürecine dâhil olmalarının, dış politika yapımında kullanılan araçları farklılaştırdığını ve bir dizi yeni liberal araçlar getirdiğini vurgulamakta, bu durumun Türk dış politikası uygulamalarının dönüşümünü ve daha liberal bir uluslararası ilişkiler anlayışını yansıttığını belirtmektedir. Bu çerçevede özellikle ekonomik çıkar grupları, insani yardım kuruluşları gibi sivil toplumu temsil eden aktörlerin sisteme dâhil olmaları, bir taraftan pro-aktif dış politika anlayışını destekleyerek küresel açılımlara imkan tanımaları, diğer taraftan dış politika

²¹⁸ Senem Çevik, *Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar*, a.g.e., s. 61.

²¹⁹ Ekşi, a.g.e., s. 150.

²²⁰ Çevik, “The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid”, a.g.e., s. 122.

yapıcılarının politika yapım sürecinde daha geniş kitlelerin taleplerini dikkate almalarını gerektirdiğinden önemsenmektedir.²²¹

Kalkınma yardımları Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarında farklı kamu diplomasisi aktörleri dış yardımlara etki etmeleri özelinde iyi bir örnektir. Bu noktada devlet dışı aktörleri temsil etmesi nedeniyle STK'lara dair genel bir çerçeve oluşturulacak ardından yardımların koordinasyon, planlama ve sürdürülebilirliğinden sorumlu olan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı incelenecektir.

a) Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye'nin tarihi görev ve sorumluluğu "kaderi" olarak nitelendirilen Osmanlı mirasının esintileriyle şekillendirilen insani diplomasisinde, sivil toplum kuruluşlarının aktif olarak yer aldıkları, dış politika aktörlerinin biri haline geldikleri görülmektedir. 1980'lerde başlayan ilk küreselleşme dalgasıyla birlikte etkililiğini artıran sivil toplum kuruluşların Ak Parti iktidarıyla birlikte dış politikada kamu diplomasisinin aracı olarak kullanılmasının arttığı görülmektedir. Bu dönemde ekonomik kalkınma ve dış politika ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının ağırlıklı olarak muhafazakâr/İslami vurgulara sahip olduğu kabul edilmektedir²²².

Türkiye'de Ak Parti hükümetleri ile birlikte belirgin şekilde görünürlükleri artan sivil toplum kuruluşlarının farklı kıtalarda aldıkları aktif rollerle hem kamu diplomasisi ekseninde çalışmaları, yardım faaliyetlerini, hem de Türkiye'nin ulus markasını temsil ettiklerini belirtmek gerekmektedir. Bu kurumların varlıkları ve farklı coğrafyalardaki faaliyetleri Türkiye'nin güvenilirliğine dayandığı kadar, temsilci olmaları dolayısıyla bu kurumlar güveni inşa etmeleri misyonunu da yüklemiştir.

Ak Parti ile birlikte iç ve dış politikada etkinlik kazanan sivil toplum kuruluşlarının inanç temelli yapıları Müslüman kitleler üzerinde olumlu algı doğurmaktadır. Zira içeride siyasi tabanı yönetme ve talepleri karşılama konusunda

---

²²¹ Hakan Fidan, "A Work In Progress: The New Turkish Foreign Policy", **Middle East Policy Council**, 2013, (çevrimiçi) www.mepc.org/journal/work-progress-new-turkish-foreign-policy, erişim tarihi 15.12.2014.

²²² Çevik, "The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid", **a.g.e.**, s. 124.

önemli bir işlev yüklendikleri gibi diğer ülkeler, özellikle Ortadoğu, Afrika, Balkanlar, Orta Asya ülkeleri için olumlu bir algı yaratmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerin kalkınma yardımları konusunda özellikle proje ve program desteği, teknik işbirliği gibi alanlardaki çalışmalarında ön plana çıkan sivil toplum kuruluşları üzerinden yürütülen yardım faaliyetleri oldukça önemlidir. STK'lar kamu kaynakları kullanarak ya da kamu ile işbirliği içerisinde yardımları organize edebilecekleri gibi bağımsız hareket edebildiklerinden yardım faaliyetlerinin farklı coğrafya ve halklara ulaştırılması konusunda önemli bir görevi yerine getirmektedirler.

Belirtmek gerekir ki yukarıda da vurgulandığı gibi inanç temelli örgütlenen STK modelleri dönemsel ve belirli bir kitleye bağımlı bir yardım modeli yaratabilmektedir. Bu durumun Türkiye gibi kamu diplomasisi uygulamaları göreceli olarak kısa sürede devreye sokan ve söylem olarak dünya genelinde etki yaratma amacını taşıyan devletler açısından zayıflatan bir yönü olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Zira 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve ardından yaşanan süreç STK'lar ve faaliyetleri konusundaki güvenlik başlığının önemini ortaya koymuştur. Bu dönemin ardından geçen sürede, özellikle eğitim kurumları ve yardım faaliyetleri açısından, belirli bir grup ya da inanç temelinde organize olan STK'lara bağımlı, tek yönlü ve çeşitlendirilmemiş uygulamaların kamu diplomasisi açısından kırılma ve kesinti yarattığı görülmüştür. Bu nedenle STK bazlı faaliyetlerde güvenlik başlığı azami dikkate alınmalı ve özellikle ülke temsil algısı da gözetilerek kalkınma yardımları sürecinde işbirliği içinde bulunan STK'lar ile ilgili tercih ve inceleme özenle yapılmalıdır.

b) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli kararıyla, 21124 sayılı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı adıyla, Dışişleri Bakanlığına bağlı bir uluslararası teknik yardım teşkilatı olarak kurulmuştur.²²³ 1999 yılında

²²³ TİKA, "Tarihçe" (çevrimiçi), <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, erişim tarihi 01.05.2019.

Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmış ve 2001 yılında teşkilat kanunu olan 4668 Sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” yayımlanmıştır. 24 Ekim 2011 tarihli 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile teşkilat kanunu ve adı güncellenmiştir.²²⁴ 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile TİKA Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Başkanlık olarak tanımlanacaktır.

“İşbirliğinde bulunulması hedeflenen devletler ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri projeler, programlar ve faaliyetler aracılığıyla geliştirmek, yapılacak katkı, yardım ve ilgili süreçleri yürütmek ve mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz ve özel bütçeli Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı kurulmuştur.”²²⁵

TİKA’nın kuruluşunda özellikle Sovyetler Birliği’nin ardından kurulan Orta Asya Cumhuriyetleri’ne, Balkanlar ve Kafkasya’da bağımsızlıklarını ilan eden devletlere yönelik Türkiye’nin etkinlik sağlama amacının yer aldığı görülmektedir. Teknik yardım kuruluşu olarak faaliyetlerine başlaması öngörülen TİKA’nın bu coğrafyadaki soydaşlarla birlikteliği sağlayacağı, Türkiye tarafından yapılacak her türlü yardım, işbirliği gibi programların öncüsü olacağı düşünülmüştür. 2001 yılında yayınlanan Kanun kapsamında kuruluş amacı “başta Türk dilinin konuşulduğu cumhuriyetler ve akraba toplulukları ile Türkiye’ye komşu ülkeler olmak üzere, kalkınma yolundaki ülkeler ve topluluklarla diğer ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülke ve topluluklarla ekonomik, ticarî, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim

²²⁴ TİKA, “Tarihçe” (çevrimiçi), <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, erişim tarihi 01.05.2019.

²²⁵ Resmi Gazete, “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, (Çevrimiçi) <https://pem.org.tr/wp-content/uploads/2018/07/15-Temmuz-2018-tarihli-ve-30479-say%C4%B1%C4%B1-Resmi-Gazete%E2%80%99de-yay%C4%B1mlanan-4-nolu-Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Kararnamesi.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

alanlarındaki işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek, yapılacak yardım ve işlemleri yürütmek” şeklinde belirlenmiştir.²²⁶

TİKA, 2019 yılı itibarıyla 59 ülkede 61 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir.²²⁷

“Dostluk köprüleri kuran, Türkiye’nin tecrübesini ve birikimini iyi niyetle paylaşan, yerel ihtiyaç ve öncelikleri merkezine alan, kalkınma işbirliği alanında Türkiye’nin medeniyet birikimine yakışır özgün bir model ortaya koyan” TİKA’nın başlıca görevleri, 2018 yılındaki teşkilat yapılanması değişikliğiyle birlikte, şu şekilde özetlenebilir:

a) İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri karşılıklı kalkınmaya da katkıda bulunacak şekilde projeler ve faaliyetler temelinde geliştirmek, söz konusu ülke ve toplulukların kalkınma hedef ve ihtiyaçlarına uygun işbirliği program ve projelerini hazırlamak veya hazırlatmak, bununla ilgili gerekli düzenlemeleri ve takibi yapmak ve bunların uygulanmasında koordinasyonu sağlamak.

b) İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve toplulukların iktisadi gelişim sürecinde ihtiyaç duyacakları ekonomik altyapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak, ekonomik büyüme, yatırım ortamının hazırlanması ve geliştirilmesi, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, iyi yönetim, kadın ve ailenin toplumsal yaşamda ve kalkınmadaki rolü, bilgi teknolojileri transferi, çevre ve doğal kaynakların yönetimi, enerji, altyapı, sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda katkı temin etmek, bu ülkelere kurumsal, insan kaynakları ve benzeri alanlarda kapasite geliştirme destekleri sağlamak.

c) Gerektiğinde yabancı ülke ve topluluklara yapılacak insani yardım ve teknik desteklerin koordinasyonunu sağlamak.

ç) Kalkınma alanında ulusal ve yararlanıcı ülkelerin kamu kurumları, üniversiteleri, sivil toplum ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği halinde program, proje ve faaliyetler gerçekleştirmek ve gerektiğinde uzman desteği sağlamak.

d) İşbirliği yapılması hedeflenen ülke ve topluluklarda kamu yönetimi, hukuk, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlardaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla proje ve programlar hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak, bu ülke ve topluluklardan eğitim ve staj amacıyla Türkiye’ye gönderilecek kamu görevlileri ve diğer kişilere burs ve benzeri destek sağlamak.

²²⁶Resmi Gazete, “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun”, 02.05.2001, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/05/20010512.htm#1>, erişim tarihi 01.05.2019.

²²⁷ TİKA, “Hakkında”, (çevrimiçi), <http://www.tika.gov.tr/tika-hakkinda/1>, erişim tarihi 01.05.2019.

e) Kalkınma yardımları ve ülkemizin dış yardımlarıyla ilgili uygulama ve teknik koordinasyon ile takibi sağlamak, envanter hazırlamak ve raporlar yayınlamak.

f) İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülkelerin yanı sıra, özellikle tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel bağlarımızın bulunduğu ülkelere, ilgili ülkenin kalkınmışlık düzeyine bakılmaksızın, teknik katkı ve destekte bulunmak ve ortak projelere açık olan tüm ülkelere gelecek talepleri değerlendirmek.²²⁸

2011 yılında, teknik işbirliği ve koordinasyon sürecinde etkililik ve verimliliği artırmak amacıyla gerçekleştirilen düzenlemeler, TİKA'nın kurumsal teşkilatlanmasında hem de yurtdışı koordinatörlüklerinin yapılanmasında değişiklik getirecektir. Bu dönüşümde; dış hibe yardımlarının nakdi olarak yapılması yerini kalkınma ve işbirlikleri gibi proje tabanlı çalışmalara bırakacak, yurtdışı koordinatörlükler Ak Parti'nin dış politika tercihlerine uygun olarak, Afrika ve Latin Amerika coğrafyalarına açılarak, 4 bölgeye ayrılacaktır. (1. Orta Asya ve Kafkasya, 2. Balkanlar ve Orta Avrupa, 3. Ortadoğu ve Afrika, 4. Doğu ve güney Asya ve Latin Amerika).²²⁹

Kalkınma ve işbirliği kurumlarının yeniden yapılandırılması ve kapasitelerinin zenginleştirilmesi Türkiye'nin değişiminin gerekli bir sonucu olarak görülmektedir²³⁰. Bu noktada TİKA, yaşanan dönüşüm sürecinde teknik dış yardım yanında diğer kamu diplomasisi kurumları ile koordineli şekilde eğitim, kültürel etkinlikler gibi alanlara yönelecektir. Genel olarak faaliyet alanları sosyal altyapı hizmetleri, eğitim, sağlık, tarım, nüfus, su idari ve sivil altyapı hizmetleri, ekonomik destek ve altyapı hizmetleridir.

2. Kalkınma Yardımları

Literatürde dış yardım “yabancı ülkelere, uluslararası yardım konsorsiyumlarına, yabancı sivil toplum kuruluşlarına, özel hukuk tüzel kişileri ve gerçek kişilere yapılacak hizmetler dâhil her türlü yardım ile uluslararası ve bölgesel

²²⁸ Resmi Gazete, “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, (Çevrimiçi) <https://pem.org.tr/wp-content/uploads/2018/07/15-Temmuz-2018-tarihli-ve-30479-say%C4%B1%C4%B1-Resmi-Gazete%E2%80%99de-yay%C4%B1mlanan-4-nolu-Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Kararnamesi.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

²²⁹ Ekşi, **a.g.e.**, s. 221.

²³⁰ Cemalettin Haşimi, “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, **Insight Turkey**, Vol.16 No.1, 2014, s. 133.

kuruluşlara yardım faaliyetlerinde kullanılmak üzere yapılan veya üyelikten kaynaklanan katkı payları, aidat ve sair ödemelerin tümü²³¹” olarak tanımlanmaktadır.

Yardımlar, hedef ülkede yaratılan güven algısı ve sosyal katılımın varlığıyla desteklenmekte, kalkınma ve pazar arayışına dayalı etkileşim yoluyla ülkelerin birbirini tanımasını, uzun vadede güçlü girişimler ve birlikteliklerle ikili diplomatik ilişkilerin kurulmasını getirmektedir. Sivil toplum kuruluşları, kamu diplomasisi kurumları ya da işletmelerin katılımlarıyla kurulan uzun vadeli yardımlar; halklar arasında ilişki kurulmasında etkili olduğu gibi insandan insana etkileşimle samimi iletişim tesis edilmesini de sağlamaktadırlar.²³² Yardımların ilişki geliştirme açısından sağladığı bu imkanlar kamu diplomasisi uygulamaları açısından devletlere yeni alanlar ve araçlar sunmaktadır.

Türkiye'nin kalkınma yardımları ile benimsediği ilke ve hedefleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Kurumsal işbirliği şartlarını oluşturmak
- Serbest piyasa ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamak
- Kriz bölgelerinde uluslararası işbirliği ile hareket etmek ve kalkınma yardımları desteği ile sürecin normalleşmesine destek sağlamak
- Doğal afetler, çatışmalar vb. ile oluşan problem alanlarında acil ve insani yardımlarda aktif rol oynamak
- Kalkınma yardımları alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla her türlü işbirliğini geliştirmek.²³³

Dünya genelinde resmi kalkınma yardımları Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından organize edilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM), “Küresel İşbirliğinin Geliştirilmesi” ve “Sürdürülebilir İşbirliği”nin sağlanması hedefiyle, gelişmiş ülkelerle işbirliği içerisinde gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin Sosyal ve Ekonomik Altyapılarının geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu noktada OECD bünyesinde 1960 yılında kurulan OECD Kalkınma Yardımları

²³¹ AFAD, “Dış Yardım”, (çevrimiçi) <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-SozluGu?kelime=d%C4%B1%C5%9F+yard%C4%B1m>, erişim tarihi 04.05.2019.

²³² A.e., s. 126.

²³³ TİKA, “Kalkınma Yardımları Raporu: 2005”, (çevrimiçi) <https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2005.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019, s. 22.

Komitesi (DAC)²³⁴, BM tarafından belirlenen bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için kalkınma çalışmalarını organize etmekte, stratejileri belirlemekte ve raporlama yapmaktadır. DAC Resmi Kalkınma Yardımlarının (RKY) gelişmemiş ve/veya gelişmekte olan ülkelere ulaştırılması konusunda temel aktör olarak görev yapmaktadır. Türkiye DAC tarafından belirlenen kategori içerisinde yardım alan ülke konumundadır. Ancak artan kalkınma yardımlarının etkisiyle mevcut DAC üyesi donör ülkeler içerisinde önemli bir yer elde ettiği görülmektedir. 2017 yılı itibarıyla DAC üyesi ülkeler içerisinde iki taraflı RKY rakamlarına göre Türkiye 6. sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin kalkınma yardımlarına dair geçmiş dönem verileri 1990'lı yıllara kadar tespit edilebilmektedir. Bu dönem kalkınma yardımları konusunda ilk adımların atıldığı, kalkınma yardımlarının dış politika aracı olarak değerlendirildiği, yardımların sistemli ve devlet eliyle organize edileceği bir dönemdir. Kalkınma yardımlarına dair veriler, 1992-1996 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1997-2003 yılları arasında Türkiye İstatistik Kurumu aracılığıyla toplanmakta ve OECD'ye raporlanmaktaydı²³⁵. 2005 yılında TİKA kalkınma yardımlarının planlanması, raporlanması ve koordinasyonu konusunda TİKA görevlendirilecek ve 2014 yılı raporu yeni parametrelerle oluşturulacaktır. TİKA, ikili kalkınma işbirliği faaliyetlerini tasarlama, koordine etme, resmi kamu kurumları, STK'lar ve özel sektörle işbirliği içerisinde projeler yürütme görevini yerine getirmeye devam etmektedir²³⁶. Kalkınma yardımları ve insani diplomasi açısından yapılacak analizlerde TİKA tarafından hazırlanan kalkınma yardımları raporları ile OECD raporları dikkate alınacağından 2019 yılı Mayıs ayı itibarıyla yayınlanan son raporların 2017 yılına ait olması nedeniyle ilerleyen bölümlerde ele alınan veriler bu yıla kadar olan yardımları göstermektedir.

²³⁴ TİKA, "Kalkınma Yardımları Raporu: 2004", (çevrimiçi) <https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2004.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019, s. 14.

²³⁵ A.e., s. 6.

²³⁶ OECD, "Development Co-operation Report 2018", (çevrimiçi) <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcr-2018-en.pdf?expires=1557148102&id=id&accname=guest&checksum=FDE38FF7D594CB90B28CFB198862370E>, erişim tarihi 01.05.2019, s. 432.

OECD Türkiye'nin Dünyadaki Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin uygulanmasını kendisi için öncelikli hedef olarak benimsediğini, en az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarına öncelik vererek bu ülkelere dair taahhütlerini yerine getirmek istediğini belirtmektedir. Türkiye'nin kalkınma yardımlarının çekirdeğini insan merkezli ve talep ihtiyaç odaklı yaklaşımın oluşturulduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'yi yardımlarını alıcıların ihtiyaçlarına göre uyarlama kabiliyeti, pratik esnek ve düşük maliyetli çözüm geliştirmeleri ile bağışçılar arasında yeni bir üye olarak tanımlamaktadır.²³⁷

Türkiye'nin kalkınma yardımları 2 ana 4 alt başlık altında toplanmaktadır. 1) Resmi Akımlar: a. Resmi Kalkınma yardımları, b. Diğer akımlar. 2) Özel Akımlar: a. Sivil Toplum kuruluşları akımları, b. Özel sektör akımları.

Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) büyük ölçüde hibe niteliği taşıyan ve kamu kaynağı kullanılarak gerçekleştirilen yardımlardır. Diğer Resmi Akımlar (DRA) geri ödeme sistemi üzerine kurulu kredi ve borç işlemlerini içeren yardımlardır.

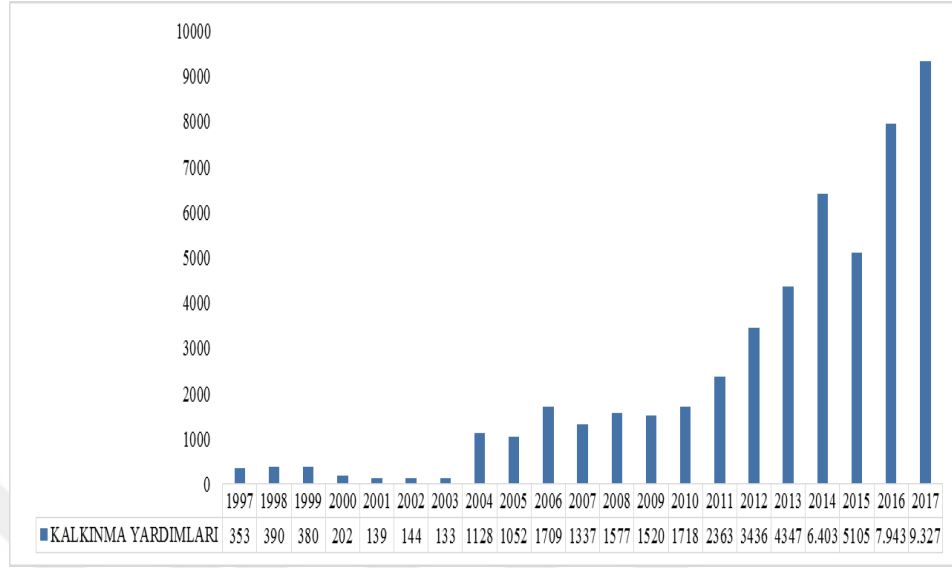
Özel Sektör Akımları (ÖSA) finans ve yatırım desteği şeklinde gerçekleştirilen doğrudan özel sektör tarafından yürütülebileceği gibi devlet desteği de taşıyabilen yardımlardır. Sivil Toplum Kuruluşları Akımları (STK Akımları) hibe niteliğindeki sivil toplum kuruluşlarının kendileri tarafından ya da devlet desteğiyle finanse ettikleri yardımlardır.

Kalkınma yardımlarının Türkiye için son yıllarda kazandığı değeri anlayabilmek adına yıllar bazında kalkınma yardımlarını tespit etmek gerekmektedir. Resmi ve Özel Akımların toplamını ifade eden net kalkınma yardımlarının yıllara göre dağılımı 2010 sonrasında kalkınma yardımlarına dair önemli bir artışın yaşandığını göstermektedir.

---

²³⁷ A.e., s. 433.

Tablo 3.1: Türkiye'nin Kalkınma Yardımları (1997-2017) (Milyon Dolar)*

Türkiye'nin kamu diplomasisi açısından kendisine etki alanı olarak seçtiği yakın coğrafyasının yaşadığı krizler ve kendisine küresel sistemin bir aktörü olarak atfettiği merkez ülke olma iddiası kalkınma yardımlarının 2010 sonrasındaki gelişiminde önemli bir etkidir. Bu dönemde aşağıda ayrıntılarıyla ele alınacağı gibi bölgesel tercihleri ve yardımlarının çeşitleri kamu diplomasisi stratejisi açısından büyük öneme sahiptir.

Dış İşleri Bakanlığı, Türkiye'nin yardım politikasını; “talep odaklı, bu doğrultuda, alıcı ülkelerin çağrısına cevap vermek üzere ve temel insani ihtiyaçları kapsayan eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, altyapı gibi alt sektörlerle yönelik”²³⁸ yardımları içeren bir politika olarak tanımlamaktadır. Bakanlık tarafından saptanan bu tanımın temelinde, özellikle DAC üyesi ülkelerin yardımları içerisinde yer alan ve literatüre bağlı yardımlar olarak geçen yardımların alternatifi olmaya yapılan vurgunun yer aldığını belirtmek gerekmektedir.

* TİKA'nın 2004-2017 yılları arasında hazırladığı kalkınma yardımları raporları incelenerek oluşturulmuştur. TİKA öncesinde raporlama kriterlerinin farklılığı bu noktada verilerin farklı raporlarda farklı rakamları gösterdiği tespit edilmiştir.

²³⁸ Dış İşleri Bakanlığı, “Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı”, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, erişim tarihi 01.05.2019.

Dış yardımların bir türü olarak bağlı yardımlar, yardımların bir anlaşma karşılığında, belirli bir hizmet ya da ihtiyacın giderilmesine yönelik olarak verilen şarta bağlı yardımlardır. Yapılan yardım eğer bir ürünün ya da hizmetin alınmasına yönelik ise bu ürünün kendi ülkesinin ihracat mallarından temin edilmesi ya da alınacak hizmetin kendi ülkesi tarafından sağlanması şartıyla yapılan bağlı yardımlar bu özellikleriyle donör ülkenin ekonomi politikalarıyla ilişkilendirilmişlerdir. Bu yardımlar donör ülkenin alıcı ülke üzerinde yardımıyla orantılı olarak baskı yapabilmesine imkân tanıdıkları için eleştirilmiş ve resmi kalkınma yardımları açısından bağlı yardımların yeri yıllar itibarıyla gün geçtikçe ağırlığını kaybetmiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde resmi kalkınma yardımları içerisinde %60 oranlar önemli paya sahip oldukları görülse de 2010 ve sonrası dönemde bu ağırlığın %10 seviyelerine düştüğü görülmektedir.²³⁹

Türkiye donör ülke olma misyonuyla resmi kalkınma yardımlarına yönelik artan ilgisini bağlı yardımlarına dair getirdiği eleştiri ekseninde şekillendirmiş ve dünyanın en gelişmiş ülkelerinin şarta bağlı yardımlarının aslında alıcı ülkenin yönetilmesi ve hegemonya kurulması ekseninde değerlendirmiştir. Bu nedenle kendi yardım politikasında Bakanlığın da vurguladığı gibi alıcının talebini ön planda tuttuğuna ve alıcının ihtiyaç duyduğu konulara yöneldiğine vurgu yapmıştır. OECD Türkiye'nin bu tercihini alıcılar içerisinde yeni bir bağış olarak esnek, pratik ve düşük maliyetli yardımlara yönelik olması üzerinden değerlendirmektedir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kullanılan veriler Türkiye'nin OECD kriterlerine uygun şekilde belirlenen ve OECD tarafından raporlanan rakamlarıdır. Kriterlerin farklılığı nedeniyle TİKA raporları yerine bu rakamların alınması tercih edilmiştir. OECD kalkınma yardımlarını alıcı ülke kategorisinde yer alan ülkelere yönelik yardımlar üzerinden raporlamaktadır. TİKA raporlarında alıcı ülke kategorisinde olmayan ülkelere yönelik yardımların da yer alması nedeniyle ilerleyen analizler OECD raporları üzerinden yapılacaktır.

---

²³⁹ Viktor Brech, Niklas Potrafke, "Donor Ideology and Types of Foreign Aid", 2013, CESifo Working Paper, No. 4314, (çevrimiçi) http://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp4314.pdf, erişim tarihi 01.05.2019, s. 9.

a) Özel Akımlar

Türkiye'nin 2000-2017 yılları arasındaki kalkınma yardımları içerisinde özel akımlar olarak adlandırılan özel sektör ve STK yardımlarının toplamı 10870,34057 milyon dolardır. OECD tarafından raporlanan Türkiye'nin toplam kalkınma yardımları* içerisinde %26 kısmın Özel Akımlar aracılığıyla ile gerçekleştirildiği tespit edilmektedir.

a. STK Akımları

Özel gönüllü kuruluşlar ya da sivil toplum örgütleri tarafından yapılan, geri ödemesi olmayan para, mal veya hizmetleri içeren hibeler STK Akımları içerisinde değerlendirilmektedir²⁴⁰. Kar amacı gütmeyen ve geri ödeme üzerine kurulu olmayan yapılarıyla STK akımları kalkınma yardımları içerisinde önemli bir fon olarak değerlendirilmektedir.

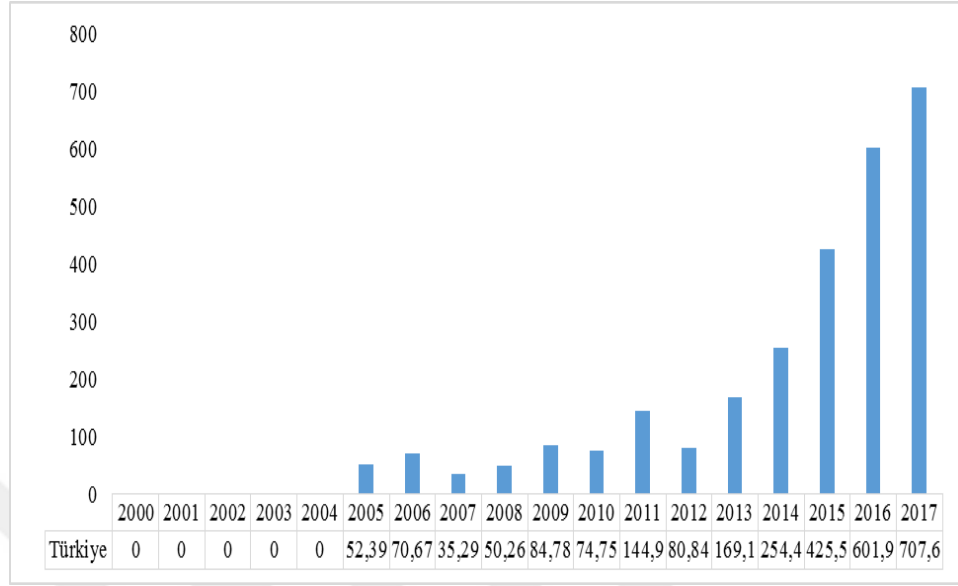
Türkiye'nin kalkınma yardımları içerisinde STK akımlarının 2000-2017 yılları arasındaki gelişimi incelendiğinde özellikle 2010 sonrasında ciddi bir artış yakaladığı görülmektedir.

---

* OECD raporlarına göre Türkiye'nin Kalkınma Yardımları toplamı 42270,92175 milyon dolardır. TİKA'nın raporları incelendiğinde 2000-2017 yılları arasındaki toplam kalkınma yardımlarının 49584,05 milyon dolar olarak verildiği görülmektedir.

²⁴⁰ OECD, "Grants by Private Agencies and NGOs", (çevrimiçi) <https://data.oecd.org/df/grants-by-private-agencies-and-ngos.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 01.05.2019.

Tablo 3.2: Türkiye'nin STK Akımları (2000-2017) (Milyon Dolar)**

Türkiye'nin 2000-2017 yılları arasındaki toplam Özel Akımları içerisinde %25 oranda STK Akımlarının yer aldığı görülmektedir. Türkiye STK akımları vasıtasıyla kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştiği bir ülke olmaya başlamıştır. Bu noktada STK'lar aracılığıyla aktarılan yardımların içerisinde son yıllarda artan oranda yetim projelerinin, su ve sanitasyon çalışmalarının, sağlık ve eğitim desteğinin yer aldığı görülmektedir.²⁴¹

b. Özel Sektör Akımları

Özel Sektör Akımları, kamu ve/veya özel sektörün geçerli pazar şartlarında ilgili ülkeye yaptığı yatırım veya finans desteği kapsamındaki yardımları ifade etmektedir.²⁴² OECD Özel Sektör Akımlarını doğrudan yabancı yatırım, portföy eşitliği (hisse senedi alımı ve satımı), göçmenlerin ülkelerine gönderdikleri nakitler ve özel sektörün borçlanması olarak ayırmaktadır.²⁴³ Türkiye'nin özel sektörü aracılığıyla

** OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

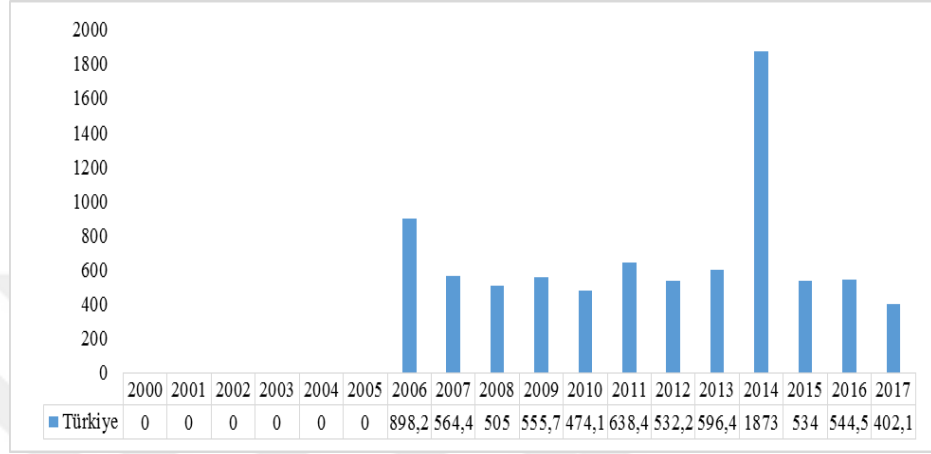
²⁴¹ TİKA, "Kalkınma Yardımları Raporu 2017", **a.g.e.**, s. 90-95.

²⁴² TİKA, "Kalkınma Yardımları Raporu: 2006", (çevrimiçi) <https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2006.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019, s. 10.

²⁴³ OECD, "Private Flows", (çevrimiçi) <https://data.oecd.org/drf/private-flows.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 01.05.2019.

kalkınmakta olan ülkelere yönelik yatırımları ile sermaye ihracatı 2000-2017 yılları arasında 8117,907694 milyon dolardır.

Tablo 3.3: Türkiye'nin Özel Sektör Akımları (2000-2017) (Milyon Dolar)*

Türkiye'nin 2000-2017 yılları arasındaki toplam Özel Akımları içerisinde %75 oranda Özel Sektör Akımlarının yer aldığı görülmektedir. Bu noktada belirtmek gerekmektedir ki TİKA raporlarında Özel Sektör Akımlarının yoğunlaştığı alanlara dair kapsamlı bir analiz yapma şansı bulunmamaktadır. Yukarıdaki grafik üzerinden TİKA 2014 yılı raporu incelenerek özel sektör tarafından artan yardım miktarının hani alana yoğunlaştığını belirlenememiş bu rakamın önemli bir kısmının Ortadoğu ve Kafkasya'ya ülkelere yönelik doğrudan yatırımlar olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

b) Resmi Akımlar

Türkiye'nin 2000-2017 yılları arasındaki kalkınma yardımları içerisinde Resmi Akımlar olarak adlandırılan diğer akımlar ve Resmi Kalkınma Yardımları toplamı 31400,58118 milyon dolardır. OECD tarafından raporlanan Türkiye'nin toplam kalkınma yardımları* içerisinde %74'lük kısmın Resmi Akımlar aracılığıyla ile gerçekleştirildiği tespit edilmektedir.

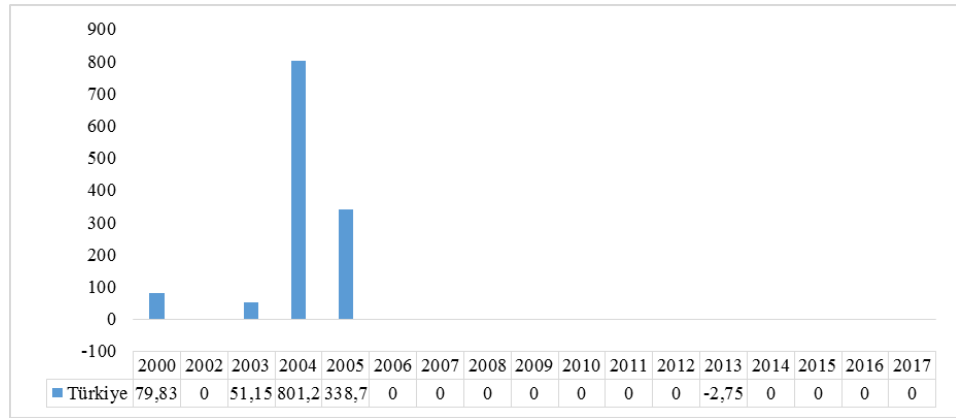
* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.
* OECD raporlarına göre Türkiye'nin Kalkınma Yardımları toplamı 42270,92175 milyon dolardır. TİKA'nın raporları incelendiğinde 2000-2017 yılları arasındaki toplam kalkınma yardımlarının 49584,05 milyon dolar olarak verildiği görülmektedir.

a. Diğer Akımlar (Diğer Resmi Kalkınma Yardımları)

Diğer Akımlar, kamu tarafından gerçekleştirilen ancak OECD tarafından belirlenen Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) kriterlerini taşımayan yardımlardır. OECD bu yardımların kalkınmaya yönelik ya da yeterince tavizli olmayan yardımlar olarak sınıflandırmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere temsili ya da ticari amaçla verilen hibeler, tavizli olmayan ya da hibe oranı %25'ten düşük olan kalkınmayı desteklemeye yönelik yardımlar, esas amacı ihracatı kolaylaştırmak olan iki taraflı işlemler, RKy dışı borçların yeniden yapılandırılması ya da askeri borçların silinmesi, gelişmekte olan ülkelere yönelik kredi koşullarını iyileştirmek amacıyla özel sektöre sağlanan sübvansiyonlar, çok taraflı kalkınma bankaları tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin hükümetler ve merkezi para kurumları tarafından net edinimi.²⁴⁴ Diğer Akımlar olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3.4: Türkiye'nin Diğer Akımları (2000-2017) (Milyon Dolar)*

OECD verilerine göre 2000-2017 yılları arasındaki dönemde Türkiye'nin Diğer Akımları yukarıdaki tabloda görülmektedir. OECD raporlarının belirli kriterlere göre oluşturulması nedeniyle diğer yardım kategorilerinde olduğu gibi Diğer Akımlar özelinde de TİKA raporları ile uyumsuz veriler ortaya çıkmaktadır. OECD'nin 2005 sonrasında 0 olarak belirttiği rakamların TİKA raporlarında farklı olduğu görülmüştür.

²⁴⁴ TİKA, "Kalkınma Yardımları Raporu 2014", a.g.e., s. 50.

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

Bu farklılığın yardımların alıcı ülke kategorisinde yer alan ülkelere ulaşmamasından ve geri ödeme oranları ile birlikte net yardımın 0 olarak saptanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer Akımların 2013 yılındaki negatif yönde seyri, önceki yıllarda verilen kredilerin alıcı ülkelerin faizli geri ödemelerinden kaynaklanmaktadır.

b. Resmi Kalkınma Yardımları

OECD RKY'leri geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasını ve refahını teşvik etmek üzere tasarlanan devlet yardımları olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁵ DAC RKY'leri;

“DAC'nin RKY Alanlar Listesinde yer alan ülkeler, bölgeler ve çok taraflı kalkınma ajanslarına sağlanan ve aşağıdaki özellikleri taşıyan akımlardır: i. Eyalet ve yerel yönetimler veya bunların icra kuruluşları dâhil olmak üzere resmi ajanslar tarafından sağlanır; ve ii. Her işlemi: a) Ana hedef olarak geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınması ve refahını destekleme hedefini güder; ve b) İmtiyaz niteliğindedir ve en az %25 oranında hibe unsuru içerir (%10 iskonto 20 oranıyla hesaplanmış olarak).”²⁴⁶

Bu yardımlar içerisinde askeri amaçlı krediler, terörle mücadele amacıyla yürütülen faaliyetler ile geri ödemeli yardımlar yer almamaktadır. Belirtmek gerekir ki barışı sağlama amacına yönelik operasyonlar kapsamında yürütülen insani yardımlar, bu yardımları ulaştırılması ve donör ülkenin askeri açıdan üstlendiği giderler RKY'ler içerisinde değerlendirilmektedir.

Resmi Kalkınma Yardımları kendi içerisinde İki Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları ve Çok Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları olarak ayrılmaktadır. Donör ülkenin doğrudan alıcı ülkeye iki taraflı yardımları veya uluslararası kuruluşlar, çok taraflı kalkınma ajansları aracılığıyla yönlendirilen yardımlardır.

²⁴⁵ OECD, “Definition of Net ODA”, (çevrimiçi) <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 01.05.2019.

²⁴⁶ OECD, “Official Development Assistance: Definition and Coverage”, (çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>, erişim tarihi 01.05.2019.

Tablo 3.5: Resmi Kalkınma Yardımları*

Resmi Kalkınma Yardımları

1.1 İki Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları

Ulusal Sivil Toplum Kuruluşlarına Destek

Acil ve İnsani Yardımlar

Tavizli Kredi

Proje ve Program Yardımları

Teknik İşbirliği

Öğrenci Yardımları

Yönetim Giderleri

Sığınmacılara Yapılan Yardımlar

Kalkınma Yardımlarının Tanıtımı

1.2 Çok Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları (Uluslararası Kuruluşlara Yapılan Katkılar)

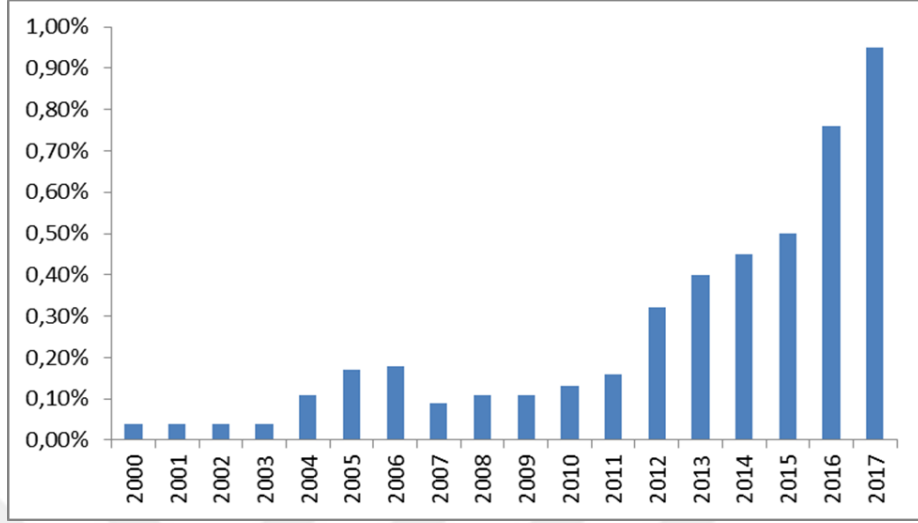
Kaynak: TİKA, “Türkiye’nin Kalkınma Yardımları 2017 Raporu”, (çevrimiçi) <https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf123> erişim tarihi s. 20.

Kalkınma yardımları içerisinde önemli bir yeri olan ve gelişmekte olan ülkelere yönelik yardımların büyük bölümünün temelini oluşturan RKY’lar; “• *Doğrudan doğruya kamu sektörü tarafından*, • *Ulusal veya uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları üzerinden*, • *Kamu-özel sektör ortaklığı çerçevesinde*, • *Uluslararası örgütlere katkı sağlanması aracılığı ile gelişmekte olan ülkelere*” aktarılabilmektedir.²⁴⁷

2017 yılı itibarıyla Türkiye’nin resmi kalkınma yardımlarının 8.121 milyon dolar seviyesine ulaştığı belirtilmektedir. RKY’ların özellikle 2010 sonrası dönemde yükselişi dış politika açısından donör ülke olmanın önemsenmesiyle ilişkilendirilebilmektedir.

* Tablo 2004-2017 yılları arasında yayınlanan TİKA Kalkınma Raporlarının analiziyle oluşturulmuştur.
²⁴⁷ TİKA, “Kalkınma Yardımları Raporu2014”, a.g.e., s. 18.

Tablo 3.6: Türkiye'nin Net Resmi Kalkınma Yardımları (2002-2017) (%)*

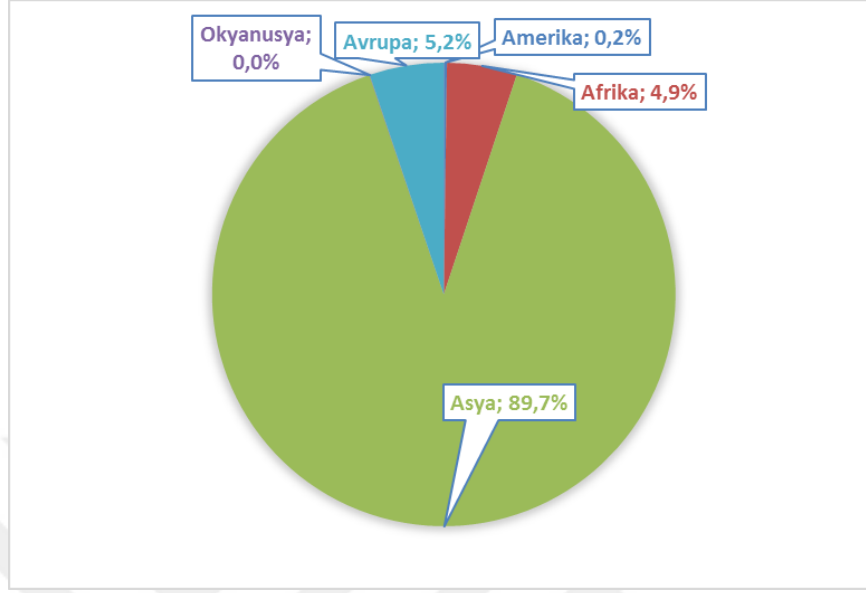

OECD tarafından Net Resmi Kalkınma Yardımlarını BM Bin Yıllık kalkınma Hedefleri ekseninde belirlenen gelişmiş ülkelerin gayri safi milli hasılanın %0,7'sini Resmi Kalkınma Yardımı olarak ayırma hedefi üzerinden hesaplamaktadır. Türkiye 2010 sonrasında milli geliri içerisindeki Resmi Kalkınma Yardımlarına yönelik oranı oldukça yüksek seviyelere ulaştırdığı görülmektedir. 2017 yılı itibarıyla Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımlarının milli gelire oranı %0,95'dir. Bu oranla Türkiye DAC üyesi ülkeler içerisinde 4. sıraya yükselmiştir.

Türkiye'nin RKY'nın özellikle Asya kıtasına yönelik yardımlar olduğu görülmektedir. OECD raporlarına göre Türkiye RKY'nın %89,7 si Asya kıtasındaki ülkelere ulaşmaktadır.

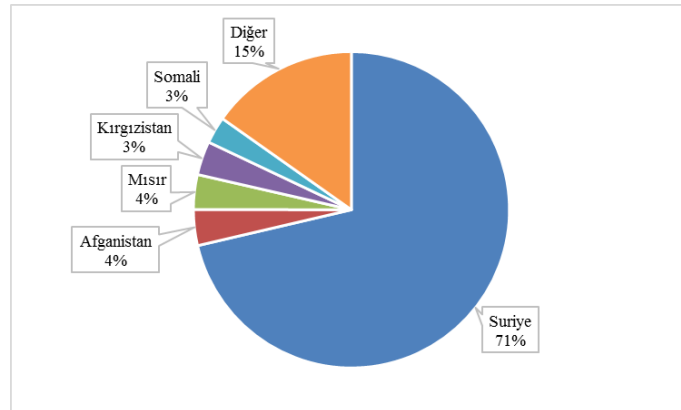
* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

Şekil 3.1: Türkiye'nin RKY'nın Bölgesel Dağılımı (2002-2017) (%)*

Türkiye'nin iki taraflı RKY'larının 2004-2017 yılları arasındaki seyri izlendiğinde yapılan yardımların büyük çoğunluğunun 5 ülke üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmektedir. Yardımlarının büyük bir kısmını Asya kıtasındaki ülkelere ulaştıran Türkiye'nin RKY içerisinde, son yıllarda özellikle acil insani yardımların artan etkisiyle, en fazla yardım alan ülkenin büyük bir farkla Suriye olduğu görülmektedir.

Şekil 3.2: İki Taraflı RKY'ndan Yararlanan Ülkeler (2004-2017)*

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.
* OECD raporlarında yardımların bölgesel dağılımı yer aldığından ülke özelindeki ayrımlar TİKA'nın 2000-2017 yılları arasındaki raporları dikkate alınmıştır.

Türkiye'nin özellikle Orta Doğu için istikrarı sağlama ve barışı koruma rolüne, siyasi arabulucu ve en büyük yardım ve destekleyici donör olmaya yönelik tercihinin, kamu diplomasisi açısından yardımların aktarıldığı ülkeler üzerinden ilerlediği görülmektedir.²⁴⁸ 13 yıllık dönemde yapılan resmi kalkınma yardımlarının toplamı üzerinden elde edilen rakamlar bir strateji olarak benimsenen kalkınma yardımlarının etkisi ve verimliliğini tartışmayı gerektirmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye'nin RKY uygulama alanları Teknik İşbirliği, Proje Program Yardımları, Acil ve İnsani Yardımlar, STK Destekleri, Kalkınma Yardımlarının Tanıtımı, Tavizli Kredi, Yönetim Giderleri ve Sığınmacılara yapılan yardımlardan oluşmaktadır.²⁴⁹

Teknik İşbirliği Yardımları: İnsan kaynağının geliştirilmesi, uzmanlık desteği, teknolojik aktarım imkanı tanıyan kalkınma yardımlarının diğer uygulamaları için alt yapı oluşturulmasını sağlamaktadır.

Proje Program Yardımları: ülkenin fiziki sermayesini artırmaya yönelik yatırım projeleri ile bütçe desteği, demirbaş emtia finansmanı, ekipman ve tesis desteğini kapsamaktadır.

Acil ve İnsani Yardımları: olağan üstü durumlar, doğal afetler ya da savaşlar neticesinde insan kaybı ve diğer kaynakların kaybı gibi durumlarda yapılan yardımları ifade etmektedir. Yaşanan sorunların en kısa sürede giderilmesi ve oluşan hasarın minimuma indirilmesi amaçlanmaktadır.

Dış yardımların hangi alanlarda olacağına dair temel belirleyici BM Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri ekseninde ülkelerin kendi tercihleriyle şekillenmektedir. Bu noktada ülkeler, eğitim, sağlık, gıda temini ve güvenliği, ekonomik büyüme ve refah ile yönetişime dair alanları seçebilecekleri gibi uzman teknik işbirliği desteği, enerji kaynaklarına erişim ve tarım alanlarında ilerleme gibi alanları da tercih edebilmektedirler.

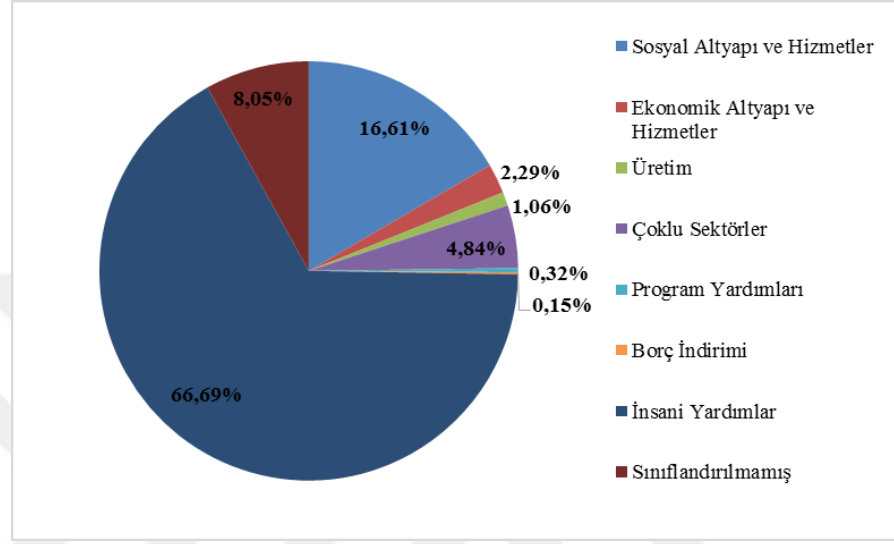
---

²⁴⁸ Ellen Huijgh and Jordan Warlick, **a.g.e.**, s. 34

²⁴⁹ TİKA, "Kalkınma Yardımları Raporu 2006", **a.g.e.**, s. 10-11.

Türkiye'nin RKY'nın bölgesel dağılımının ardından sektörel düzeyde hangi alanlarda yoğunlaştığını tespit etmek gerekmektedir.

Şekil 3.3: İki Taraflı RKY Sektörel Dağılımı (2000-2017) (%)*

OECD verilerine göre Türkiye'nin RKY'nın büyük bir kısmı İnsani Yardımlar üzerinden gerçekleşmektedir. İnsani Yardımlar yapıları itibarıyla kısa süreli çözümleri, hızlı aksiyon almayı gerektiren önleyici ya da engelleyici yardımlardır. Kriz bölgelerinde barışın tesisi, devlet inşasının veya meydana gelen sosyal veya ekonomik sorunların giderilmesi, insanların güvenliğini tehdit eden durumların giderilmesi çalışmalarını içermektedir. Türkiye yardımlarını ülkelerin talepleriyle orantılı olarak organize etme ve dış politika açısından insani diplomasiyi merkeze aldığı yönündeki iddiasıyla İnsani Yardımlara ağırlık vermiş ve bu alanda donör ülke olma noktasında ilerlemeyi amaçlamıştır.

RKY içerisinde bir diğer sektör Sosyal Altyapı ve Hizmetleri içeren yardımlardır. Türkiye'nin toplam RKY içerisinde %16.61 oranında yardım aktardığı Sosyal Altyapı ve Hizmetlerin kapsamı içerisinde; Sağlık, Eğitim, Nüfus ve Üreme Sağlığı, Su Temini ve Su Hijyeni, İdari ve Sivil Yapıların Geliştirilmesi, Sosyal Hizmetler, İşsizliğin Azaltılması ve Sosyal Hizmetler, Barınma ve Konut Edindirme alanlarındaki yardımlar yer almaktadır. Türkiye'nin Sosyal Altyapı ve Hizmetler

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

içerisinde Eğitim ve Sağlık alanlarında yardımlara ağırlık verdiği bu alışmalarını Teknik İşbirliği ve proje Program Yardımları ekseninde uyguladığı görülmektedir.

Ekonomik Altyapı ve Hizmetler toplam RKY oranları içerisinde %2,29 paya sahiptir. Türkiye'nin Teknik İşbirliği ve Proje planlama Programları ekseninde uyguladığı Ekonomik Altyapı ve hizmetler içerisinde: Ulaştırma ve Depolama, İletişim, Enerji, Bankacılık ve Finans, İş ve Diğer Sektörler alanları yer almaktadır. Türkiye'nin bu sektör özelinde etkin olduğu konuların İş ve Diğer Sektörler ile Enerji Üretimi ve Dağıtım olduğu anlaşılmaktadır. İş ve Diğer Sektörler başlığı içerisinde iş ve yatırım ortamını geliştirmeyi amaçlayan reformlar, özel sektörün kapasitesini artırmayı amaçlayan danışmanlık destekleri, ticaret fuarları gibi etkinlikler yer almaktadır.

Çoklu Sektörler başlığı RKY içerisindeki çevre koruma, kadının statüsünü geliştirme gibi alanlara yönelik yapılan yardımları ifade etmektedir. Türkiye'nin bu alanda yaptığı yardımları toplam yardımları içerisinde %4,84'lük bir paya sahiptir.

Üretim sektörüne yapılan yardımlar tarım, hayvancılık, inşaat, sanayi, madencilik ve turizm gibi alanlarda gerçekleşmektedir. Türkiye'nin RKY oranları içerisinde %1,6 orana sahip Üretim Sektörüne dair yardımlarında üç alana dair teknik işbirliği ve proje program uygulamaları gerçekleştirdiği görülmektedir.

c) DAC Üyesi Ülkeler ve Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımlarının Karşılaştırılması

Türkiye'nin kamu diplomasisi aracı olarak uyguladığı kalkınma yardımları politikasını değerlendirebilmek için kalkınma yardımlarının dünya genelindeki durumunu analiz etmek gerekmektedir.

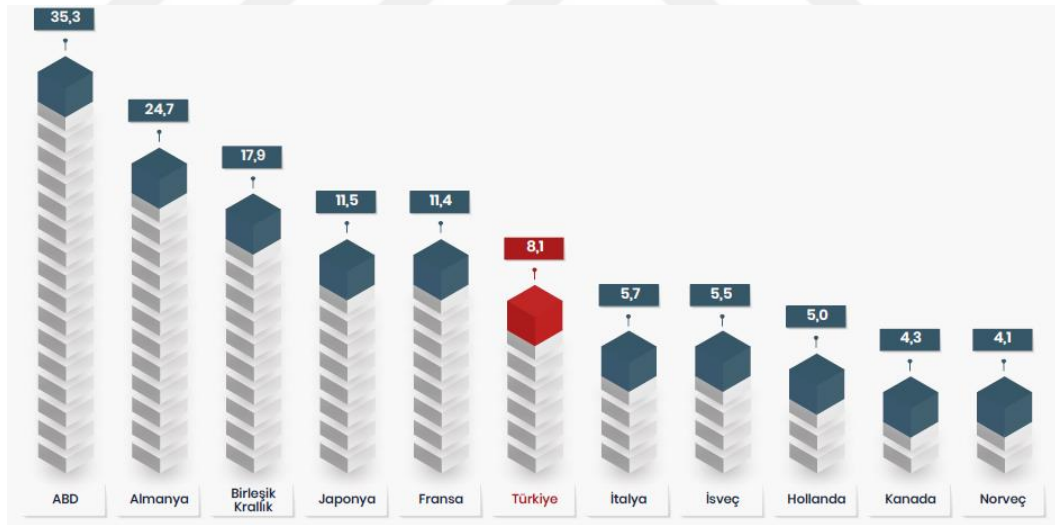
Tez çalışmasında kalkınma yardımlarının etkisini net olarak görebilmek ve Türkiye'nin elde ettiği konumun daha sağlıklı değerlendirilebilmesi adına RKY rakamları en yüksek olan 5 ülkenin oranları ile Türkiye'nin rakamları kıyaslanacaktır. Bu noktada, objektif ve sağlıklı veriler elde edebilmek için OECD tarafından hazırlanan raporlar dikkate alınacak ve tüm analizler belirtilen yıllar arasındaki

yardımların toplam yardımlara oranlanmasıyla belirlenen yüzdeler üzerinden yapılacaktır.

OECD tarafından ilan edilen raporlar analiz edildiğinde 2011-2017 yılları arasındaki yardımlarıyla DAC üyesi ülkeler içerisinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Almanya, Fransa ve Japonya'nın RKY rakamları açısından ilk beş içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle bundan sonraki analizler bu ülkelerin RKY'leri üzerinden inceleme gerçekleştirilmiştir.

Donör ülke olma amacıyla uygulamalarını geliştiren ve faaliyetlerini "Dünyanın Vicdanı Türkiye" sloganıyla yürüten Türkiye'nin özellikle son yıllardaki artan etkisinin gelişmiş ülkelerle birlikte değerlendirilmesi bu noktada incelenmesi gereken bir durumdur.

Şekil 3.4: En Yüksek Yardım Yapan OECD DAC Üyesi 10 Ülkenin ve Türkiye'nin Net RKY Rakamları

Kaynak: TİKA, "Kalkınma Yardımları Raporu 2017", (çevrimiçi) <https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu/Kalkinma2017Web.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019, s. 21.

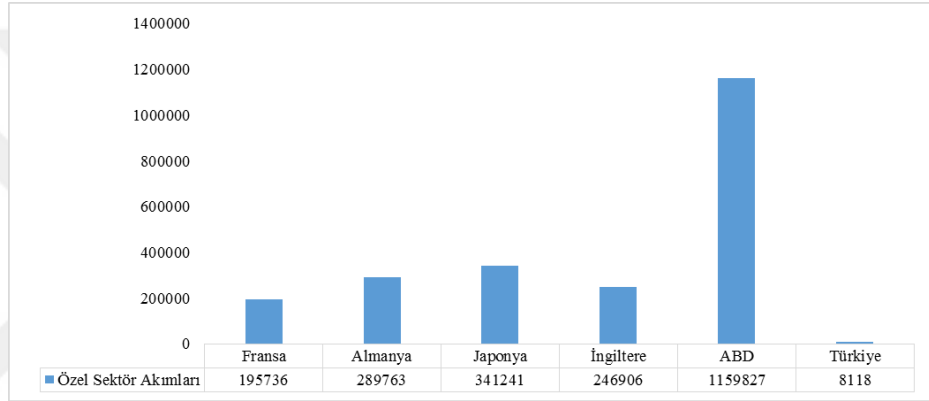
Türkiye'nin 2017 yılı itibarıyla RKY yapan en yüksek 10 DAC üyesi ülkesi içindeki konumu donör ülke olma yolunda elde ettiği önemli bir başarı olarak değerlendirilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi DAC üyesi ülkeler içerisinde yer almayan ve OECD'nin bağış alan ülke statüsünde tanımladığı Türkiye'nin artan

yardımları bağış yapan ülke kategorilerinde geçişkenliğin söz konusu olabileceğini gündeme getirmiştir.

RKY yardımları özelinde seçilen 5 ülkenin ve Türkiye'nin Özel Akımları içerisinde yer Özel Sektör Akımları incelendiğinde ABD'nin kalkınma yardımlarını içerisinde özel sektörü bir aktör olarak konumlandığı görülmektedir.

Şekil 3.5: En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin Özel Sektör Akımlarının Dağılımı (2000-2017) (milyon dolar)*

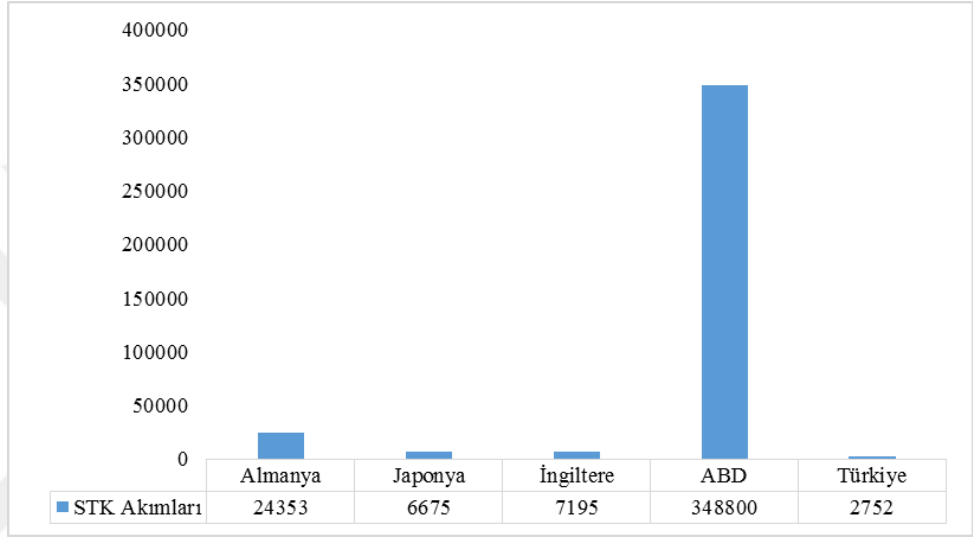

Yukarıda da aktarıldığı gibi Türkiye'nin kalkınma yardımlarının raporlanması TİKA eliyle sistemli hale geldiğinden ve OECD kriterlerine uyum konusundaki farklılıklar Türkiye'nin özel sektör yardımlarının oldukça geride olmasında bir etkidir. Ayrıca kalkınma yardımlarına dair artan ilginin 2000'ler sonrasına denk gelmesi ve bu dönemde yardımların özellikle devlet eliyle organize edilmesini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Tüm bu açıklamalara rağmen kamu diplomasisi açısından kalkınma yardımlarını bir uygulama alanı olarak kullanan Türkiye'nin devlet desteği taşımayan ve kamu dışındaki aktörlerin doğrudan iletişimini mümkün kılan Özel Sektör Akımlarının gelişmesi yönünde adımlar atması gerektiği anlaşılmaktadır.

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

RKY yardımları özelinde seçilen 5 ülkenin ve Türkiye'nin Özel Akımları içerisinde yer STK Akımları incelendiğinde yine ABD'nin kalkınma yardımlarını içerisinde STK'nı bir aktör olarak konumlandığı görülmektedir.

Şekil 3.6: En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin STK Akımlarının Dağılımı (2000-2017) (milyon dolar)*

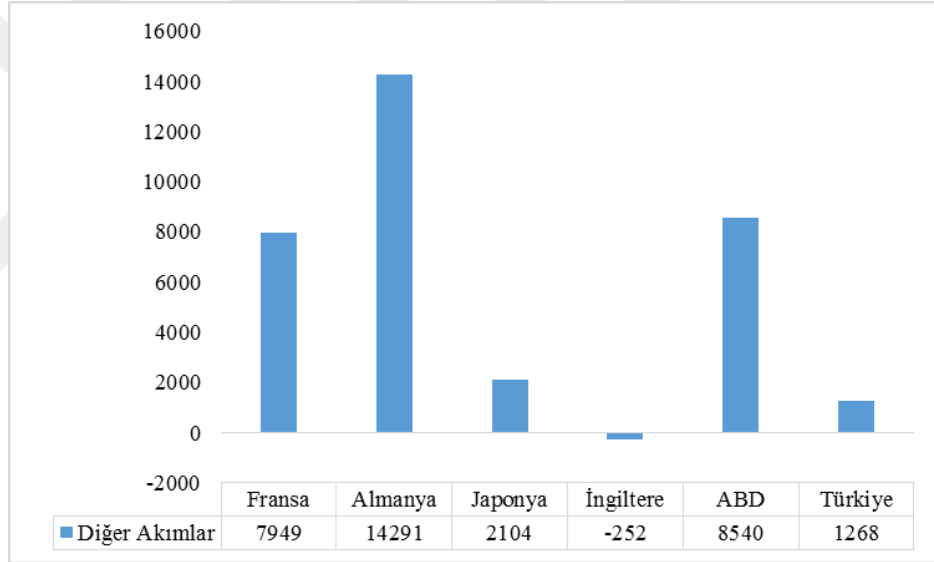
Tabloda da görüldüğü gibi OECD raporlarında STK Akımları açısından Fransa'nın verilerine ulaşamamıştır. Bu durumun Fransa tarafından STK yardımlarının raporlanmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Türkiye'nin, STK akımları açısından oran olarak Özel Sektör Akımlarına göre DAC üyesi ülkeler içerisinde iyi bir noktada yer aldığı söylenebilir. Kalkınma yardımları açısından devlet dışı aktörler olmaları ve bağımsızlıklarına yapılan vurgu nedeniyle gün geçtikçe öne çıkan STK, kamu diplomasisi açısından da önemli aktörler ve ilişki geliştirici yapılardır. Yukarıda ayrıntılarıyla aktarıldığı gibi Türkiye STK içerisinde son yıllarda artan yükselişin özellikle inanç temelli STK yapıları şeklinde gerçekleşmesi bu noktada diplomasisini zayıflatan bir unsur olarak görülmektedir. Zira DAC üyesi ülkelere paralel şekilde kalkınma yardımlarında yer alan STK'nın sadece belirli bir tabanı yansıtmaması bu tabandan gelen isteklerin yardımlarını ve yardımların ulaştırılacağı bölgeleri şekillendirmesini getireceğinden süreklilik ve güvenilirlik açısından problem

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

oluşturabilecektir. Türkiye'nin STK yapıların çeşitliliği yakalayabilmesi, geniş tabanları yansıtan STK'nın artması kalkına yardımlarının çeşitlendirilmesi ve ilişki kurulacak bölge ve halkların genişletilmesi anlamına gelecektir.

Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) yardımları özelinde seçilen 5 ülkenin ve Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları içerisinde yer Diğer Akımlar incelendiğinde Almanya'nın finans desteği olarak sağlanan kredi ve kredi ertelemelerinde öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 3.7: En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin Diğer Akımlarının Dağılımı (2000-2017) (milyon dolar)*

Yukarıda Türkiye'nin Diğer Akımları başlığı altında ayrıntılı olarak aktarıldığı gibi OECD kriterleri gereği Türkiye'nin Diğer Akımlar başlığındaki yardımları büyük ölçüde hesaplanmamıştır. Bu nedenle Diğer Akımlara dair verilerin DAC ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkide sağlıklı bir karşılaştırmaya imkan vermediği düşünülmektedir.

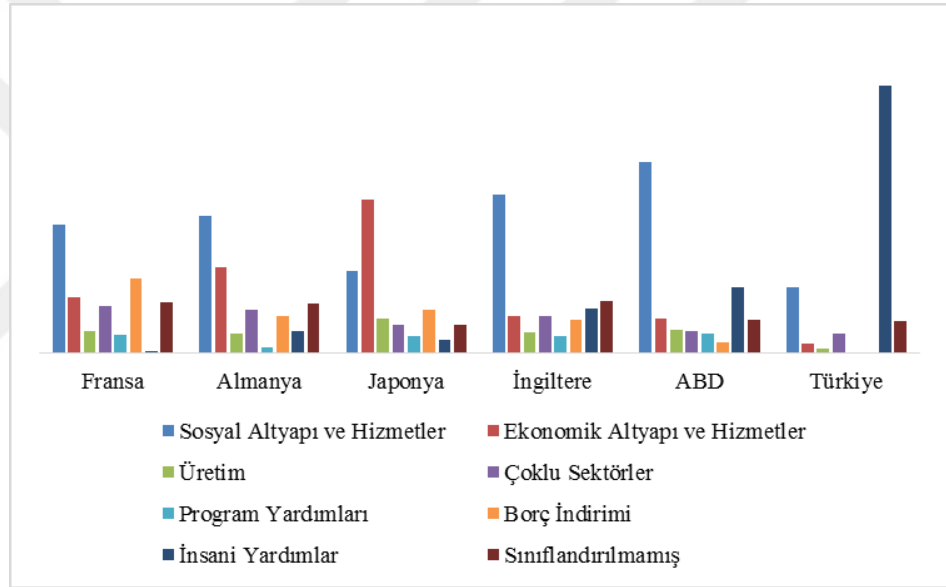
Donör ülke olma misyonuyla devlet eliyle yürüttüğü kalkınma yardımları politikasında Türkiye'ni özellikle ağırlık verdiği sektörlerin DAC üyesi ülkeler

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

özelinde kısımları yapılan yardımların yumuşak güç uygulaması olarak kamu diplomasisi açısından önemini saptamaya yardım edeceği düşünülmektedir.

Şekil 3.8: En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin RKY Rakamlarının Sektör Bazında Dağılımı (2000-2017) (milyon dolar)*

ÜLKE	Sosyal Altyapı ve Hizmetler	Ekonomik Altyapı ve Hizmetler	Üretim	Çoklu Sektörler	Program Yardımları	Borç İndirimi	İnsani Yardımlar	Sınıflandırılmamış (Kategorisi ve yeri belirgin olmayan yardımlar)
Fransa	47.785,4	20.634,0	8.142,3	17.659,8	6.843,2	27.526,7	924,5	18.820,7
Almanya	72.546,3	45.432,0	10.447,8	22.949,1	2.860,8	19.572,2	11.464,6	26.061,1
Japonya	54.602,2	102.506,6	23.128,0	18.833,7	11.298,7	28.631,3	9.088,5	18.855,4
İngiltere	44.277,2	10.245,5	5.828,6	10.465,9	4.759,5	9.364,3	12.353,9	14.451,6
ABD	242.726,6	43.273,4	29.515,8	27.758,7	25.217,7	13.832,3	82.918,3	42.140,5
Türkiye	4.891,4	673,7	311,0	1.425,6	93,7	45,3	19.644,6	2.371,7

DAC üyesi 5 ülke ve Türkiye'nin RKY'ları birlikte analiz edildiğinde 2000-2017 yılları arasında yardımların sektörel dağılım açısından temel bazı farklılıklar olduğu tespit edilmektedir.

DAC üyesi ülkelerin büyük ölçüde, içerisinde eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, kamu ve sivil toplum, nüfus planlama politikaları gibi kategorileri barındıran Sosyal Altyapı ve Hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik yardımlara ağırlık verdiği görülmektedir. Türkiye bu dönemde bu kategoride yer alan yardımları yıllar itibarıyla düzenli olarak aktarmaya çalışsa da RKY toplamı içerisinde sosyal alt yapı ve hizmetlere ilişkin yardımların %16,6 oranında gerçekleşmiştir. Sosyal altyapı ve

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

hizmetler içerisinde DAC ülkelerinin yardımları içerisinde eğitim alanındaki başlıkların ağırlığı olduğu görülmektedir.²⁵⁰ Türkiye'nin de benzer şekilde eğitim konusunda yardımlarını düzenli şekilde aktarmaya devam ettiği görülmektedir. Sosyal Altyapı Yardımları ve Hizmetlerin alıcı ve donör ülke arasında teknik işbirliği ve ortak proje ve program çalışmalarıyla uygulandığı düşünüldüğünde Türkiye'nin DAC üyesi ülkelerin önemli bir alan olarak gördükleri bu sektöre yönelik yatırımlarını artırması gerektiği tespit edilmektedir.

Aynı şekilde 17 yıl içerisinde RKY'larının sektörel dağılımı incelendiğinde DAC üyesi ülkelerle Türkiye arasında Ekonomik Altyapı ve Hizmetlere sağlanan yardımların tercih edilmesi noktasında farklılık olduğu tespit edilmektedir. Ulaştırma ve depolama, iletişim altyapılarının geliştirilmesi, enerji üretimi dağıtım ve etkinliği, bankacılık ve finans, iş ve diğer sektörel hizmet kategorilerin oluşan Ekonomik Altyapı ve Hizmetleri geliştirmekte olan ülkelere yönelik yürütülen faaliyetlerin ticari ayağını da temsil etmeleri nedeniyle uzun vadeli ilişki kurma açısından oldukça önemlidir. Türkiye bu dönem içerisinde ekonomik altyapı ve hizmetlere yönelik yardımlarını %8 seviyesinde gerçekleştirerek DAC üyesi ülkelerle kıyaslandığında oldukça geride konumlanmaktadır. Uzun vadeli planlama ve işbirliği gerektiren Ekonomik Altyapı ve Hizmetler sektörüne aktarılan yardımların donör ülke olma yolunda artırılması gerektiği görülmektedir.

Üretim Sektörüne yönelik yardımların diğer DAC üyesi ülkelerin toplam RKY rakamları içerisinde ki konumuna paralel şekilde Türkiye'nin bu sektöre eğildiği gözlenmektedir. Üretim Sektörüne sağlanacak destek yardım politikasının etkisini artırması ve uzun vadeli yapısı bakımından geliştirilmesi gereken bir alan olarak ele alınmalıdır.

Program ve proje yardımları az gelişmiş bir ülkenin kendi kaynaklarıyla gerçekleştiremeyeceği bir proje özelinde sağlanan krediler veya hibeleri ile herhangi bir projeye konu olmaksızın ülkenin ödemeler dengesi düzensizliklerini gidermek amacıyla dışarıdan sağlanan uygun faizli ve uzun vadeli kredileri ifade etmektedir. Çoklu Sektör yardımları ile Proje ve Program yardımlarının Türkiye'nin RKY oranları

---

²⁵⁰ Viktor, Potrafke, **a.g.e.**, s. 11.

içerisinde düşük bir paya sahip olması ve DAC üyesi ülkelerin gelişmişlik seviyelerine oranlar Türkiye'nin ekonomik olarak taşıdığı özellikle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Tez çalışması özelinde kamu diplomasisi aracı olarak kullanılabilen bu sektörlerin geliştirilebileceği tespit edilmektedir.

2000-2017 yılları arasında sektör düzeyinde yardımların dağılımı incelendiğinde RKY'ler içerisinde İnsani Yardımların büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir. DAC üyesi ülkelerin oranla oldukça yüksek bir orana sahip İnsani Yardım sektörüne aktarılan yardımların RKY'nin etkisini değerlendirmek açısından ele almak gerekmektedir. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Türkiye donör ülke olma misyonunu talebe yönelik yardımlar ve alıcı ülkenin rızasına dayanma üzerinden kurgulamaktadır. Bu noktada uzun vadeli planlama ve işbirliği gerektiren sektörlerden ziyade acil ve insani konulara destek olunması amacıyla yardım aktarıldığı görülmektedir. Coğrafi konumu, 2000'lerle birlikte iç siyasi yapıda yaşanan değişimlerin yarattığı yeni Türkiye algısının kendini kültürel ve tarihi olarak yakın gördüğü bölgelere yönelik olumlu yaklaşımı Türkiye'nin, son on yıllarda acil ve insani sorunları yoğun olarak yaşayan bölgelere dair politika geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Kendisini donör ve model ülke olarak tanımlayan Türkiye'nin kısa süreli etki yarattığına inanılan acil ve insani yardımlara yönelik ilgisinin kalkınma yardımlarının etkisi açısından zayıflatıcı bir unsur olduğunu tespit etmek gerekmektedir.

Kalkınma yardımları yardım alan ülkenin ihtiyaçlarına cevap vermesi açısından ne kadar önemliyse devletlerin kamu diplomasisi araçları olarak etki alanını genişlemelerini de açısından da önemlidir. Türkiye'nin özellikle 2010 yılından sonra acil ve insani yardımlar konusunda yüklendiği büyük sorumluluğun, uzun vadeli ilişkiler açısından yönetilmesinin zor olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ülkelerin temelde yaşadığı problemleri çözmekten ziyade var olan olumsuz koşulların olumsuz etkilerini en aza indirmeye yarayan acil ve insani yardımlar etki etme açısından mevcut koşullara bağlılıkları nedeniyle kalıcı birliktelikleri beraberinde getirememektedir. DAC üyesi ülkelerin yardımları içerisinde insani yardımların payının düşük olmasını, kalkınmaya dair daha temel teknik işbirliği ve birlikteliklere verdikleri önem üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Bu noktada Türkiye'nin son yıllarda artan

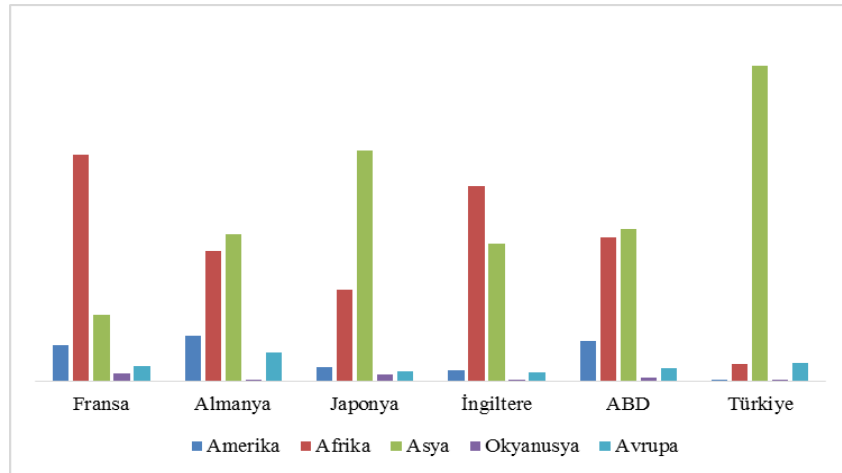
acil ve insani yardımlarının kamu diplomasisi açısından etkisini genişletebilmek adına bu yardımları yönelttiği ülkelere dair uzun vadeli teknik ve işbirliği planlamalarında yer alması gerektiği tespit edilmektedir.

Literatürde donör ülkelerin jeopolitik çıkarlarını eksene alarak dış yardım konusuna eğildiği kabul edilmektedir. RKY'lerin coğrafi olarak yoğunlaştığı bölgeleri incelemek bu çıkarların kısmi karşılıklarını yansıtması açısından oldukça önemlidir. Zira coğrafi tercihler bir taraftan coğrafi yakınlığın tercih konusu edilip edilmediğini gösterirken bir taraftan da yardımların etki alanı coğrafyalarından hangilerine ulaşmasının tercih edildiğini göstermektedir.

Tablo 3.7: En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin RKY Rakamlarının Bölgesel Dağılımı (2000-2017) (milyon dolar)*

ÜLKE	Amerika	Afrika	Asya	Okyanusya	Avrupa
Fransa	9.550,1	60.063,5	17.578,5	1.989,4	4.015,5
Almanya	15.098,4	43.325,7	49.035,1	135,0	9.600,0
Japonya	3.724,7	24.901,3	62.536,8	1.887,2	2.500,0
İngiltere	2.710,4	49.718,6	34.957,7	101,2	2.095,9
ABD	37.503,5	136.107,2	143.130,6	3.631,5	11.834,0
Türkiye	59,8	1.354,3	24.806,0	8,3	1.433,7

Şekil 3.9: En Yüksek Yardım Yapan DAC Üyesi 5 Ülkenin ve Türkiye'nin RKY Rakamlarının Bölgesel Dağılımı (2000-2017) (%)**

* OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

** OECD 2000-2017 yılları arasındaki raporları üzerinden yapılan analizler ekseninde oluşturulmuştur.

Tablo ve şekil incelendiğinde DAC üyesi ülkelerin RKY oranlarının dış politika açısında etki alanı olarak belirledikleri bölgelere yönelik olduğu tespit edilebilmektedir. Türkiye RKY büyük çoğunluğunu Asya kıtasındaki ülkelere ulaştırmıştır. Bu tercihin Türkiye'nin etki alanı olarak tanımladığı yakın coğrafyasını içermesi bakımından kamu diplomasisine olumlu etkisi olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bu noktada sektörel düzeyde DAC üyesi ülkelerle Türkiye arasındaki farklılığı bölgeler açısında var olan dağılımla birlikte ele almak gerektiği görülmektedir. Gelişmiş ülke kategorisinde yer alan ve OECD'nin donör ülke olarak tanımladığı 5 ülkenin sektörel tercihlerinde ağırlıklı olarak uzun vadeli ve kalıcı alanlara yöneldikleri düşünüldüğünde etki alanı olarak belirledikleri bölgelere öncelik kalkınma yardımları politikalarında başarı oranlarının yüksek olacağı tespit edilebilmektedir.

Kamu diplomasisi uygulamaların anlatıldığı ikinci bölümde yardım diplomasisi başlığı altında detaylıca anlatıldığı gibi yardımlar etki etme kapasiteleri ve ilişki geliştirici özellikleriyle kamu diplomasisinin önemli araçlarıdır. Reaktif kamu diplomasisi çeşidi olarak tanımlanan acil ve insani yardımlar kısa vadeli etkileri nedeniyle kalıcı ilişki geliştirmede ve ön alıcı stratejik iletişim açısından katkı sağlamamaktadır. Türkiye'nin içerisinde yüksek oranda acil ve insani yardımları barındıran RKY'nın yakın coğrafyasına yönelik olması ve yardımların etkilerinin kısa vadeli ve geçici olmaları üzerinden bakıldığında aslında küresel sistemde donör ülke olma yolundaki misyonunu hem sektör hem de bölge düzeyinde zayıflatan bir özellik taşıdığını belirtmek gerekmektedir.

SONUÇ

Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasiden farklı olarak, devletlere, kendi kamuoyları dışında farklı kamu oylarına ulaşma imkanı tanımakta, temelde devlet-devlet ilişkisi olarak tanımlanan diplomasinin; devlet-birey, birey-birey ya da devlet dışı aktörler tarafından çok taraflı şekilde gerçekleşmesine imkan sağlamaktadır. Ayrıca ilişki inşa etme, ulusal çıkarların tanımlanması ve aktarılması, sistemli bir iletişim politikası ve karşılıklı diyalogu gerektirmesi, algı yönetimi ve imaj yaratılması gibi özellikleri nedeniyle dış politika oluşturulması sürecinin önemli bir ayağı olmaktadır.

Konstrüktivist teori, ilişkilerin inşa edilmesi, bu inşa sürecinin dinamik yapısı ve kimlikleri yaratması yönündeki vurgusuyla kamu diplomasisiyle ilişkilendirilmektedir. Konstrüktivizmin uluslararası sistemin kültürel yapısına, kimlikleri ve çıkarları inşa etmesine vurgusunun, kimlik ve çıkarların sabit/ verili gerçeklikler olmadığı, aktörlerin ilişkileri sırasında belirlendiği ve değiştiği fikrinin kamu diplomasisi açısından önemli olduğu görülmektedir. Maddi unsurların yanında iletişim, karşılıklı etkileşim gibi olgulara atfıyla, özneler arası etkileşim ve bunun inşa edilmesine yaptığı vurguyla, kimliklerin, çıkarların bu inşa sonucunda doğan ve değişebilen olgular olmaları iddiasıyla kamu diplomasisinin kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında konstrüktivizme dayandırılan boyutla birlikte kamu diplomasisinin devletlerin dış politikalarında önemli bir yer edindiği vurgulanmıştır. Kamu diplomasisinin, özellikle Soğuk Savaş sonrasında iletişim alanında yaşanan gelişmelerin ve kimlik gibi toplumsal boyutun alanına giren hususların önem kazanmasının etkisiyle, dış politika açısından edindiği bu konuma, geleneksel diplomasinin araç ve aktörlerinin yanına çeşitli ve farklı boyutlarda özneler eklediğini kanıtlamaktadır.

Kamu diplomasisi uygulamaları içerisinde dinleme, stratejik iletişim ve model olma ve marka yaratma açısından etkisi düzeyi yüksek olan yardım diplomasisi uygulamalarının devletlerin uygulamalarında artan bir öneme sahip olduğu

görülmüştür. Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamaları açısından kalkınma yardımlarının etkin bir araç olarak kullanıldığı tespit edilmiş ve bu aracın etkisi disiplinler arası bir çalışma ekseninde aktarılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda kalkınma yardımlarının uzun ve kısa süreli etkilerinin, etki etme açısından reaktif ve proaktif kamu diplomasisi alanlarında değerlendirildiği anlaşılmıştır.

Tez çalışması 2000'lerin başında Türkiye'nin, kendi toplumsal ve siyasi düzeninde yaşanan sıkıntılar ile bölgesel ve uluslararası sistemin içinde bulunduğu durum dolayısıyla bir dönüşüm sürecinin içerisine girdiğini tespit etmektedir. Bu dönüşümün bir sonucu olarak siyasi aktörlerin çeşitlendiği, dinsel vurguyla ve aynı zamanda demokratik, batılı, laik ve serbest ekonomiye dair bir anlatıya sahip Türkiye tasavvurunun, ulusal ve uluslararası konjonktürün dinamik yapısına rağmen, yerleştirilmesi amacını taşıyan bir süreç ortaya çıkmıştır. Tez kapsamında Türkiye'nin uluslararası ilişkiler açısından kendisine değer temelli bir yaklaşım benimsediği bu bağlamda yumuşak güç ilkesini, kültürel ve tarihi bağlantı, demokratik gelenek ve kurumlar, serbest piyasa ekonomisi temelinde inşa ettiği tespit edilmektedir.

Yumuşak gücün özel bir formu olarak değer merkezli güç tanımlamasına atıf yapıldığı bu değerlerin yaratılması, aktarılması gibi hususlarda kamu diplomasisinin araçsallaştırıldığı anlaşılmaktadır. Tez, Türkiye'nin son dönemlerdeki kamu diplomasisi uygulamalarını, Ak Parti'nin dış politika yaklaşımında zeminini bulan "Yeni Türkiye" algısı ve bölgesinden başlayarak imajı, sunduğu Müslüman, batılı, laik ve demokratik modeli ile yaratacağı "güven" temelinde şekillendirmeye çalıştığını göstermektedir. Bu tezin kapsamında inşa edilmeye çalışılan algının uluslararası konjonktür ve güvenlik sorunları ile ilişkili yaşadığı sorunlar ele alınmamıştır.

Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarında kültürel diplomasi tekniklerinin yanında insanı merkeze alan yaklaşıma paralel olarak kalkınma yardımlarının büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2000-2017 yılları arasında kalkınma yardımlarını donör ülke olma misyonuyla etkin şekilde kullanılan Türkiye'nin yardımları içerisinde Resmi Akımların Özel Akımlara kıyasla büyük bir paya sahip olduğu görülmüştür.

Tez kapsamında Ak Parti ile birlikte, kalkınma yardımlarının Özel Akımları içerisinde özellikle sivil toplum kuruluşlarının önemli aktörler olarak konumlandıkları tespit edilmektedir. Türkiye'nin STK desteğiyle yürüttüğü faaliyetlerini yeniden düzenlemesi, farklı tabanlara sahip kuruluşların faaliyetlerinin desteklenmesi, etnik ve dini grupların çeşitlendirilmesi gibi politika değişikliklerine gitmesi gerektiği görülmektedir. Bu çeşitlenme hem kamu diplomasi alanı olarak seçilen bölgelerin farklılaşması hem de dünya kamuoyu karşısında evrensel değerlere yapılan atfın anlam bulmasını açısından oldukça önemlidir.

Türkiye'nin kalkınma yardımları içerisinde kamu desteğiyle organize edilen Resmi Kalkınma Yardımlarının önemli bir başlık olduğu görülmüştür. RKY rakamlarının sektör düzeyinde dağılımı incelendiğinde Türkiye'nin, uzun vadeli ve kalıcı işbirliği getirmeleri açısından özellikle tercih edilen teknik işbirliği ve proje program yardımlarından ziyade, acil ve insani yardımlara yöneldiği tespit edilmiştir. DAC üyesi 5 ülkenin yardımlarının sektör bazında dağılımlarının da literatüre paralel şekilde ilerlediği görüldüğünden Türkiye'nin kısa vadeli, kriz çözmeye ve zararları minimize etmeye yarayan acil ve insani yardımlara ayırdığı fonların kamu diplomasisinin etkisi ve sürekliliği açısından diğer sektörlerle aktarılması gerektiği anlaşılmıştır.

RKY'nın bölgesel dağılımı incelendiğinde Türkiye'nin yardımlarının önemli bir kısmının Asya kıtasına yöneldiği tespit edilmiştir. Bu yönelimin DAC üyesi 5 ülkenin tercihleriyle paralel şekilde etki alanı coğrafyası ekseninde şekillendiği anlaşılmaktadır ve bu durumun kamu diplomasisi açısından etki etme kapasitesine olumlu katkı yaptığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte kalkınma yardımlarının coğrafi eğiliminin sektör düzeyindeki tercihle birlikte ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Kalıcı ilişki geliştirici, iletişim artırıcı ve ön alıcı stratejik iletişim yaratıcı uzun vadeli kalkınma yardım alanlarından ziyade insani yardımlara yönelen Türkiye'nin büyük ölçüde bir bölgede yoğunlaşan yardımlarının, kamu diplomasisi açısından etki etme ve ilişki geliştirme açısından zayıf unsurlar taşımaya neden olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

“Kamu Diplomasisi Nedir”, (çevrimiçi)
<http://kamudiplomasisi.org/component/content/article/39/59-kamudiplomasisi-nedir.html>, 15.12.2014.

AFAD: “Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, (çevrimiçi)
<https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=Bin+Y%C4%B1l+Kalk%C4%B1ma+Hedefleri>, erişim tarihi 04.05.2019.

_____ : “Dış Yardım”, (çevrimiçi)
<https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=d%C4%B1C5%9F+yard%C4%B1m>, erişim tarihi 04.05.2019.

Balcı, Ali: **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, Etkileşim Yayınları, 2013.

Bora, Tanıl: **Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, 3. Baskı, İletişim Yayınları, 2017.

Brech, Viktor
Niklas Potrafke, “Donor Ideology and Types of Foreign Aid”, 2013, **CESifo Working Paper**, No. 4314, (çevrimiçi)
http://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp4314.pdf, erişim tarihi 01.05.2019.

Cankurtaran,
Burcu Sunar: “Türk Dış Politikasında Diaspora Açılımı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı,” **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Ed. Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, Nobel Yayıncılık, 2015, s. 91-132.

Chomsky, Noam: **Medya Denetimi**, Everest Yayınları, İstanbul, 2005.

Chomsky, Noam,
Edward S.
Herman: “Önsöz”, **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, Chiviyazıları Yayınları, İstanbul, 2004.

_____ : “Sonuç”, **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, Chiviyazıları Yayınları, İstanbul, 2004.

Cull, Nicholas J.: **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, Figuerona Press, Los Angeles, 2009.

Çevik, Senem: **Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu**, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, 2015.

_____ : “Kültürel Diplomaside Devlet Dışı Aktörler: Türk Sineması ve Dizileri”, **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Ed. Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, Nobel Yayıncılık, 2015, s. 391-438.

_____ : “The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid”, **Turkey’s Public Diplomacy**, Palgrave Macmillan

Series in Global Public Diplomacy, Ed. B. Senem Çevik, Philip Seib, Palgrave Macmillan, 2015, s. 123-152.

Çevik, Senem,
Philip Seib: “Introduction: Why Turkey’s Public Diplomacy Matters”, **Turkey’s Public Diplomacy, Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy**, Ed. B.Senem Çevik, Philip Seib, Palgrave Macmillan,2015, s. 1-12.

Davutoğlu,
Ahmet: **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, 71. Basım , Küre Yayınları, Ağustos 2011.

_____ : **Teoriden Pratiğe: Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar**, 2. Baskı, Küre Yayınları, 2013.

_____ : “Türk Dış Politikası’nın İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma”, **Stratejik Araştırma Merkezi**, No 3, Ağustos 2012.

Demir, Vedat: **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, Beta Basım, Kasım, 2012.

Demirtaş, Birgül: “İnşacılık”, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, Ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, 2014, s. 155-174.

Dış İşleri
Bakanlığı: “Türkiye’nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı”, (çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, erişim tarihi 01.05.2019.

- Erdoğan, Recep Tayyip: **Küresel Barış Vizyonu**, Haz. Bekir Karlığa, Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2012.
- Ekşi, Muharrem: **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Temmuz, 2014.
- Erzen, Meltem Ünal: **Kamu Diplomasisi**, Derin Yayınları, 2012.
- Fidan, Hakan: “A Work In Progress: The New Turkish Foreign Policy”, **Middle East Policy Council**, 2013, (çevrimiçi) www.mepc.org/journal/work-progress-new-turkish-foreign-policy, erişim tarihi 15.12.2014.
- Gullion, Murrow: “What is Public Diplomacy”, (çevrimiçi) <http://fletcher.tufts.edu/murrow/diplomacy> , erişim tarihi: 15.12.2014.
- _____ “Definitions of Public Diplomacy”, (çevrimiçi) <http://fletcher.tufts.edu/murrow/diplomacy> , 15.12.2014.
- Guzzini, Stefano: “Constructivism and The Role of Institutions in International Relations”, **Copenhagen Peace Research Institute**, 2003.
- Habermas, Jurgen: **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Hakimiyeti**, İstanbul, Bakış, Yayınları, 2008.
- Hardt, Michael, Antonio Negri: **İmparatorluk**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 5. Baskı, 2003.

- Haşimi,
Cemalettin: “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, **Insight Turkey**, Vol.16 No.1, 2014.
- Herman, Edward: “Propaganda Sisteminde Pol Pot’un Ölümü”, **Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi ve Zorunlu İtaat**, Chiviyazıları Yayınları, İstanbul, 2004.
- Heywood,
Andrew: **Siyaset**, Ed. Buğra Kalkan, Çev. Bekir Berat Özipek, Adres Yayınları, Ekim, 2007.
- Huijgh, Ellen-
Jordan Warlick, “The Public Diplomacy of Emerging Powers, Part: 1 The Case of Turkey”, **Figueroa Press**, Vol. 1, 2016.
- İskit, Temel: **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, Ekim, 2012.
- Kadıoğlu, Ayşe: “Limits of Conservative Change: Reform Choreography of The Justice And Development Party”, **Another Empire? A Decade of Turkey’s Foreign Policy Under The Justice And Development Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadıoğlu, Mehmet Karlı, İstanbul Bilgi Universtiy Press, İstanbul Mayıs, 2012.
- Kaldor, Mary: “Küresel Sivil Toplum”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos, 2008, sf. 663-667.
- Kalın, İbrahim: **Akıl ve Erdem: Türkiye’nin Toplumsal Muhayyilesi**, 4. Baskı, Küre Yayınları, Eylül 2015.

_____ : “Soft Power and Public Diplomacy In Turkey”,
Perceptions: Journal Of International Affairs, The
Center of Strategic Research, Autumn 2011, Vol: XVI,
Number: 3.

Keyman, Fuat: “Proactivism in Turkish Foreign Policy The Global Local
Nexus”, **Another Empire? A Decade of Turkey’s
Foreign Policy Under The Justice And Development
Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadioğlu, Mehmet Karlı,
İstanbul, Istanbul Bilgi Universtiy Press, Mayıs, 2012.

Leonard, Mark: **Public Diplomacy**, The Foreign Policy Centre, London,
2002.

Matthews, T. “İktidar Kayması”, **Küresel Dönüşümler: Büyük
Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony
Jessica: McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos, 2008, sf. 247-256.

Melissen, Jan: “The New Public Diplomacy: Between Theory and
Practice”, **The New Public Diplomacy: Soft Power in
International Relations**, Palgrave Macmilian, 2005, sf.
3-27.

_____ : **Beyong The New Public Diplomacy**, Netherlands
Institute of International Relations Clingendael,
Clindengael Papers No. 3, 2011.

Murinson,
Alexander: **Turkish Foreign Policy In The Twenty First Century**,
The Begin-Sadat Center For Strategic Studies Bar-Ilan
University, Mideast Security and Policy Studies, No:97,
2012.

Nye, Joseph S.Jr.: **Soft Power: The Means the Success In The World Politics**, Public Affairs, 2004.

Nye, Joseph S.Jr.,
David A. Welch: **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çev. Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Eylül, 2011.

Oğuzlu, Tarık: “Soft Power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal of International Affairs**, 61-1, 2007.

OECD: “Development Co-operation Report 2018”, (çevrimiçi)
<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcr-2018-en.pdf?expires=1557148102&id=id&accname=guest&checksum=FDE38FF7D594CB90B28CFB198862370E>,
erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Definition of Net ODA”, (çevrimiçi)
<https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Grants by Private Agencies and NGOs”, (çevrimiçi)
<https://data.oecd.org/drf/grants-by-private-agencies-and-ngos.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Official Development Assistance: Definition and Coverage”, (çevrimiçi)
<http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>, erişim tarihi 01.05.2019.

- _____ : “Private Flows”, (çevrimiçi) <https://data.oecd.org/drf/private-flows.htm#indicator-chart>, erişim tarihi 01.05.2019.
- Oran, Baskın: “A Proactive Policy With Many Hunches On The Back”, **Another Empire? A Decade of Turkey’s Foreign Policy Under The Justice And Development Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadioğlu, Mehmet Karlı, İstanbul, İstanbul Bilgi Universtiy Press, Mayıs, 2012.
- Oskay, Ünsal: **İletişimin ABC’si**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014.
- Öktem, Kerem: “Projecting Power: Non-Conventional Policy Actors in Turkey’s International Relations”, **Another Empire? A Decade of Turkey’s Foreign Policy Under The Justice And Development Party**, Ed. Kerem Öktem, Ayşe Kadioğlu, Mehmet Karlı, İstanbul, İstanbul Bilgi Universtiy Press, Mayıs, 2012.
- Reinhard, Keith: “American Business and Its Role in Public Diplomacy”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, sf. 195-200.
- Resmi Gazete: “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun”, 02.05.2001, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/05/20010512.htm#1>, erişim tarihi 01.05.2019.
- _____ : “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, (Çevrimiçi) <https://pem.org.tr/wp->

<content/uploads/2018/07/15-Temmuz-2018-tarihli-ve-30479-say%C4%B1%C4%B1-Resmi-Gazete%E2%80%99de-yay%C4%B1mlanan-4-nolu-Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Kararnamesi.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

Reus-Smit,
Christian: “Konstrüktivizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Terry Nardin, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit, Jacqui True, Küre Yayınları, Nisan, 2014.

Robins, Kevin: “Küreselleşmeyi Karşılama”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos, 2008, sf. 287-294.

Sancar, Gaye
Aslı: “Turkey’s Public Diplomacy: Its Actors, Stakeholders and Tools”, **Turkey’s Public Diplomacy, Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy**, Ed. B. Senem Çevik, Philip Seib, Palgrave Macmillan, 2015, s. 13-42.

Scott, Giles
Smith: “Exchange Programs and Public Diplomacy”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, sf. 50-55.

Snow, Nancy: “Rethinking Public Diplomacy”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, sf. 3-11.

Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, 2005.

_____
_: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, 4. Baskı, 2005.

_____
_: **Son On Yıllarda Türk Dış Politikası 1991- 2015**, Der Yayınları, 2016.

Szondi, György: “Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, sf. 292-313.

Taylor, Humphrey: “The Practice of Public Diplomacy”, **Public Diplomacy: Practitioners, Policy Makers, and Public Opinion**, A Report of The Public Diplomacy and World Public Opinion Forum April 9-11,2006, Ed. Joshua S. Fouts, USC Center on Public Diplomacy, 2006, sf. 48-67.

Thompson, John B.: “İletişimin Küreselleşmesi”, **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ed. David Held, Anthony McGrew, Phoenix Yayınevi, Ağustos, 2008, s. 295-310.

TİKA: “Dış Yardımların Düzenlenmesi: Seçilmiş Ülke Uygulamaları 2011-2012”, Aralık 2013, (çevrimiçi), <https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/D%C4%B1%C5%9F%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1>

[n%20D%C3%BCzenlenmesi%202011-2012.pdf](#), erişim tarihi 01.05.2019, s. 5.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2013”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2012”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2012.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2011”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2011.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2010”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2010.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2009”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2009.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2008”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2008.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2007”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2007.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2006”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2006.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2005”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2005.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Kalkınma Yardımları Raporu: 2004”, (çevrimiçi)
<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2004.pdf>, erişim tarihi 01.05.2019.

_____ : “Tarihçe” (çevrimiçi),
<https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, erişim tarihi
01.05.2019.

Uzgel, İlhan; “AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü”, **AKP Kitabı: Bir Dönemin Bilançosu (2002-2009)**, Der: İlhan Uzgel, Bülent Duru, 3. Baskı, Ekim 2013, s. 11-39.

Ünsal, Ünal: “Kamu Diplomasisi”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III: 2001-2012**, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 2013, sf. 247.

Wendt, Alexander: **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Küre Yayınları, Eylül, 2012.

_____: “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, **International Organization**, Vol. 46, No. 2, Spring, 1992.

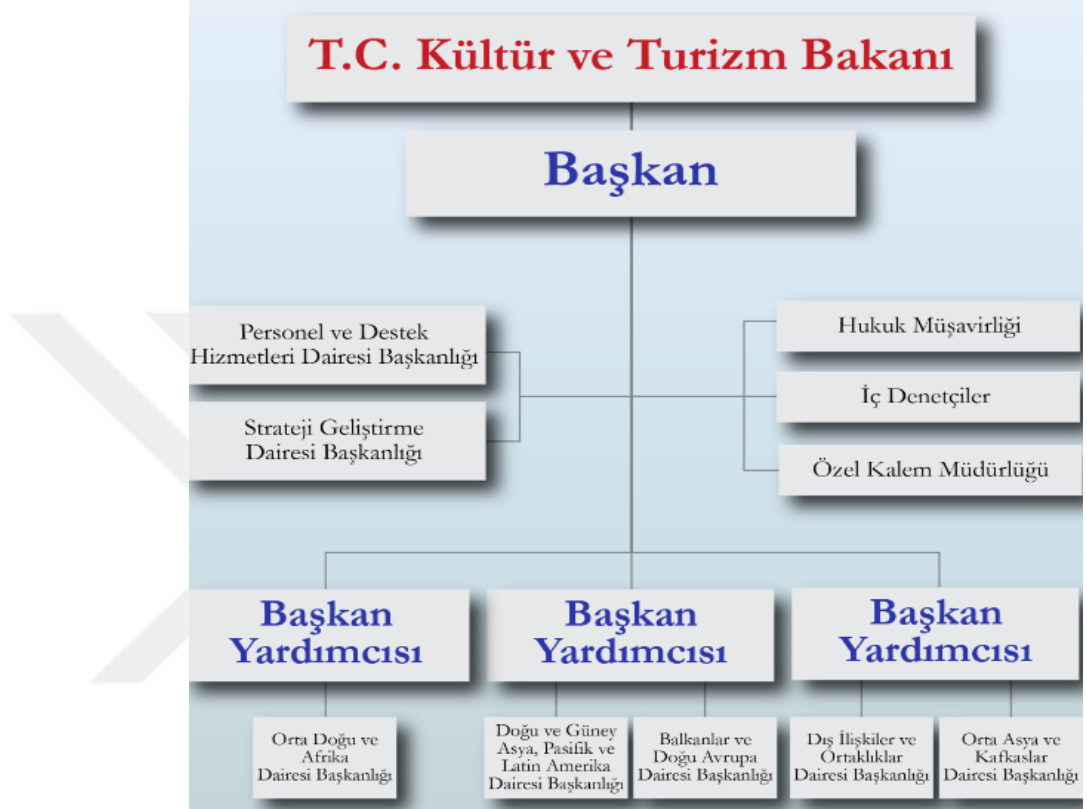
Zaharna, Rhonda: “Mapping Out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives”, **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, sf. 86-100.

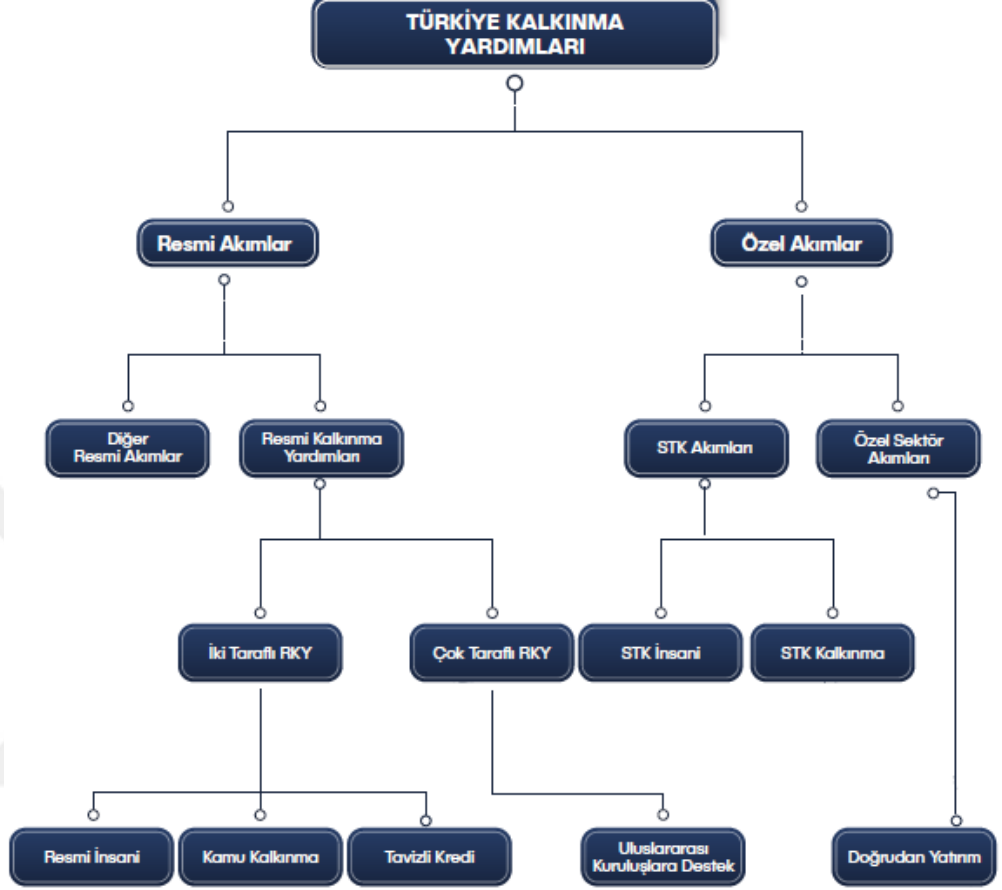
EKLER

EK 1: TİKA Organizasyon Şeması

Kaynak: TİKA, "Teşkilat Şeması", (çevrimiçi), https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat_semasi-14645, erişim tarihi 01.05.2019.

EK 2: Türkiye'nin Kalkınma Yardımları

Kaynak: TİKA, “Türkiye’nin Kalkınma Yardımları 2017 Raporu”, (çevrimiçi)